سیاسي مبارزه

فیض محمد ځلاند

دځوان کهول دسیاسي روښتیا د پاره

Download from:aghalibrary

لړلیك

د پیل خبرې ٧

ځوانان او سیاست؟ ٧

د بریالۍ مبارزې نهه گامونه ١٢

مرکزي که فدرالي نظام! ٣٤

ځوانان او ټولنه ٤٠

د بدلون مدیریت ٤٤

د بابا په کور کې گل‌خان ٤٧

په ځان پورې خندا! ٥١

د افغان ناسیونالېزم اېډیال طراح ٥٦

د نېلسن منډېلا ژوند او پیغام ٦٢

ملې اجماع په څه مانا ٦٦

د مورنۍ ژبې په اړه د پوهنې وزارت پڅ دریځ ٧٠

د محکوم نظام باغي ولسمشر ٧٧

د نه تاوتریخوالي لار، د څه لپاره؟ ٨١

ملي یووالی د اوسني نظام خلاف ٨٦

د ملي یووالي که انتقالي یا ائتلافي حکومت؟؟ ٩٢

ملي یووالی د گړنگ پر غاړه ٩٦

ملي وحدت د شعار تر بریده ١٠٠

پاکستان سره څه ډول تړون ته اړتیا ده؟........................۱۰٤
سیاسي سقوط د چا لخوا؟..۱۱۳
بې لومړیتوبه ولسمشر..۱۱۸
په ارګ کې له عامه ذهنیت سره لوبه ۱۲۲
په افغان حکومت د بې باورۍ منطق................................۱۲۷
افغانستان د امنیتي رژیم په لومه کې.............................۱۳۱
پوتین د غچ په لټه! ۱۳۵
سمه لار، ملي ویښتیا ۱٤۰
سعودي د ترکستان په لار ۱٤۳
سیاسي نقد ۱٤۷
ټلواله د قومي سیاست په لومه کې.................................۱۵۱
د ټلوالې په خېټه درد دی...۱۵۵
ټرمپ، نړۍ او افغانستان ۱٦۱
په نړیوال سیاست د ټرمپ اغېز!...................................۱٦۳
د رهبرۍ په لور ۱٦۸
د افغانستان پر سر د امریکا او ایران پټې خبرې ۱۷۳
د افغانستان په بې ثباتۍ کې د امریکا کردار ۱۷۹
د افغانستان په شمال کې ویروونکې جګړه ۱۸۳
جګړه په پښتون – افغان تپل شوې ده ۱۸۸

د افغانستان راتلونکی ١٩٢

او افغان (ملت) جوړونې ته اړتیا ١٩٢

اخځونه ٢٠١

بودا له بامیانو کډه کېږي ٢٠٢

له پاکستان سره څه کول په کار دي؟؟ ٢٠٦

ډیورند لا ژوندی دی ٢١٠

کوکنار په ارگ کې! ٢١٥

رایه چاته ورکړو؟ ٢٢٠

د غني او عبدالله ترمنځ نانندرۍ ٢٢٤

دپای خبرې ! ٢٣٠

د ډاکتر فیض محمد ځلاند قلم او مبارزه ٢٣٠

محمد نبي صلاحي ٢٣٠

د پیل خبرې

ځوانان او سیاست؟

سیاست د انساني ژوند په هره برخه کې احساسېږي. د سیاست علم د همدې محسوس اغېز له مخې ورځ تر بلې خپل ارزښت غښتلی کوي. په یوویشتمې پېړۍ کې، د سیاست د علم او پوهې ارزښت له دې امله هم د پام وړ دی چې نړۍ ورځ تر بلې نږدې کېږي. د هېوادونو تر منځ د سرحدونو ماتېدل، د ګڼو سیاسي مفاهیمو بدلون او د هېوادونو د سیاسي تګلارو اغېز یو پر بل د دې لامل شوی چې نړۍ د سیاست علم ته له هر بل وخته زیاته پاملرنه وکړي.

جورج اوریل وایي، د انساني ژوند هېڅ حرکت، شی یا کړنه له سیاسته بې اغېزې نه ده، د انسان هر ډول کړنه، کردار او عمل سیاسي دی. له دې امله د سیاست زده کړه د انسان ژوند ته ارزښت ورکوي، انسان پیاوړی کوي او په ډېرو نالیدلو، نا ویلو یې پوهوي.

د چرچېل دا وینا ډېره مشهوره ده چې سیاست لوبه نه بلکې یوه جدي دنده ده، له همدې امله د سیاست په سمه توګه ترسره کول، د هر چا د وس خبره نه ده.

په ګران وطن افغانستان کې هم دا اړتیا احساسېږي چې افغان ځوان کهول د سیاست په ژورو ځان پوه کړي. په دې وروستیو کې، د دولتي پوهنتونونو د نوو څانګو، د ولایتي دولتي پوهنتونونو د پراختیا تر څنګ د خصوصي پوهنتونونو راټلل د سیاسي علومو د زده کړې د تندې د ماتېدو ښه مرکزونه ګڼلی شو، خو دا چې په سیاسي علومو کې ګڼ مفاهیم، تګلارې، تیوریانې لا هم موږ واردوو، اړتیا لیدل کېږي چې موږ ژباړو ته مخه کړو، د نورو هېوادونو د سیاسي تګلارو، څېړنو، ځیرنو او شننو څخه ځان خبر کړو.

په دې برخه کې د پوهنتونونو، څېړنیزو مرکزونو او ګوندونو تر څنګ د رسنیو کردار هم ډېر د پام وړ دی، څو ګڼ د کورني سیاست اړخونه علمي کړي، په خپلو ګردي مېزونو، تبصرو، سیاسي پروګرامونو کې د سیاسي زده کړو پوهانو ته ځای ورکړي، څو وکولای شو د سیاست پېچلو مسلو ته ګټورې حللارې پیداکړو.

په دې کتاب کې هڅه شوې چې د سیاست د علم ګڼ تیوریک بحثونه د ګران وطن په روان ناورین کې د عملي اړخ له ذکره سره را برسېره کړای شي، ځوانان وهڅولی شي چې څنګه د روانو حالاتو سیاسي پرتلیز جاج ته مخه کړي، څنګه ځوانان په ورکه کې لار پیدا کولی شي او څه باید وشي تر څو موږ له شته ستونزو د وتلو لار پیدا کړو.

کوښښ شوی چې له دې لارې هم د سیاسي علومو له محصلینو سره مرسته وشي او هم د سیاست د علم له لوستونکو سره، په دې

توګه کولای شو د لوستو افغانانو د پوهې کچه لوړه کړو، عامه پوهاوي ته لار اواره کړو او په افغان سیاست کې د رغنده کردار د لوبولو لپاره وړتیاوې برابرې کړو.

کتاب تر ډېره د نېښې له ذکره سره، د مقالو ټولګه ده چې د لسګونو مقالو له منځه د (سیاسي مبارزې) د عنوان د پاره د فرعي عنوانونو په توګه انتخاب شوي دي. تر ډېره کتاب کې کوښښ شوی چې پېچلي سیاسي تیوریې د سیاست د ډګر له عملي اړخ سره یو ځای بیان شي.

سیاست د سیاسي نظام او حکومت د زده کړې علم دی. کوم ولس چې په سیاسي علومو سمبال وي، هغوی کولای شي په کورني او نړیوال سیاست کې له بل هر چا ښه ولوبېږي. د سیاست معاصر علم لا هم پخپلو کلاسیکو بنسټونو ولاړ ګڼل کېږي. له دې امله د سیاسي علومو مطالعه له هرې زاویې تل د کلاسیکو فلسفو په څېړنه او مطالعه پیلېږي.

د سیاسي علومو معاصرې تیوریانې د نوي پېر د سیاسي لوبو چورلیز بحث ته لار اواروي. په دې توګه دا کتاب تاسو لوستونکو ته د سیاست د پېچلو مفاهیمو ژورې په اسانه او خوږه پښتو ژبه وړاندې کوي چې دا کار د دولت جوړونې، ملت جوړونې، سیاسي ټیکاو او پرمختګ بهیر روښانه کوي، لوستونکو ته ګڼ درسونه په ګوته کوي چې په تاریخي لحاظ د هېوادونو له پرمختګ او سوکالۍ سره تړلي ښکاري.

د ډونلډ ټرمپ وروستۍ څرګندونې هم باید له یاده ونه باسو، هغه وایي نن سبا ښه خلک په حکومت نه ګډېږي، سیاست د بېکاره

خلکو په لومه کې بند شوی دی. په کتاب کې ځکه ځای، ځای له تریخ سیاسي نقد څخه استفاده شوې تر څو ځوانان د ولسي-مبارزې د نقد او سیاسي مقاومت له ار سره بلد کړای شي، کوښښ شوی چې ځوانانو ته په دې برخه کې نوې خبرې، نوې لېدونه وړاندې شي کوم‌و ته چې باید افغان ځوان جدي پام وکړي، حکومت، دولت له بدو خلکو خلاص کړي، پر ځای یې ښه خلک وګوماري او یا یې ورته وټاکي، څو د ګران وطن روانه غمیزه ژر پای ته ورسېږي.

سیاسي علوم د ټولنیزو پېښو، مسلو او کړدارونو سیاسي اړخ تر مطالعې لاندې نیسي-. د سیاسي علومو له لارې انسان کولای شي خپله نړۍ، چېرته چې ژوند کوي، په ښه او اغېزمنه توګه وپېژني، په دې توګه د سیاسي علومو زده کړیال کولای شي په هغو وړو او سترو بدلونونو چې د ده شاوخوا کې دي، مثبت اغېز وښندي.

له سیاسي اقتصاد څخه تر سیاسي فلسفې، جغرافیې، ستراتیژیکو موخو، دا هر څه د سیاسي افکارو څوړلیز بحثونه راولاړوي، له دې امله د سیاست زده‌کړه لازمي ده، څو موږ له دې لارې د ژوند کولو حق تر لاسه کړو او د انساني ژوند د ټولو اړتیاوو په سم وېش کې برخه ولرو.

په پای کې لازمې ده چې د اکسوس کتابپلورنځي او وایګل چاپ څخه مننه وکړم چې زما تورو کرښو ته یې د کتاب سینګار په نصیب کړ، د ارنګه حتمي ده چې له ګران ډاکتر صیب رحیم هلال، قدرمن حبیب وقار او ذاکر جلالي صیب څخه مننه وکړم

چې د کتاب په اېډېټ، سم سمي او سمبالښت کې راسره له زړه مرسته وکړه.

له تاسو لوستونکو هم مننه چې د کتاب لوستلو ته خپل ارزښتناک وخت ورکوی. زما کار به نيمګړتياوې ولري، هيله ده په سمون کې يې را سره مرسته وکړئ.

په مينه، په درنښت !

فيض محمد ځلاند

کابل، افغانستان

۲۰۱۷/۱۱/۲۷

د بریالۍ مبارزې نهه گامونه[1]

مبارزه له انساني ژوند سره تړلې هڅه، جد و جهد دی چې د سوکالۍ او پرمختگ په لوري د یون په مانا هم یادېږي. په نړۍ کې له مبارزې، خوشالۍ، سوکالۍ او بریالیتوب پرته ژوند ناشونی دی. مبارزه دوامداره حرکت مخ په پورته، خوځښت مخ په وړاندې او کوښښ د خنډونو لرې کولو ته وايي. مبارزه د خنډونو، دېوالونو او گرنگونو له مخې لرې کول دي.

د بشري ژوند ټول پرمختگونه، سوکالي او رڼایي له انساني مبارزې او کوښښ سره نېښتي تکلونه دي. دا چې څنگه کولای شو پر ځای او سمه مبارزه وکړو، په لنډه توگه یې په لاندې نهو گامونو کې را نغاړو:

لومړی گام: پرمختگ او بدلون

د پرمختگ او بدلون له پاره لومړی گام له اوسني خراب، ناوړه او بد حالت څخه د خپگان او ناخوښۍ اظهار دی، له بېکاره، ناوړه او بې گټې ژوند څخه ناخوښي ښکاره کړئ، د خپل بې کیفیته او بې گټې ژوند د بدلون هوډ وکړئ. د نوې لارې د تاکلو په لټه کې

---

[1] August ٤, ٢٠١٥

شئ، پرته له دې امکان نلري چې روښانه او سوکاله منزل ته ورسېږئ. مخ په وړاندې بدلونونه تعریف کړئ او د دې بدلونونو د منلو له پاره ځان چمتو کړئ.

هله پرمختګ کولای شئ چې کله پرمختګ د ځان له پاره تعریف کړئ، خوشالي هدف نه دی، بریالی ژوند خپله د خوشالۍ د راتلو سبب ګرځي. پوښتنه دا ده چې څه ډول ژوند غواړئ؟ د دې پوښتنې د ځوابولو له پاره ځان ته هدف وټاکئ، د هدف د ترلاسه کولو له پاره ولوله، انګېزه او شوق وروزئ، د بدلونونو هیله او انرژي ځان کې را وټوکوئ.

دویم ګام: ستونزې او فرصتونه

د فرصت او ستونزې تر منځ توپیر زموږ د سلوک او چلند ډول دی، هره ستونزه یو فرصت دی او هر فرصت له ځان سره ستونزې لري. تاسو باید ځان ته فرصتونه جوړ کړئ. دا کار باید پخپله وینه، مینه، اوښکو او خولو ترسره کړئ. کله چې تاسو د غرونو هومره ستونزې تر سترګو کوئ، دا په اصل کې د غرونو هومره لوړ او ډېر فرصتونه دي، هر غر په سر لار لري، بس لږ همت او هوډ ته اړتیا لرئ چې د لوړ غره څوکې ته وخېژئ او بېرته ترې اوارې ته را کوز شئ. کله چې په مخ کې ستونزې وینئ، هغو ته د فرصتونو په سترګه وګورئ، په دې توګه خپل خپګان په خوښۍ بدلولای شئ.

دریم ګام: سخت کار او لاسته راوړنې

کله چې مو ستونزې لویې په نظر درځي، اړ یاست چې خپله حوصله او هوډ له ستونزو لوړ کړئ، خپل هوډ کلک کړئ او د مخ په وړاندې ستونزو د حل په لوري په زغرده او قوت سره حرکت وکړي. د سترو بریالیتوبونو د ترلاسه کولو له پاره کله هم لنډه لار موجوده نه وي، له سختو ګړنګونو، لوړو ژورو باید تېر شئ، څو لوړو ته ورسئ.

د کار په ترسره کولو کې کوښښ وکړئ، ګټورې او معقولې لارې د کار د ترسره کېدا له پاره را پیدا کړئ، باید په دې پوه شئ چې د ښه شي د جوړولو له پاره ظریف او له مینې ډک کار ته اړتیا ده. هر سهار باید خپل کارونه پلان کړئ او پلان شوي کارونه باید په منظمه توګه ترسره کړئ.

څلورم ګام: تمرکز

کله هم چې غواړئ کوم کار ترسره کړئ، خپلې سترګې باید پرانیستې وساتئ، فکري تمرکز باید ولرئ، ځان ډاډمن کړئ چې پوه یاست په هغه څه چې تاسو یې غواړئ ترلاسه کړئ، خپل هدف په سمه توګه وپېژنئ. هېڅوک په پټو سترګو ښه نښې ویشتلای.

د ګڼو خلکو ستونزه د توانايي یا وړتیاوو له کمښت یا کمزورۍ نه را پیدا کېږي، بلکې د فکري تمرکز له نه شتون څخه ستونزې را ولاړېږي، موږ ټول څلور ویشت ساعته ورځ او اووه ورځې اونۍ لرو، که تاسو د کارونو په ترسره کولو کې پاتې راځئ، باید د خپل فکري

تمرکز د سمولو په اړه فکر وکړئ، ستاسو فکري تمرکز ستاسو د کارونو په سم ترسره کولو کې لويه مرسته کولای شي. د سم فکري تمرکز له لارې تاسو له خپلو هلو ځلو او مبارزې هغه څه تر لاسه کولای شئ، د کومو په اړه چې تاسو خوبونه وینئ، د کومو چې تاسو غوښتنه او هیله لرئ، پرته له دې په ناسمه روان یاست.

پنځم ګام: مثبت فکر

زموږ فکري قوه زموږ د شتون په اړه پرېکړه کوي، خپل فکر د ځان په اړه سم کړئ، څو د سمو کارونو په ترسره کولو کې بریالي شئ. تاسو هغه ډول ژوند کوئ، څنګه چې فکر کوئ، کوم څه چې نن تجربه کوئ، هغه ستاسو د فکر او سوچ پایله ده. کوم چې تاسو پرون د نن په اړه کړي دي. که غواړئ دې تریخ حقیقت ته بدلون ورکړئ، یوازینی لار یې د خپل فکر د بدلون لار ده. کوم وخت چې تاسو په اندېښنه، وېره او زړه نازړه توب کې تېروئ، که د هغه نیمايي هم د مثبت فکر په ترسره کولو تېر کړئ، کله به هم په ژوند کې اندېښنه ونلرئ.

شپږم ګام: تېروتنه

ګاندي وايي چې خپلواکي خپله مانا هغه وخت له لاسه ورکوي کله چې تاسې د تېروتنو خپلواکي ونلرئ. کله هم چې تاسو کار ترسره کوئ، له تېروتنې سره به مخ کېږئ، ښه خبره دا ده کله چې تاسې له فکر او زړه نه د کار په ترسره کولو کې کار اخلئ، ستاسې کړې تېروتنې به هم تاسې سمې لارې او هدف ته د

رسېدو په لوري سموي. ژوند هغه دی، کوم چې تاسې غواړئ. د پرون تېروتنې هېرې کړئ، د هغو د نه تکرار هوډ وکړئ، نن ژوند وکړئ او د سبا له پاره روښانه او ښکلې هیلې له ځان سره خوندي وساتئ. ژوند همداسې دی او ژوند ښکلی دی.

اووم گام: منل

د باران د ورېدو په وخت کې یواځینی کار چې تاسو یې کولای شئ، هغه دا چې باران اورښت ته پرېږدئ، د ژوند د ښکلي کولو او ښه کولو له پاره نور وخت ته اړتیا نه لرئ، ژوند همدا یو ځل دی، په همدې ځل یې باید ښکلی کړئ، ژوند وکړئ او خوند ترې واخلئ. تاسې که هغه څه چې غواړئ نلرئ، دا په دې مانا نه ده چې تاسې هېڅ هم نلرئ، څه چې تاسئ لرئ، هغه ډېر دي.

یوازي د هغو پېژندل او له هغو د خوند اخیستلو پام ته اړتیا ده. په څه چې پوهېږئ هغه ارزښت لرونکي دي. په څه چې نه پوهېږئ هغه لا ډېر ارزښت لري، ځکه هغه له ځان سره ستاسې د پرمختگ او ودې زېری لري. ژوند به مو تل نیمگړی وي، له ژورو او لوړو به جوړ وي، په دې باید له زړه ځان پوه کړئ، په همدې پوهه کې خوند دی. په یو وخت کې هم خوښ او خپه و اوسئ، لوړه تېره کړئ او مننه وکړئ، وارخطا، اندېښمن او هیله لرونکي و اوسئ، په دې ټولو رواني حالاتو ځان پوه کړئ او خوند ترې واخلئ.

اتم گام: باور او ډاډ

کله، کله خوشالي له داسې لورې راشي چې هېڅ فکر يې نشئ کولای، موږ د خوښيو په ډول او سرچينو تل نه پوهېږو، خو موږ بايد په دې باور ولرو چې خوښي به راځي. دا سمه خبره ده چې د هرڅه په اړه پوښتنه وکړو، خو کله، کله د ځينو شيانو پوښتنه نه بلکې باور پرې په کار دی.

په دې باور وکړئ چې ډېر کم خلک قصدا نورو ته د زيان رسولو په تکل کې وي. په دې باور وکړئ چې هدف ته د رسېدو ډېرې لارې دي، پخپله پرېکړه باور وکړئ کله چې تاسې د دوو ټاکنو په اړه فکر کوئ. د ځوابونو او حللارو په اړه باور ولرئ، په دې باور ولرئ چې په ژوند کې به تاسې ډېر ځله ډېرې حيرانوونکې خوښۍ ولرئ. باور ولرئ چې سفر خپله ستاسو موخه ده، دا باور هم ولرئ چې دا هر څه په ژوند کولو ارزي. له همدې باورونو سره ژوند بريالی دی.

نهم گام: اوسنۍ شېبه

پرون ورځ تېره شوه. سبا ورځ لا هم نه ده را رسېدلې، موږ يوازې نن ورځ لرو، راځئ چې همدا نن، همدا شېبه خپل کار او ژوند پيل کړو. له دې پرته چې اندېښنه وکړو، پرون څه وشول، سبا به څه کېږي، موږ بايد هر نوی پيل همدا شېبه وکړو، موږ د پرون په اړه فکر کولای شو، زده کړه ترې کولای شو، خو پرون سمولی

نشو، مونږ د سبا په اړه فکر کولای شو، اندېښنه کولای شو، خو دا چې سبا به کله راځي، نه پوهېږو.

همدا شېبه، همدا شېبه چې تاسو دا مضمون لولئ، ستاسې ژوند دی، همدا شېبه مو ژوند ارزښت لرونکی دی، همدې لحظې ته هو ووايئ. خپل ټول پام همدې شېبې ته متمرکز کړئ.

پورته یاد شوي نهه گامونه د بریالی مبارزې، جد او جهد په لورې حرکت دی. مبارزه په دا وروستیو کې له غوسې، کرکې، زور او تاوتریخوالي څخه ډکه شوې ده، زمونږ هېواد او ګڼ نور هېوادونه په داسې حالت کې د پردیو د موخو، دسیسو او اهدافو ښکار کېږي چې د افغان انسان په واک کې ډېر کم څه پاتې دي، له دې امله، افغان انسان ته په کار ده چې د مبارزې واګې په لاس کې واخلي، د خپلو ارزښتونو، اړتیاوو او راتلونکې له پاره لاس په کار شي، ځکه مبارزه باید په انساني ارزښتونو، ویاړونو او معیارونو ولاړه وي. مبارزه باید د ژوند د پایښت له پاره وي، نه د ژوند د اخیستو په موخه. مبارزه باید له تاوتریخوالي خالي وي، لکه د فخر افغان باچا خان رح مبارزه. زمونږ د ستونزو په وړاندې بریالی مبارزه د فخر افغان د لارې مزل دی، د همدې لارې پالل دي، په همدې لارې کلک او هوډمن ګامونه اخیستل دي.

یا ربه توفیق !

پېژندپانه او د افغانستان وجودي فلسفه[۲]

هېوادونه د ځانګړو اړتیاوو له مخې جوړېږي. په نړۍ کې ډېر هېوادونه د نژاد، ژبې، کلتور، مذهب او په دا وروستیو کې د اقتصادي موخو پر بنسټ جوړ شوي دي. سنګاپور د غربي نړۍ د اقتصادي تشبثاتو په ترخ کې جوړ شو، خو چین د خپل لرغوني کلتور او تاریخ په بنسټ خپل جوړښت ټینګ کړی. پاکستان د اسلام د مذهب په بنسټ له هندوستان څخه بېل شو، خو بنګله دېش بیا د بنګالي نژاد له مخې له پاکستان بېل شو. د المان هتلر اریایي نژاد د برلاسۍ په موخه غوښتل ټوله نړۍ تسخیر کړي او د خپل نژاد لوړوالی په نورو هېوادونو یا ملتونو ومني.

د هېوادونو د وجودي فلسفې راز د همدې توکو په لرلو او نه لرلو یا پاللو او نه پاللو پورې تړلی دی. په یوویشتمه پېړۍ کې ډېری هېوادونه هڅه کوي د خپلې وجودي فلسفې د بیا تعریف لپاره نوي توکي را ولاندې کړي. تر څو د تاریخ له تکرار څخه ځانونه وژغوري. د ختیزې اروپا هېوادونه چې یو وخت یې وجود د پخواني شوروي تر یرغل لاندې خپل شتون له لاسه ورکړ، په دې وروستیو کې د نوو اقتصادي تګلارو په خپلولو غواړي ځانونه د

---

[۲] January ۱۹, ۲۰۱٤

نړیوالتوب تر سیوري لاندې د اروپا په اتحادیه کې د بیا ځلې لپاره تعریف کړي.

دوی کور د ننه د اقتصادي تګلارو له لارې غواړي خپل اقتصادي بنسټونه داسې ورغوي چې د دوی د وجود فلسفه د اوږدمهال لپاره تضمین کړي، پخواني چکسلواکیا چې اوس په چک او سلواک دوه بېلابېلو هېوادونو وېشل شوې، په حقیقت کې دا دواړه هېوادونه په اروپايي اتحادیه کې د نوي وجودي تعریف په خپلولو غواړي خپل وجود په نړۍ کې تضمین کړي.

په نړۍ کې د نوي استعمار[۳] په ځانګړې توګه د امریکا او اروپا د یرغلونو په پایله کې د هېوادونو وجودي فلسفې تر برید لاندې نیول شوې او بیا د نومړو هېوادونو د شتمنیو د چور او تالان او یا هم له ستراتیژیک ارزښت څخه یې همدې ښکېلاګرو او نیواکګرو هېوادونو د ځان په ګټه استفاده کړې ده.

په دې وروستیو کې د سوډان د هېواد وېش د مذهب له مخې د همدې لړۍ یوه ښه بېلګه ده. سویلي سوډان د عیسویانو د اکثریت په بهانه جوړ شو چې د نفتو سترې زېرمې لري، د کوریا وېش په شمالي او سویلي کوریا کې د خپل ستراتیژیک ارزښت ښکار ګڼلی شو.

---

[۳] Neocolonialism, *neo-colonialism* or *neo*-imperialism is the practice of using capitalism, globalization and cultural imperialism to influence a developing country in lieu of direct military control (imperialism) or indirect political control (hegemony).

د هر شي يا موجود ویش د هغه د اجزاوو په ویشلو ترلاسه کیدای شي. د همدې فلسفې په خپلولو سره نیږی دا دی د افغانستان د ویش او ماتولو کوښښ تـه ملا تړلې ده. د افغانستان وجودي فلسفه په مذهب ولاړه نه ده ځکه چې (مـوږ افغاني هندوان او سیکهان لرو او یو وخت مو یهود هم لرل) او نه هم اقتصاد افغانان یو له بله سره نښلوي.

افغانستان چې د کوشانیانو ، ساسانیانو، غزنویانو کوم پراوونه تر شا پریښي د همدې لپاره ترڅو د خپلې طبیعي جغرافیې په خپلولو وکولای شي خپله وجودي فلسفه بشپړه کړي. لوی احمدشاه بابا د همدې حکمت په خپلولو کوښښ وکړ چې د ډهلي تخت تـه شا کړي او د پښتونخواه غرونـه او رغونـه د افغانستان په جغرافیه کې را ونغاړي. دا ځکه چې د افغانستان وجود یوازې د افغانانو تر وجود پورې تړلی دی.

د افغانستان د وجود فلسفه په افغاني هویت پورې تړلې ولاړه ده، کـه د افغانستان مېشتو قومونو، پرګنو او ملیتونو څخه د افغان هویت اخیستل کېږي، دا په لوی لاس په سیمه کې د پښتونستان، ازبکستان، تاجکستان، ترکمنستان جوړېدو ته لاره اواروی دی چې په دې توګه په اسانه او کمه بیه د افغانستان دښمنان کولای شي د افغانستان تجزیې ته لاره اواره کړي.

د افغانستان په پېژندپانو کې د افغان کلمه نه یادول، همدې بحث او سوچ تـه لاره اواروي دي چې کولای شي په نږدې راتلونکي کې د افغانستان د وجودي فلسفې د جوړېدو تر تولو ستر توکی له افغانانو وتروړي.

ځینې افغانـــان دا اســـتدلال کـوي چــې د افغانســـتان د اســـلامي جمهوریـــت ذکــر د پېژنــدپاڼې پــه مــخ پــه دې دلالــت کـوي چــې د پېژنـــدپاڼې لرونکـــی افغـــان دی. د دوی پـــه ځـــواب کـــې دوه دلایـــل وړانـــدې کـــوم، یـــو دا چـــې دا پـــه دې هـــم توجېـــه کېـــدای شي چـــې د افغانســـتان اوســـېدونکی دې افغانســـتانی وي او بـــل دا چـــې کـــه پـــه رښـــتیا هـــم لـــه تاســـې سره د افغـــان هویـــت د یـــاد غـــم وي او د یـــاد پـــه فلسفه یې پوهېږئ نو بیا یې د یادولو تاوان په څه کې دی؟

د نـړۍ هـېڅ داسـې تـذکره نشـته چـې پـه هغـه کـې دې د هغـه ملـت د هویـت ذکـر نـه وي راغلـی، پـه دې وروسـتیو کـې، ځینـو هېوادونـو داسـې تـذکرې را وویسـتې چـې پـه هغـه کـې د ملـت ذکـر نشـته ، هغـوی دم لتـوالي یـا د مـلي یـووالي هغـه کـړکېچن او لانجمـن پړاوونـه تېـر کـړي دي، په کوم برید چې مونږ اوس ولاړ یو.

هغـوی لا پخـوا لـه دې بریـدونو بریـالي تېـر شـوي دي. دویـم دا چـې اکـثره داسـې هېوادونـه بیـا پـه پاسـپورټ کـې د ملـت یـادول غـواړي ترڅـو وکـولای شي د خپـل هویـت د پېژنـدګلو لپـاره لـه هېـواده بهـر د څرګندونې او ویاړ د ښکاره کولو رسمي سند په لاس ولري.

لـه افغـان ولسمشر- کـرزي څخـه هیلـه کـوو چـې د مشرـانو او ولسي- جرګـې د ګـډ کمیسـیون وروسـتۍ پرېکـړه توشـېح نـه کـړي او پـه دې اړه یـو ځـل بیـا لـه سره غـور وکـړي. سـتره محکمـه او همدارنګـه افغـان حقـوق پوهـان او ټولنپوهـان بایـد پـه دې اړه د عامـه پوهـاوي لپـاره کـار وکـړي او هغـه وګـړي چـې د پردیـو پـه لمسـون او اشـاره د افغانسـتان د وېـش او کمـزورې کېـدو لپـاره کـار کـوي بایـد عـدلي او امنیتـي څارنـه یـې وشي، ترڅو د داسې یو ستر ملي خیانت مخه ونیول شي.

یا ربه توفیق

د افغان هویت په دفاع کې بې وسه غني[٤]

ملتونــه د ځــانګړو هویتونــو پــر بنســټ پېژنــدل کېــږي، څنګــه چــې د انســانانو تــر مــنځ د څېــرې او نــوم تــوپیر موجــود دی، همدارنګــه د هېوادونــو تــر مــنځ د جغرافیــې او مــلي هویــت لــه مخــې د هغــوی د حقــوقي شخصــیت اســتازولي کــوي. کلــه چــې لــه ملتونــو هویــت واخیســتل شي، لکــه لــه وجــوده یــې چــې اروا و ایســتل شي، مــرګ او ورکاوی یې حتمي کېږي.

ملتونــه د هویــت د ســاتلو پــه پــار جګــړې کــوي[٥]، قربــانۍ ورکــوي او ان د نړیوالــو جګــړو د کېــدلو ســبب ګرځــي. د افغــان هویــت پــه اړه لــه پېړیــو را هیســې د وخــت ښــکېلاګرو او نیــواکګرو هڅــه کــړې چــې دا ملت بېل کـړي او ایـل یـې کـړي. لـه تېـرې یـوې لسیزې راهیسـې پـه دې برخــه کــې ګــڼ پرمختګونــه شــوي، کلــه د هېــواد د جغرافیــوي، ســیاسي او فرهنګــي وېــش ډنــډورې را پیــل شــوې، کلــه یــې مــلي

---

[٤] September ۳, ۲۰۱۵

[٥] Frank Bechhofer and David McCrone: IDENTITY, NATIONALISM NATIONAL CONSTITUTIONAL CHANGE AND

ترمینالوژي تر ګواښ لاندې نیولې، کله هم نېغ په نېغه پر افغان مېړني هویت برید شوی دی.

پخواني ولسمشر- کرزي د تذکرو قانون ولسي- جرګې او مشرانو جرګې ته د منلو لپاره ولېږه، هلته د ځینو کړیو له خوا په پوره بریالیتوب سره د ملت د ستون د یاد مخه ډب شوه. قانون چې څنګه د کرزي له کابینې تر پارلمانه رسېدلی و، په همغه ډول بېرته کرزي ته د توشېح لپاره ولېږل شو. افغان ولس چې د خپل هویت په محوه خبر شو. کرزی یې وننګاوه چې قانون باید توشېح نه بلکې تعدیل شي او د افغان ستون په کې ور زیات شي. کرزی چې د ولس په نبض پوهېده، د ولس په زور او ملي حساسیتونو ښه خبر و، د قانون توشیح یې وځنډاوه.

ملي یووالي حکومت ته له کرزي ډېرې ناخوالې، نیمګړې دندې او ستونزې ور پاتې دي، خو د ټولو په سر کې ورته حساسه سکالو له افغان هویت څخه دفاع شخړه لا ینحله پاتې وه، خو ډاکتر غني په ډېره بې پروایي، په ناویلې او ناسنجولې توګه یې د نفوس د شمېر قانون توشېح او په دې توګه یې د رسمي جریدې برخه وګرځاوه، ولس په غوسه شو، مدني نیوکې اوج ته ورسېدې، له دې امله غني مجبور شو چې د افغان هویت په برخه کې د مدني، سیاسي او ولسي خوځښتونو استازي ارګ ته ور وبولي.

زه هم د دې مجلس له ګډونوالو وم، ډاکتر غني په ډېر ښاخمن(مغرور) انداز وویل، زه وم چې ولسي- غبرګون مې د افغان هویت د ملاتړ لپاره را وخوځاوه، ځکه که ما دا نیمګړی قانون نه وای توشېح کړی، نو د ولس غبرګون به نه وای را غبرګ شوی، ما

غوښتل چې په دې توګه ولس د دې قانون خلاف را وپاروم او بیا د دې قانون د بدلون لپاره له ولس سره په ګډه کار وکړم. زه حیران شوم، چې دې ته وایي دلیل، دې ته وایي لوی فکر!

ما ورغبرګه کړه چې اوس نو یو بل ستر کار هم وکړئ، هغه دا چې د تذکرو وېش ملي کار دی، دا باید له سیاسته جلا کړل شي. د کورنیو چارو وزارت په تخنیکي او سیاسي لحاظ دا وړتیا نه لري چې د تذکرو وېش دې په عادلانه او سمه توګه وکړي، نو له دې امله باید له کورنیو چارو وزارت څخه دا مسولیت کومې بلې خپلواکې ادارې ته بدل شي.

ډاکتر غني را غبرګه کړه لکه په پاکستان کې چې نادارا دا کار کوي. هغه ژمنه وکړه چې ډېر ژر به د یو تقنیني فرمان له لارې دواړه کاره وکړي، د افغان ستون به په تذکرو کې ور زیات کړي او همدارنګه د تذکرو د وېش او د معلوماتو د ښه خوندیتوب لپاره به تر خپلې مشرۍ لاندې یوه نوې اداره جوړه کړي چې دا کار به د ولسي جرګې د ژمنیو رخصتیو (سلواغې) په میاشت کې وکړي.

موږ یوولس (۱۱) تنه چې دې مجلس ته تللي وو، په ډېره خوشالۍ له ارګ رخصت شوو ، خوشاله و چې ډاکتر غني د موضوع په ارزښت پوهېږي او کلکه ژمنه یې وکړه چې هر څه به سم شي. د سلواغې میاشت را ورسېده، ژمي په واوره او سړو کې تېر شو، په دې توګه د اشرف غني ګرمه وعده هم مخ په سړېدو شوه.

د ولسي- جرګې له پیل سره دا موضوع هم نیمګړې پاتې شوه، موږ به له ارګ سره وخت ناوخته اړیکه نیوله، د ارګ کشرانو او مشرانو

به ویل چې موږ ټول افغانان یو، له تاسو کلک او په خبره ولاړ افغانان یو، د دې موضوع غم موږ خورو، تاسو ورته اندېښنه مه کوئ.

ستونزه هغه وخت وپرسېده چې ډاکتر عبدالله د وزیرانو په شورا کې د وزیرانو په مرموزه او ډارنه خاموشۍ کې د نفوسو د احوال نیمګړی قانون د تذکرو د وېش بلکې د چټک وېش لپاره بنسټ وګاڼه او په پای کې ولس په دې پوه شو چې ډاکتر غني ورسره دروغجنه ژمنه کړې او باید خپل جدي غبرګون ته تیاری ونیسي. مدني خوځښتونه، سیاسي ګوندونه او په سل ګونه قومي او ولسي جوړښتونه په خوځښت شول، ټولو په یوه خوله د غني د وعدو خبره را غبرګه کړه، یو ځل بیا مو تر منځ د ارګ کشران او مشران غوږ او خوله شول چې د ډاکتر عبدالله له وسه لوړه خبره ده چې ډاکتر غني یې ونه غواړي هېڅوک نشي. کولای تذکرې ووېشي. موږ هم له عبدالله سره د لیدلو تابیا وکړه.

استاد یون او زه خپله له ډاکتر عبدالله سره ملاقات ته لاړو، د چنارو په شغ او شور کې د ارګ ښکلې ماڼۍ د ډاکتر عبدالله په سلیقه برابره راته ښکاره شوه. په دې ملاقات کې له موږ سره د تذکرو مشر. محتاط او د وېش د تخنیکي چارو د پروژې مشر. میرویس علیزي صیب هم ګډون درلود. ډاکتر عبدالله وویل چې دی او د ده ملاتړي د افغان کلمې له یاد سره هېڅ مخالفت نلري، خو دا چې قانون وار د مخه توشیح شوی، نو ښه ده چې قانون عملي شي.

د دې تر څنګ يې وويل چې که ډاکټر غني د کوم تقنيني فرمان له مخې کوم بدلون په کې راولي دی به يې مخالفت ونکړي.
موږ يو ځل بيا خوشاله شوو چې د ډاکټر عبدالله دا وينا به د ډاکټر غني لپاره يوه اسانتيا برابره کړي چې له مخې يې بايد تقنيني فرمان صادر شي او د تذکرو وېش ته لار اواره شي.
له عبدالله سره د مجلس ټول جزيات مو خپاره او له ارګ سره شريک کړل. ارګ احوال را ولېږه چې د کابينې په غونډه کې به په دې اړه وروستی تصميم ونيول شي. موږ د همدې تصميم په انتظار ولس ته څو ځلې د لاريون نېټه له اونۍ څخه بلې اونۍ ته بدله کړه، په دې کې مو په لسګونه راډيويي، ټلويزيوني او چاپي مرکې او ليکنې وکړې.
بياهم ارګ مشر- او کشر- د ولس په غوښتنه او اندېښنه هېڅ غوږ ونه ګراوه، څنګه چې موږ په ارګ فشارونه زيات کړل، بلاخره حنيف اتمر له اشرف غني سره په دې اړه ليدنه وکړه، اتمر وويل، ډاکټر غني وايي چې دی بې وسه دی او د افغان ياد کېدای شي سختې ستونزې ورته جوړې کړي. هغوی وړانديز وکړ چې که د افغان ياد اختياري شي، نو څنګه؟؟
موږ د لاريون د تدارکاتو کمېټې په ګډه تصميم ونيو چې لاريون او ولسي- مبارزه لازمي ده، ځکه که نن هويت اختياري شو، سبا د افغانستان نوم اختياري کېږي او بله ورځ به مو ټول ملي ارزښتونه په اختياري بڼه کارول کېږي.
د ډاکټر غني دا بې وسي ګڼې پوښتنې ولاړوي چې خپله يې بايد په راتلونکي کې ځواب ووايي. څوک چې د هېواد د ولسمشر- په

توګه د خپل ملت د هویت د یاد په وړاندې بې وسه وي، څوک چې نشي- کولای خپلې کړې ژمنې له ولس سره عملي کړي، څوک چې په ولس هېڅ باور نلري، څوک چې هر څه، هر واک او هره پرېکړه تر خپل څادر لاندې راولي او بیا هېڅ پرېکړه نشي- کولی، څوک چې د افغانستان د تاریخ په ټول حساس وخت کې یو ملګری هم ونلري، څوک چې د ولسواکۍ په نامه د بلواکۍ خبرې را پورته کوي، تاریخ به یې په ښه نوم یاد نکړي.

افغان مېړنی ولس به د سپټمبر په پنځم د ولسي- غبرګون د لړۍ لومړی ګام (په کابل کې لاریون) پیل کړي، که ستونزه حل نشوه، د حکومت ستونزې به زیاتې شي، که د لوی څښتن ج رضا وه.

یا ربه توفیق !!!

بې هویته ملت؟![٦]

یوویشـتمه پېـړۍ د جګـړې پېـړۍ نـه ده، پـه دې پېـړۍ کـې د یرغلونـو، جګـړې او زور لـه لارې د هېوادونـو د اشـغال او اېـل کولـو وړاندوبینـــه د تامـــل وړ ده. د اســـتعمارګرو هېوادونـــو لپـاره پـه یوویشـتمه پېـړۍ کـې د اسـتعمار یـوازینۍ لار هغـه د دیپلماسـۍ، اقتصـادي برلاسـۍ، رسـنیزو هلـو ځلـو، معلومـاتي تکنـالوژۍ او د عامـه افکارو د اړولو له لارې شونې ده.

پـه دې پېـړۍ کـې د هېوادونـو د جوړښـت کلاسـیک تعریفونـه نـور بدلېـدونکي دي. پـه دې پېـړۍ کـې د هېوادونـو تـر مـنځ د سرحـدونو د لـه منځـه تلـو لـه لارې د سـیمه ییـزو جوړښـتونو د راتللـو لپـاره لـه هر بل وخت ډېره خوشبیني موجوده ده.

المـان، فرانسـې او ایټالیـا وار د مخـه خپلـې تربګنـۍ شـاته پرېښـې او د یـو لـوی سـیمه ییـز جوړښـت (اروپـایي اتحـادیې) د راتلـو لپـاره لاس پـه کـار شـوي، خـو وکـولای شي د چـین، هندوسـتان، روسـیې، برازیـل او ختیـزې اسـیا د چټـک پرمختـګ پـه وړانـدې خپـل اقتصـادي تـوازن ځـواکمن او پیـاوړی کـړي، خـو لـه پورتـه یـاد شـوو ټولـو پرمختګونـو سره، سره دا پـرمختللي هېوادونـه وېـره لـري چـې دوی د ټـولنیز یـا ملـي هویـت لـه کـړکېچ سره مخـامخ کېـدونکي دي، ځکـه یـو المـانی

---

[٦] November ۳۰, ۲۰۱۳

په هېڅ صورت دېته نه دی تیار چې د اروپایي په توګه دې خپل هویت په نړۍ کې تثبیت کړي او نه هم یو فرانسوی دې ته زړه ښه کوي چې د اروپا د اوسېدونکي په توګه دې پېژندپانه ولري او د فرانسوي هویت څخه دې ورته تېر شي.

اخر دا ملي هویت ولي دومره مهم دی؟ په حقیقت کې، ملي هویت د انسانانو د ګډو تاریخي، کلتوري، ټولنیزو، مذهبي او سیاسي لوړو ژورو پېژندګلوي ده چې په یوه پېژندل شوې، ځانګړي جغرافیه کې د کلونو لپاره په ګډه اوسېدلي دي. د ژوند ترخې او خوږې شېې ورځې یې په ګډه تېرې کړې دي، ځان ته یې دولت او نظام جوړ کړی او په پای کې یې له نړۍ سره د یو ملت (د یو ستر ګډ کور) په توګه معامله کړې.

کله چې ملت خپل همدا هویت له لاسه ورکوي، هغه په اصل کې خپل تاریخي ویاړونه، کلتوري او فرهنګي ارزښتونه، مذهبي محدودیتونه او په پای کې سیاسي معیارونه له لاسه ورکوي. د نړۍ د هرې کچې هېواد (پرمختللي هېوادونه، مخ پر ودې هېوادونه او وروسته پاتې هېوادونه) ټول د ملي هویت لرونکي دي او د دې هویت د ښکارولو لپاره پېژندپاڼې (تذکرې) لري چې د هر ملت د پېژندپاڼې لرونکی کس په حقوقي لحاظ د خپل ملي جوړښت، نظام، دولت له امتیازاتو (زده کړې، په حکومت کې دندې، ټاکنو کې ګډون، رایه اچول، پاسپورټ لرل، ملکیت او داسې نورو) څخه په برابره توګه ګټه واخلي.

کله چې په یو ملت کې د هویت کړکېچ پیداشي، نو پوه شه چې د ملت د وېش او د نړیوالو استعمارګرو جالونو تر اغېز لاندې راغلی

دي. د هویت بحران د هېوادونو د جغرافیو د بدلون سبب ګرځي، په ۱۹۷۱ مېلادي کال د بنګله دېش هېواد د بېلېدو تر ټولو ستر لامل هغه د بنګالي هویت د بحران مسله وه، د بلوڅانو شاوخوا شپېته کلنه مبارزه د همدې هویت د ترلاسه کولو لپاره ده.

د پخواني شوروي اتحاد له پاشل کېدو سره د پنځلسو هېوادونو جوړېدل د ملي هویت د وېش پر بنسټ وه، ازبکستان د ازبکو، تاجکستان د تاجکو، ترکمنستان د ترکمنو او همدارنګه دا پاتې نورو دوولسو هېوادونو د خپلو ملي هویتونو له مخې خپلواکي تر لاسه کړه.

د ملي هویت د ښکاره کولو یا پېژندلو لپاره نړیوال منل شوی معیار هغه پېژندپانه ده چې د نړۍ هېڅ داسې پېژندپانه نشته چې له ګڼو ملتونو سره دې شریکه وي، بلکې ټول ځانګړي ملتونه چې په ځانګړې جغرافیه کې، د خپلواک نظام تر چتر لاندې ژوند کوي خپله محدوده (منحصره) پېژندپانه لري، د پېژندپاڼې لپاره معیاري جوړښت هغه د ملي هویت څرګندول یا ذکر دی.

په نړۍ کې هېڅ داسې هېواد نشته چې د خپل ملي هویت پر ځای دې د کوم بل ملت هویت لیکلی وي د مثال په توګه تاجکستان د ملي هویت د څرګندولو لپاره (تاجک) کلمه استعمالوي. هغوی کله هم (افغان) نه لیکي، همدارنګه ازبک، بنګله دېشي یا پاکستاني. هو، د ځینو ملکونو ملي هویت د هغه هېواد له نوم سره یو شی وي لکه د پاکستان تابعیت لرونکی پاکستاني بلل کېږي خو د قزاقستان یا ترکمنستان تابعیت لرونکي ترکمنستاني یا قزاقستاني نه دي، هغه ترکمن او قزاق

دی، نـو پـه پېژنـدپاڼو کـې بیـا د مـلي هویـت ذکـر پـه ورتـه توګـه یـادېږي، امریکایـان پخپـل مـلي هویـت امـریکن او د انګلسـتان تابیعـت لرونکـي د بـریټېش هویـت پـه لرلـو ویاړي. لـه بـده مرغـه، پـه افغانسـتان کـې پـه دا وروسـتیو کـې پـه پېژنـدپاڼو کـې د مـلي هویـت (افغـان) پـه یـاد لـویې نانـدرۍ را پورتـه شـوي چـې پـه هـېڅ صـورت، د نړیوالـو او ګاونـډیو هېوادونـو د اسـتخباراتي او اسـتعمارګرو ادارو لـه اغېزو څخه بې برخې نه دي.

د افغانسـتان د ماتېـدا، ایلولـو او مسـتعمره کولـو تـر ټولـو اسـانه لاره د افغانـانو پـه ځـانګړې توګـه پـه قومونـو یـا ملیتونـو وېشـل دي، ځکـه تاجـک افغـان لـه تاجکسـتان، ازبـک افغـان لـه ازبکسـتان، تـرکمن افغـان لـه ترکمنسـتان سره پـه پولـه پراتـه دي چـې پـه اسـانه کېـدای شي د سـیمه ییـزو اسـتخباراتو د اغېـز پـر بنسـټ د افغانسـتان د کمزوري کولو او د دې هېواد د وېشلو سبب شي.

د اسـاسي قـانون پـه خلورمـه مـاده کـې پـه ښـکاره د مـلي هویـت سـتونزه حـل شـوې «د افغانسـتان ملـت (افغـان) لـه پښـتون، تاجـک، هـزاره، ازبـک، تـرکمن، بلـوچ، پشـه یـي، نورسـتاني، ایـماق، عـرب، قرغیـز، قزلبـاش، ګـوجر، براهـوي، او نـورو قومونـو څخـه جـوړ دی. د افغـان کلمـه د افغانسـتان پـه هـر فـرد اطلاق کېـږي، د ملـت هـېڅ یـو فـرد د افغانسـتان لـه تابعیـت څخـه نـه بـې برخـې کېـږي، پـه تابعیـت او پناه ورکولو پورې اړوندې چارې د قانون له لارې تنظمېږي.»

پـه تېره څـه لـه پاسـه یـوه لسـیزه کـې د افغانـانو تـر مـنځ د قـومي، مـذهبي او کلتـوري تعصـباتو لپـاره د سـیمې او نـړۍ د اسـتخباراتي

ادارو له خوا ډېر ژور کار شوی چې افغان روڼ اندي، مدني ټولنې، رسنۍ او په پای کې باید دولت ورته جدي پام وکړي.

د افغانستان په تاریخ کې په لومړي ځل د ملي ترمینالوژۍ د بدلون هلې ځلې پیل شوې دي. د افغانستان د فدرالي کېدو شومه مبارزه پیل شوه او په پای کې د افغان ملي هویت د له منځه وړو په ورانډې په قانوني اسنادو (د تابعیت پاڼو) په جوړښت کې یوه لویه ظالمانه پرېکړه وشوه. که افغانان دا هر څه په پټو سترګو او تیټو سرونو په ځان منې، نو دا په لوی لاس د افغانستان د ماتېدو، کمزوري کېدو او په پای کې وېش ته لاره اوارول دي چې دا به د افغانانو ټول تاریخي ویاړونه او د افغانستان د روښانه راتلونکي خوبونه له خاورو سره خاورې کړي.

مرکزي که فدرالي نظام!

هېوادونـه د خپلـو مـلي ګټـو، مـلي سیاسـت او ولسيـ غوښـتنو لـه مخـې د خپلـو نظـامونو ډول ټـاکي. په نـړۍ کـې هـېڅ داسـې نظام نشـته چـې پـه مطلقـه توګـه د انسـانانو ټـولې اړتیـاوې پـوره کـړي. یا ملتونـو تـه د ځـان بسـاینې، پرمختـګ او سـوکالۍ اساسـي ټـوکې برابر کړي.

مـوږ پـه یوویشـتمه پېـړۍ کـې، پـه نـړۍ کـې د ګټـو نظـامونو شـاهدان یـو - چـین چـې د نـړۍ پرمختللـی هېـواد او پـه ځـان بسـیا ملـت لـري، د کمونېسـتي نظـام لرونکـی دی. سـعودي عربسـتان چـې مطلـق مسـلمانان دي، د آل سـعود د کـورنۍ لـه لـوري اداره کېـږي چـې مطلقـه شـاهي نظـام لـري. امریکـا چـې د نـړۍ زبرځـواک هېـواد او د ولسواک نظام لرونکی دی.

سره لـه دې چـې د نظـامونو ډولونـه د هېوادونـو لـه پرمختـګ او د ولسـونو لـه هوسـاینې سره نېـغ پـه نېغـه اړیکـه نـه لـري، خـو بیـا هـم د نظـامونو ډولونـه او د ولـس د ارادې تمثیـل، د ولسيـ حاکمیـت د رامنځتـه کېـدو تومنـه او د مـلي ګـډون پـه څېـر مسـایل دي چـې د نظامونو ترمنځ اساسي توپیرونه پیدا کوي.

ملتونه د همدغو سترو ارزښتونو له مخې هڅه کوي، داسې نظام ته لار اواره کړي چې د دوی ملي ګټې، ملي واکمنې او ځمکنۍ بشپړتیا په ښه توګه خوندي شي. د شلمې پیړۍ په پای کې د ولسواکو نظامونو زیاتوالی د همدې دلیل له مخې بلل کېږي او ولسونه تر ډېره هڅه کوي چې په دولتي دندو کې ملي اراده او ولسي ګډون زیات شي.

ولس باید په ټولو سیاسي بهیرونو کې ګډون ولري او د ولس له خوښې او نبض سره سم باید دولتونه خپلې چارې په مخ بوزي، په هر ستر او واړه تصمیم کې باید ولس ګډون ولري، نو ځکه د ولسواکو نظامونو ملاتړي ورځ تر بلې زیاتېدونکي دي. په ولسي- نظامونو کې د مرکزي او غیرمرکزي بحث یا د فدرالي او مرکزي بحث حتمي دی.

تامس جفرسن[۷] چې د امریکا د اساسي قانون او ملي حاکمیت له بنسټ ایښودونکو څخه دی د ولسواک نظام له پاره د غیرمرکزي اداري شته والی لازمي ګڼي. چرچل هم د انګلستان د پرمختګ او ولسي- بسایني بنسټ له غیرمرکزي نظام سره تړلی ګاڼه، ګاندي هندوستان ته د غیرمرکزي اداري شته والی د اقتصادي پرمختګ او په ځان بسیا هندوستان بنسټ ګاڼه، د همدې ارزښتونو له مخې تر ډېره هڅه کېږي چې په یاد شوو هېوادونو کې د غیرمرکزي فدرالي نظام ستنې ټینګې شي. (Terchek, ۱۹۹۸ (Wiseman)

---

[۷] Thomas Jeferson USA's ۳rd President (۱۸۰۱-۱۸۰۹)

خو د دې هېوادونه فدرالي جوړښتونه، ولسي- ګډون او په لويه کې د ولسواکۍ پياوړتيا د پېړيو اصلاحاتو، سياسي بدلونونو او سترو ستراتيژيو پايله ګڼلی شو.

په نړۍ کې هيڅ هېواد له پيل څخه د ولسواکۍ يا کوم بل نظام د خپلولو پرېکړه نه ده کړې. په افغانستان کې د ولسواک نظام شاوخوا دوولس کاله پوره کېږي. په ۲۰۰۴ ميلادي کال د افغانستان اوسنی اساسي قانون د لويې جرګې له لوري په رسمي توګه ومنل شو. سره له دې چې افغانان د ولسواکو جوړښتونو مخينه لري، د جرګې شتون، په کلتوري توګه د ولسي- ګډون بحثونه له پخوا څخه د افغانستان په سياسي تاريخ کې ثبت دي، خو بيا هم د خلکو په رايه د ولسمشر- ټاکل، د کابينې جوړول، د مشرانو، ولسي- جرګې ټاکنې، د ولايتي او ولسواليو شوراګانو ټاکنې هغه څه دي چې په افغانستان کې ولس ته نوي او د تجربې وړ ښکاري.

په داسې حالت کې چې افغانستان لا هم په جګړه کې ښکېل دی، د جګړې لوری په قومي، ژبنيو او ان مذهبي ګاړکيو وېشلی کېږي، د نړۍ ستر استخباراتي شرکتونو د افغانانو په کور، کلي او کهول کې پراخې ريښې غزولې دي.

په دې حالاتو کې د سياسي ګډون، د ولسواکۍ د بنسټونو د پياوړي کېدو، د سياسي اصلاحاتو د رامنځته کېدو سخته اړتيا ليدل کېږي. زموږ سياسيون د دې پر ځای چې د ولسواکۍ د بنسټونو د پياوړي کېدو بحث ته لار اواره کړي، په لوی لاس د

ملي وېش، د واک او سیاسي اقتدار د وېشلو او د انارشۍ د پیاوړي کېدو بحثونه کوي.

د فدرالي افغانستان د رامنځته کېدو تجربه کېدای شي افغانستان کې د وېتنام، کوریا، سومالیا، ان د المان ترخې تجربې تکرار کړي. په کوریا کې سره له دې چې سل سلنه د یو توکم، یوې ژبې، یوه مور او پلار اولاده په خاوره او تاریخ ګډ وو، د فدرالي جوړښتونو، د کاواکه ولسواک نظام او جګړې په پایله کې د نړیوال استخباراتي جال په لومه کې رانښکېل او ووېشل شول. ایا افغانستان چې له بېلو توکمونو، ژبو، کلتورونو او ان مذهبونو جوړ ملت دی، د وېشلو چاره به یې سخته یا ناشونې وي؟

د فدرالي جوړښتونو تر ټولو سخت ګذار په ملي یووالي یا د ملي یووالي په روحیه وي. په دې مانا چې فدرالي جوړښتونه په هېواد کې دننه بېلو بېلو کورګیو ته زمینه برابروي، چېرته چې جګړه واکمنه وي، زور زیاتی وي، تاوتریخوالی په کلتور بدل شوی وي، هلته فدرالي جوړښتونه ملي بنسټونه نړوي.(Wiseman)

دویم لوی تاوان یې د اکثریتي استبداد رامنځته کېدل ګڼل کېږي، په دې مانا چې د فدرالي جوړښتونو په سیمو او ولایتونو کې د اکثریت واکمنۍ ته لار اوارېږي، اقلیتونه له پامه غورځول کېږي او د بشري ناورین د جوړېدو دلیل ګرځېدی شي. د دې تر څنګ د اکثریتي استبداد له کبله فساد ته لار اواروي، د اقلیتونو شته او ګټې له ګواښ سره مخ کېږي او په دې توګه د اداري، اخلاقي او اقتصادي فساد بېلګې په کې ډېرېږي.

دربیم، د فدرالي جوړښتونو بل ډېر ستر تاوان چې تر سترګو کېږي هغه د بډای او نادار ترمنځ واټن دی، په فدرالي جوړښتونو کې د سیمو ترمنځ اقتصادي توپیر ته لار اوارېږي. کوم ولایتونه چې ستر ګمرکي عواید ولري، پیاوړي کسان او د عوایدو د رامنځته کېدو له پاره زېرمې او شته ولري، له هغو سیمو سره چې د ګمرکي عوایدو کچه یې ټیټه وي، د طبیعي زېرمو، کانونو څخه بې برخې وي، په اقتصادي لحاظ یې واټن ډېرېږي چې دا په ملي کچه د یو هېواد د ملت ترمنځ د اقتصادي واټن د زیاتوالي او د ملي یووالي د وېشلو دلیل ګڼل کېږي.

د پورته دلایلو له مخې ګڼ هېوادونه کوښښ کوي چې د فدرالي جوړښتونو له جوړېدو څخه د مخه د اداري چارو، سیاسي کړنو او اقتصادي فعالیتونو او ظرفیتونو د جوړېدو له پاره کار وکړي. غیرمرکزي اداري جوړښتونه کولای شي د سیمو په کچه د وړتیاوو د لوړېدو دلیل شي. همدارنګه د سیمې په کچه د ولایتي، ولسوالیو شوراګانو تاکنې د سیاسي غیرمرکزي پیاوړي کېدو، د مشارکت د لوړېدو او د مشروعیت له زیاتېدو سره مرسته کوي. همدارنګه د بودیجوي پلانونو له غیرمرکزي کېدو سره د اقتصادي ببخ بنسټ د جوړېدو او په ځان بساینې سره مرسته کوي.

افغان ولس، سیاسیونو او حکومت ته په کار دي چې په پیل کې د ولسي- ګډون، سیاسي پوهې، د ملي یووالي روحیې او د ولسواکۍ د بنسټونو د غښتلي کېدو فکر وکړي، داسې لارې چارې پیدا کړي چې جګړه ختمه او سوله حتمي شي.

ملي یووالی وساتل شي، د ولس لومړیتوبونه په نظر کې ونیول شي او له هغه وروسته د نظام د بدلون او فدرالي جوړښتونو د رامنځته کېدو له پاره فکر وکړي. ما ته ښکاري افغان سوله، افغان پرمختګ او ځان بساینه به لسیزې ونیسي- څو موږ د دې جوګه شو چې د یو فدرالي نظام په اډانه کې ګډ ژوند جوړ کړو.

یا ربه توفیق

ځوانان او ټولنه

دا يو منل شوى اصل دى چې د ځوانانو د تحرک او خوځښت قوه د ټولنې، ملتونو او هېوادونو د پرمختګ او د سوکالۍ مشين او ځواک ګڼلى کېږي. د نننۍ نړۍ ټول پرمختګونه د ځوانانو د سپېڅلي احساس، ځواک او پوهې پايله ګڼلې کېږي. پرمختللې نړۍ د ځوانانو روزنې او پالنې ته ډېر پام کوي، خو په وروسته پاتې او سنتي ټولنه کې بيا د ځوانانو کردار له نظره غورځول کېږي. کلتوري، دوديزې او ټولنيزې ستونزې په وروسته پاتې ټولنې او هېوادونو کې د ځوان ځواک له زيرکتيا او غښتلتيا څخه بې برخه وي. د وروسته پاتې هېوادونو د مهاجرتونو د کچې لوړوالي يو علت له ځوانانو څخه پر ځاى ګټه نه پورته کول دي، د ځوانانو د تقويه کولو او د هغوى د پياوړي کولو د پروګرامونو نه شتون دى چې هره ورځ په سلګونه زره ځوانان له وروسته پاتې نړۍ د پرمختللې نړۍ په لور د سختو لوړو ژورو څخه تيرېږي، د کاهل بحر په مرګونو څپو کې هره ورځ ځوانان د روښانه راتلونکې په پار خپل ژوند له لاسه ورکوي.

د دې ترڅنګ په وروسته پاتې هېوادونو کې سياسي مشران، د جګړې ائتلاف او د پردېو غلامان د ځوانانو له ځواک څخه د خان په ګټه په جګړه کې ګټه پورته کوي. له بده مرغه، پورته تولې

بدمرغۍ زموږ په ګران هېواد افغانستان کې هم له کلونو تر سترګو کېږي، دلته ځوانان د اردو، پولیسو په لیکه کې د حکومت په ګټه او د حکومت د مخالفینو په ګټه په جګړې کې خپل سرونه قربانوي، له دواړو لوریو د دې سربښندنو قدر نه کېږي. په افغانستان کې لا هم ځوانان د سنتي سیاست، قومي جوړښتونو او د پردیو په مټ رامنځته شوي سیاسي تکیدرانو په مټ له سیاست، ټولنیزو دندو او مسولیتونو او نورو اغیزمنو دندو څخه لرې ساتلی کېږي.

له ګران هېواده هره میاشت په سلګونه تکړه او غښتلي ځوانان اروپا ته له سختو لارو ګودر مهاجرت یا کډوالي ته مجبوره کېږي. د ځوانانو د غښتلتیا یا پیاوړتیا د منظمو پروګرامونو نشتون دا ستونزې ورځ تر بلې غوښنې کړې دي، Youth Empowerment نظریې[8] له مخې ځوانان باید په اخلاقي، تشکیلاتي او کتلوري لارو چارو له مخې ورزلی شي، د هغوی صلاحیتونه، مسولیتونه او دندې باید معلومې شي، د دندو او مسولیتونو د موثره ترسره کیدا دپاره هغوی ته د ښوونې او روزنې زمینه برابره شي. د Youth Empowerment پروګرامونو له لارې ځوانانو ته د تصمیم نیولو او عملي کولو لارې چارې په ګوته کېږي او په دې توګه هغوی د هېواد په پرمختګ، رغونه او سوکالۍ کې د خپل ځواک د پرځای استعمال وړتیا پیدا کوي. د

[8] د لا زیات معلوماتو د پاره : http://www.youthempoweredsolutions.org/wp-content/uploads/۲۰۱۳/۱۱/Youth_Empowerment_The_Theory_and_Its_Implementation_YES-۱۱-۱۳-۱۳.pdf (Meredith King Ledford, Bronwyn Lucas, Jeanne Dairaghi, & Ravelli, ۲۰۱۳)

همدې پرواګرم له مخې په نړیواله کچه هېوادونه یو له بل سره سیال ګرځي، د هېوادونو پرمختګ کوټلی کېږي او ولسواکۍ ته لار هوارېږي. (Meredith King Ledford, Bronwyn Lucas, Jeanne Dairaghi, & Ravelli, ۲۰۱۳) (Team, ۲۰۱۱)

د ځوانانو په روزنه کې چاپي او غیر چاپي رسنۍ، ښوونځي، پوهنتونونه، مدني او کلتوري ټولنې، سیاسي ګوندونه او پخپله حکومتونه لوی لاس لري. عامه پوهاوی، د ځوانانو د روزنیزو پروګرامونو، جوماتونو او اسلامي تاریخ د دروسونو له لارې افغان حکومت او ملت کولی شي د ځوانانو د پیاوړتیا پروګرام په ټول هېواد کې په ښه توګه ترسره کړي، خو د دې کار د پاره دولتي هوډ او د ملت مرسته او غوښتنه په کار ده. په پرمختللي نړۍ کې ټول سیاسي ګوندونه د ځوانانو د روزني ځانګړي ځانګې لري، چې د هېواد د راتلونکي د پاره په ملي روحیه سمبال لیډران یا رهبران روزي، زموږ په هېواد کې له بده مرغه لومړی خو ملي سیاسي ګوندونه نشته، که شته هغوی ورته پروګرامونو ته هیڅ پام نلري.

د ځوانانو مسولیت د ټولنې په اصلاحاتو کې، د ادارو په تصمیم نیونه کې، د ټولنیزو چارو په ترسره کولو کې او دارنګه د پرمختګ د پروګرامونو په ترسره کولو لازمي ګڼلی کېږي، افغان حکومت او مدني ټولنې باید دې مسولیتونو ځانګړی پام وکړي، تر څو د افغانستان د راتلونکي تضمین ترسره شي. ځوانان د هېوادونو د پرمختګ، سوکالۍ او روښانه راتلونکي یواځیني ضمانتونه دي، چې هېوادونو یې په ډېر پام او جدي توګه ترسره کوي .د ارنګه په

نړیوالـه کچـه بایـد د افغانـان ځوانـانو د روزنـې د پـاره افغـان حکومـت پام وکړي، پـه نـړۍ کـې ګـڼ روزنیـز پروګرامونـه او علمـي مراکـز شـته چې د ځوانـانو د سـالمي روزني او پیاوړتیـا دپـاره وخـت ناوختـه سیمنارونه او روزنیـز پروګرامونـه تـرسره کـوي، افغـان حکومـت بایـد پـه دې غونډو او سیمنارونو کې د افغان ځوانانو ګډون لازمي کړي.

د سوکاله، پرمختللي او لوی افغانستان په هیله!

د بدلون مدیریت[٩]

بـدلون د بشري پرمختـګ یـوازینۍ لار ده. لـه پېړیـو راهیسـې بشري ټـولنې، انسـان خپلـه او ان هغـه چاپېریـال چې انسـان پـه کې ژوند کـوي وخـت ناوختـه د بـدلون د منلـو پـه پایلـه کې دا دی د ټکنـالوژۍ او پرمختـګ یـو داسې پړاو تېروي چې د بشري ځـواک وړتیا پـه کې له ورایه را ښکاري.

ټـولنیز بدلونونـه د یـو مـنظم جوړښـت پـه رامنځتـه کولـو سره تـرسره کېـدای شي. پـه معـاصره نـړۍ کې د بـدلون اسـباب او علتونـه ډېر دي. نړیوالتـوب یـا ګلوبلایزېشـن، د ټکنـالوژي پرمختـګ او پـه پـای کې د هېوادونـو او انسـانانو تـر مـنځ بې سرحـده تـړاو او اړیکې د دې سـبب ګرځېـدلي دي چې مـونږ بایـد څټکـو بـدلونونو تـه امـاده وو. لـه دې املـه پـه ټولنـو کې د بـدلونونو د منلـو او جـذب قـوه یـو لازمي فکتـور دی چې کـولای شي د معـاصرې نـړۍ لـه بېلابېلـو پروګرامونـو او پروژو څخه په استفاده دا بدلونونه د ځان په ګټه تمام کړي.[١٠]

---

[٩] March ٢٤, ٢٠١٤

[١٠] د لانورې مطالعې دپاره: Change Management: Leadership Guide, ولولئ.

په اوسنۍ پرمختللې نړۍ کې بدلونونه عموما د بهرنيو فکتورونو په پايله کې راځي، نسبت دې ته چې د بدلون داخلي فکتورونه دې په نظر کې ونيول شي. هغه ټولنې يا جوړښتونه کولای شي له دې بدلونونو څخه لويه ګټه واخلي چې بدلون ته تياری ولري. د بدلونونو د رامنځته کېدو څلور منل شوې لارې په لاندې توګه دي:

١. ستراتيژي، موخې او پړاوونه؛
٢. د اندازه اخيستنې د سېستم لرل؛
٣. د لومړيتوبونو لرل؛
٤. د بدلون د مديريت د وړتياوو لرل.

د دې له پاره چې مونږ د بدلون د ډول او لارې په اړه فکر وکړو، ښه دا ده چې د بدلون د مديريت په اړه پوه شو. د بدلون مديريت په لاندې څلورو لارو ترسره کېدای شي:

١. په لويه کې د رامنځته کېدونکو بدلونونو پېژندنه؛
٢. د خپلې ټولنې يا اداري جوړښت له اړتياوو سره سم د بدلونونو د رامنځته کولو ميکانېزم؛
٣. د رامنځته کېدونکو بدلونونو له پاره د لازمو روزنيزو پروګرامونه ترسره کېدل؛
٤. د بدلون د رامنځته کېدو له پاره د لازمي چاپېريال او ولسي ملاتړ رامنځته کول.

د هر بدلون د رامنځته کولو له پاره باید وار د مخه یوه ټولنیزه ارزونه وشي، څو د بدلون د لازمي کېدو او یا هم د بدلون اړتیا وارزول شي. بدلون باید په ټولنه کې د پرمختګ، هوساینې او سوکالۍ سبب شي. د بدلون د مدیریت له مخې باید د بدلون پروسه، اهداف او تګلارې په منظمه توګه په ګوته شي. که مونږ تمه لرو چې د بدلون لار دې په سمه توګه ترسره شي، نو باید لاندې ارزونې له ځان سره ولرو:

- د ځانګړو اهدافو ټاکل، کوم چې باید د بدلون په پای کې رامنځته شي؛
- د بدلون ټول پړاوونه باید په منظمه توګه همغږي او منظم شي، ترڅو د بدلون پروسه په سمه توګه ترسره شي؛
- د بدلون د منلو له پاره لازم روزنیز پروګرامونه باید ترسره شي؛
- د بدلون د رامنځته کولو له پاره باید چاپېریال برابر شي؛
- د بدلون په اړه باید عمومي هوکړه موجوده وه.

که مونږ د بدلون تمه لرو، باید تر ټولو د مخه ځان د بدلون له پاره تیار کړو، همدا د بدلون سمه لار ده.

د بابا په کور کې ګل‌خان[۱۱]

د ای ایس ای په مټ جوړ شوی، د پنجابي ټلویزون چې د ویاړلي (خیبر) نوم یې پرې بدرنګ کړی، تل یې د لوی افغانستان په خلاف دسیسو، پروپاګند او سپکو، سپورو ته کار ویلی دی. په دې وروستیو کې یې د اسفندیار ولي‌خان له زوی ایمل اسفندیار سره مرکه کړې چې دې (ماشوم ګل‌خان) په کې د پښتنون بابا (فخر افغان) او خپل نیکه ولي‌خان د نظریې، تګلارې او اند په خلاف داسې اوتې بوتې ویشتلې چې د ګڼو څوانانو، د لوی افغانستان د مبارزو حوصلې یې را تنګې کړې دي.[۱۲]

خیبر ټلویزون د اګست په څوارلسمه د پاکستان د خپلواکۍ د ورځې جشن په لوی لاس په پښتنو منلو ته لار اواره کړې، ګڼ پښتانه هنرمندان یې په کې په دې نامه کېنولي چې ګواکې

---

[۱۱]ګل خان: د پښتون افغان دپاره په پاکستان کې استعمالیدونکی سمبولیک نوم دی چې د پنجاب تر نیواک لاندې د پښتون ـ افغان په فکري غلامۍ را څرخي.

[۱۲]د ایمل ولي خان د خبرو د اوریدو د پاره لاندې پته.

https://www.facebook.com/search/str/%D٨٪.A٧٪.DB٪.٨C%D٩٪.٨٥٪.D٩٪.٨٤+%D٩٪.٨٨%D٩٪.٨٤٪.D٩٪.٨A+%D٨٪.AE%D٨٪.A٧٪.D٩٪.٨٦+%D٨٪.AF+%D٩٪.BE%D٨٪.A٧٪.D٨٪.B٣٪.D٨٪.AA%D٨٪.A٧٪.D٩٪.٨٦+%D٨٪.A٨٪.D٨٪.A٧٪.D٨٪.B١٪.D٩٪.٨٧+%DA%A٩٪.DB٪.٩٠/keywords_blended_videos

پښتو ژبې، کلتور او فرهنګ ته به ګډ کار کوو، حال دا چې دوی غواړي نړۍ او سیمې ته پښتانه د پاکستان د چوکیدارو په توګه وړاندې کړي.

د خیبر ټلوېزیون د پښتونخوا له ګل خانیانو ډک دی، ګل خان د پښتونخواه هغه کرکټر دی چې د پنجاب چوکیدارۍ او مزدورۍ ته یې د ژوند تر ټولو ستر رسالت او کار ویلی دی. ګل خان د پنجاب د هر امر تابعدار دی، ګل خان د خپل د پلار کور افغانستان دښمن پښتون دی چې د پاکستان په استخباراتو، پوځ او حکومت کې د پاک سرزمین ترانې ته لاس په نامه ولاړ وي.

ګل خان هغه پښتون دی چې برېتونه غټ کړي، نو ځان ورته نر ښکاري او بیا د لاهور په هېرا منډیي کې لکه سخوندر شخوند وهي. ګل خان هغه تعلیم یافته پښتون دی چې د اسلامیه کالج، پېښور پوهنتون او د پاکستان په حکومت کې د پنجاب هر سرکوزي ته یس سېر، یس سېر ناره په خوله راوړي، په اردو ویلو ځان ورته متمدن او په پښتو ویلو ورته ځان سپک ښکاري، ګل خان د پښتونخوا د خپلواکۍ، د لوی افغانستان د مسولیت او د ازاد پښتون دښمن دی. ګل خان د پنجاب پیداوار دی چې ورځ تر بلې ځان په یو نوم او بل نوم شرموي.

ګل خان یوازې په پښتونخوا کې ژوند نه کوي، ګڼ ګل خانیان نن سبا په کابل، ننګرهار، خوست، کندهار، هلمند، کندز او د افغانستان په ګڼو سیمو کې ژوند کوي، دا ګل خان د پښتونخوا د ګل خان په پرتله ډېر مضر- او خطرناک دی، ځکه دا ګل خان د پښتو

د اصلي ټاټوبي افغانستان په زړه کې د لوی افغانستان له داعیې او مبارزې سره دښمني کوي. دا ګل‌خان د پښتونخوا پښتون ته د پاکستاني په سترګه ګوري، د لوی افغانستان دعوه ورته بابېزه او بېځایه ښکاري، پاکستان ورته له تورخم پیلېږي، دا ګل‌خان د پېښور افغان ورور پردی ګڼي، دا ګل‌خان له پاکستان سره د ښو اړیکو په پلمه غواړي د ډیورند کرښه په رسمیت وپېژني. د دې ګل‌خان کار په کابل کې د سیاسي مصلحت تر نامه لاندې ملي خیانت ته زړه ښه کول دي، دا ګل‌خان د مضر- احتیاط تر نامه لاندې د پښتو قدرمنې ژبې په ستوني پښه ږدي، دا ګل‌خان دري - فارسي ویل ورته ویاړ او پښتو ویل، لیکل او پالل ورته تعصب او سپک کار ښکاري، دا ګل‌خان ډېر خطرناک دی، ډېر مضر- ورځچاری، ځانچاری، مرغوږی او ټېر دربی دی.

خو زه راځم نېغ په نېغه د اسفندیار ولي‌خان او په لویه کې پر عوامي نشنل ګوند باندې غبر کوم چې دا تمه له تاسې نه کېده چې په دې غټه قواره دې ګل‌خان په کور کې را لوی کړي، د پښتون په ټبر کې دې داسې کار وکړي چې پښتون ولس پرې وشرمېږي.

دا تمه تر<u></u>ې هم نه کېده چې د ایمل‌خان په جامه کې به ګل‌خان افغان ولس ته وړاندې کوي، داسې کورنۍ چې په کابل، ننګرهار، پکتیا، خوست او کندز کې د فخرافغان (باچا خان) په فکر او اند سر ورکوي، هره ورځ یې په نوم ټولنې، بهیرونه، ښوونځي او حتی پوهنتونونه جوړوي. د فخر افغان په کورنۍ کې د داسې خام، ساده او ګل‌خان را پیدا کېدل په رښتیني توګه د بابا له فکر، زیار او جد وجهد سره ظلم او په پښتون ملتپالو پورې خندا ده.

اسفندیار ولي‌خان او همدارنګه د عوامي نشنل پارټۍ (ګوند) مشرانو او کشرانو ته په کار دي چې د ایمل‌خان د دې ستغو سپورو (ښکنځلو) ښښنه له ټولو پښتنو ملتپالو وغواړي او سر له ننه دا ګل‌خان پرې نږدي چې په کومه غونډه، کنفرانس او یا هم مرکې کې ګډون وکړي.

مخکې له دې چې دا ګل‌خان د بیا ځلې له پاره له کوره را بهر شي، باید ښه وروزل شي، د باچا خان کتاب (زما ژوند او جد و جهد) د ولي خان کتاب (ربښتیا، ربښتیا)[13] دې پرې حفظ کړي او بیا دې د سیاست ډګر کې خاپوړي وکړي، که دا کار نه کېږي، نو اسفندیار ولي دې خپله پارټي تر چارسدې محدوده کړي، که نه له چارسدې بهر به یې پښتانه داسې مېلمستیا وکړي چې انګریزان او پنجابیان به یې هېر شي.

قدرمنو پښتنو مبارزو ځوانانو!

د ګل خانیانو رسوا کول، سپکول او چغه کول زموږ ملي دنده او مسولیت دی، دوی چې په هر کور، ټبر او کهول کې را پیدا کېږي باید له افغاني ټولنې لرې وساتل شي، د دوی له دسیسو پرده پورته کړو، د سپکو سپورو ځواب یې باید ووایو او د دوی په وړاندې په ډګر مبارزه وکړو، د لوی افغانستان جوړول، زموږ د ټولو د ژوند موخه او د جد و جهد وروستی پړاو دی، موږ به دا اغزن مزل په ګډه تر مرګه وهو!!

یا ربه توفیق

---

[13] د ولي خان کتاب په اینګلیسي ژبه کې له لاندې ادرس څخه تر لاسه کولی شي:
http://www.awaminationalparty.org/books/factsarefacts.pdf

په ځان پورې خندا![۱۴]

کابل، د تاریخ په اوږدو کې د بېلابېلو تمدنونو مرکز (ټاټوبی) پاتې شوی دی. کابل له عبرت، نوښت او زده کړې ډک لرغونی تاریخ لري. د زمبورک شاه دېوال، د کابل بالاحصار، د ارګ ماڼۍ، د دارلامان ماڼۍ، تاج بېګ ماڼۍ، د فتح الله کلا، د بي بي مهرو تپه، د نادرخان تپه، د زاړه کابل سیمه، شور بازار، د تیمورشاه مقبره (تیمور شاهي)، د عبدالرحمان خان مقبره، د بابربڼ، د بابر مقبره، نو ځکه خو باید له کابل ښاره یو وخت دیوال تاو شي او په ټول ښار به د تاریخي ارزښت له مخې د موزیم لوحه را ځوړنده شي.[۱۵]

دې ښار په خپل وخت کې ستر تمدنونه زېږولي، زموږ لپاره یې په زړه پورې تاریخ پرېښی دی، موږ یې په سترو کارنامو نازېږو. نړۍ ته یې په زغرده او غرور وړاندې کوو. د کابل د ښکلا کیسې هم ډېرې مشهورې دي، د کابل د هوا زړه را ښکونکې ښکالو هم له ځان سره ډېرې خبرې لري چې تل یې بهر مېشتي افغانان په خپلو مجلسونو کې ستایي.

---

[۱۴] January ۱۸, ۲۰۱۵

[۱۵] خوانان دې د قدرت الله حداد صیب کتاب (د افغان ملي تاریخ) لوستل حتمي کړي.

هسې ما ویل د دې ښکلي ښار، د ښکلي تمدن او ښکلې هوا ساتنه موږ څومره په احتیاط کړې؟ څکه له موږ وروسته کوم نسلونه چې راځي، هغوی ته به موږ او زمونږ همدا پېر تاريخي ارزښت ولري يا نه؟

له بده مرغه، معاصر افغان د کابل پورته ذکر شوي ارزښتونه ټول تر پښو لاندې کړي دي. د کابل بالاحصار ړنګ شوی دی، د ليدو کتو يې څه نه دي پاتې، د فتح الله کلا اوس د اوسېدو سيمه ده، د زمبورک شاه دېوال را غورځول شوی دی او په اوږدو کې يې کورونه جوړ شوي، ان ګنې لارې يې لا هم په ماينونو پوښلې دي، زوړ کابل اوس د پوډريانو او کفتر بازانو په مرکز بدل شوی.

شور بازار بې شوره او څوړه دی، شېرپور په شېرچور بدل شوی، تپې مو په مقبرو بدلې کړې دي او په پای کې د کابل هوا دومره ککړه شوې چې که په شنه سهار يا ناوخته ماښام ورته څير شئ، نو د کابل په سر د ګرد، غبار او دوړو داسې يو پوښ به ترسترګو کړئ، لکه د زاړه سړي په سر توره چترۍ ايښې وي.

د کابل په ښار کې وروستيو بې پلانه او بې نقشې کورونو، ښارګوټو، اسمان څکالو جوړښتونو داسې بدرنګي جوړه کړې چې

په ښار کې له ګرځېدا د سړي زړه را ډک شي، زما ګڼ ملګري چې له نورو ولایتونو کابل ته راشي، په کابل کې له پاتې کېدو ډډه کوي، وايي ډېر زړه تنګی ښار دی؟

د کابل چارواکي هم د ټولو پخوانیو چارواکو پر خلاف د کابل په بدرنګیو پسې را اخیستې ده. د دې پر ځای چې د کابل ښکلا ته کار وکړي، ورځ تر بلې د لارو په سر د اوسپنیزو او سیمټي بندونو په جوړېدو، د پولیسو د تلاشیو په پلمه د پوستو او چیک پوستونو بدرنګ جوړښتونه او د بې حسابه او بې کنټرول ټرافیکو له کبله کابل نور په لویه کې د ښار بڼه یو بې عنوانه او بې مضمونه ځنګل ته پرېښی دی، چېرته چې د ونو پر ځای لوړ بدرنګه سیمټي جوړښتونه، د حیواناتو پر ځای ګړندي بې لګامه ګاډي ګرځي.

د کابل چارواکي که همداسې له ښاره او ولسه بې پروا د ارګ په میوزیم کې د ولاړو بوټانو او بې نوښته مجسمو په شکل ژوند وکړي، ژر دی چې د دې ښار اوسنی بڼه یو ځل بیا د سیمې او هېواد د بدرنګۍ لامل وګرځي. تېره ورځ مې یو وار بیا د کابل موزیم انګړ ته ورغلم، چېرته چې د کابل او ګران افغانستان له دوو

څخه تر پنځو پېړیو پخواني (له میلاده مخکې) تاریخي اثار خوندي شوي دي.

هر اثر یې د ځانګړي پیغام لرونکی دی، هر اثر یې ځان ته یو پرمختګ او تمدن په ځان کې نغاړي، د بودا جوړښتونه، د وخت سیکې، د جګړې وسایل، د خوراک او څښاک لوښي، د سینګار ګانې لنډه دا چې له موږ مخکې دلته ډېر باتمدنه، ارام او بشردوسته انسانان اوسېدلي دي، داسې خلک چې موږ ته یې له ځانه ښکلا او د ژوند پیغام پرېښی دی.

هر دهلېز او خونې ته چې سړی د ننه کېږي، په وړاندې یې وړې او غټې مجسمې له خندا شنې وي، سړی وننګوي چې تاسو خو د ټکنالوژۍ په عصر- کې ژوند کوئ، څه به له ځانه پرېږدئ، څوک به مو یاد کړي، څه به درنه په موزیم کې خوندي شي؟

اوسني حالت ته چې ګورم، د مرګ پیغام، د کرکې ناره، د وروسته پاتې والي څرکونه او د بې وطنه ژوند هره شېبه راته په ځان او

ژوند د ژړا او خندا سبب گرځي. د کابل موزیم د تاریخي (افغان) د لیدو او کتو له امله په وار وار ورتگ ارزي.

د کابل میوزیم په ځان پورې د راتلونکې خندا او د حال د ژړا لپاره په کتو ارزي. د کابل موزیم یوازې د پنجشنبې په ورځ تبوله ورځ او د جمعې په ورځ له دولس بجو وروسته بند وي، د اونۍ په اوږدو که هر څوک د شلو افغانیو په بدل کې (د جمعې په ورځ وړیا) ورتلای شي. کابل میوزیم ته لاړ شئ په ځان پورې خندا او د راتلونکې ژړا تر غوږه کړئ.

یا ربه توفیق

د افغان ناسیونالېزم اېډیال طراح[١٦]

دا چې وخت کم و او له ما سره د خادم صیب د کتابونو زېرمه هم نشته، نو ومې نشواى کولاى چې د اروابښاد خادم د سیاسي نظریاتو غورچان وړاندې کړم. بناء پر دې مې یواځې د وېښ ځلمیانو د کتابونو چې بخرکي او زرملوال صیب لیکلي د هغوى په مطالعه او همدارنګه د خادم د کتاب (ټولنپال افغان مونوفست) په لوستلو بسنه وکړه.

د اروابښاد خادم د لیکنې سبک بیخي خپل او جلا دى. هغه لومړى ځان ته مخاطبین په نښه کوي او بیا هغوى ته د خپلې لیکنې موخه او لاره ټاکي، ترڅو مخاطب د هغه په لیکنه، دلایلو او وړاندیزونو کې ځان وګوري او د هغه له لیکنې سره تر پایه ملګرى شي.

بل دا چې په سیاسي لیکنو کې د پرتلیزو لیکنو (Comparative Analysis)[١٧] لیکنه تر ټولو سخته لیکنه وي، ځکه چې ډېرې مطالعې او کره معلوماتو ته اړتیا موجوده وي ترڅو مونږ وکولاى شو دوه بېل سیاسي نظامونه، تیوري یا نظریات او همدارنګه اشخاص

---

[١٦] September ١٣, ٢٠١٣

[١٧] د پرتلیز جاج د پاره لاندې مضمون لوستلى شي(Mandela, ١٩٩٤) : http://eprints.ncrm.ac.uk/٥٧/١/chrispickvance.pdf

مطالعه کړو او بیا یې په وړاندې لیکنه یا خپل نظر وړاندې کړو.
خادم په خپل دې کتاب کې هغه ټول مهم ټوکي په پام کې نیولي چې یو ښه لیکوال، سیاست پوه، ټولنپوه او همدرانګه سیاستوال یې باید په نظر کې ونیسي.
ټولنپال مونوفسټ په ۱۳۴۳ ز کال کې لیکل شوی، چې له نن څخه کابو ۴۳ کاله د مخه د ګران افغانستان په سیاسي کړکېچ، د سیاسي فعالانو په نظریاتو او هلو ځلو یو ځغلنده خو ژور نظر غورځوي. له بده مرغه، ۴۳ کاله وروسته هم افغانستان له ټولو هغو بدو حالاتو او لا هم له بدترو حالاتو سره مخ دی، کوم چې څلور لسیزې د مخه موجود وو.
اروابښاد څلور لسیزې دمخه د افغانستان د ستونزې حل په ناسیونالېزم (ملي واکمنۍ کې وړاندې کوي) او نن هم د افغان غمیزې یوازینی حل د افغان ملي واکمنۍ په رامنځته کولو کې ترسترګو کېږي.
هغه د افغاني ټولنې د وروسته پاتې والي دلایل داسې په ګوته کوي:
0 . افغانانو ځانونه نه دي جوړ کړي. ځانته یې پام یا توجه ډېره کمه کړې؛
1 . د ملي ژبې د پیاوړتیا لپاره کمې هلې ځلې او پښتو پالنې ته شا اړول؛
2 . د لوی غربي استعمار له فتنو سره عنودانه او په ډاګه جنګ ته مجبورېدل؛

3. پـه خپلـه پـه ځـان د نشر-، علـم او فـن ، فکـر او عمـل دروازې بندول.

هغـه د ناسـیونالېزم اصـلي بنـه او بنسـټ پخپـل کتـاب کـې بيـانوي او هغـه د ټولـو سـیاسي بنسـټونو مـور بنسـټ گڼـي. هغـه د ملـت د جوړښت لپـاره اتـه مهـم ارکـان لازم بـولي. وطـن، ټبر، ديـن، ژبـه، ملي حکومـت، اقتصـادي گټـه، کلتـور، تـاريخ، گـډ اداب او رسـوم. هغـه پـه دې ټولـو کـې د خلکـو گـډه اراده يـا ناسـيونالېزم دی چـې د ارنسـت رينـان پـه شـان يـې اروانبـاد خـادم هـم د ملـت جـوړوني لپـاره لازمـي برخه گڼي.

د افغـان قـوم د لوېـدلو او انحطـاط دلیـل هـم لکـه د نـورو قومونـو پـه شان دنيـا تـه کتـل او عبـرت نـه اخیسـتلو کـې نغښـتی، کـوم ملت چې د خپلـو کـړو تېروتنـو لپـاره د اصـلاح لاره نـه خپلـوي هغـه لا پسـې لـوېږي او ورکېـږي. د ملـت د ژونـدي پـاتې کېـدا لپـاره دا لازمـي بـولي چـې بايـد خپـل ملـي هويـت وسـاتي او ملـي هويـت پـه اتـو يـادو شـوو ارکـانو کـې خلاصـه کـوي، کـوم ملتونـه چـې دې مسـايلو تـه جـدي پـام کـوي هغـوی تلپاتې او سرلوړی ژوند لري.

اروانبـاد غـربي اسـتعمار د افغـاني ناسـیونالېزم تـر ټولـو سـتر دښـمن بـولي، هغـه بـوروکراسي د اسـتبداد يـوه نـوې بڼـه بـولي او د غنـې لـه جـال سره يـې پرتلـه کـوي چـې خپلـه خـو پـه کـې نـه نښـلي خـو ښکار ورڅخـه وتلـی نشي-. هغـه د ځلـور لسیزې مخکنـي سیاسي حالـت تـه داسې اشاره کوي لکه په ننني ورځ کې چې ژوند کوي.

کـوم وخـت چـې يـو ملـت د ځرگنـد اسـتبداد لـه عصر- تېـر شي، نـو د قـانون پـه شـکل اسـتبداد تـه نوبـت رسـېږي، پـه ښـکاره خـو قـانون،

شوری، عدلیه او حکومت موجود وي، مگر دا ټول د ملت د سر او مال د چور او چپاول لپاره د یوې ډلې په شکل متفق وي - چې له بده مرغه دا یوه لسیزه همدا بڼه د استبداد په موړ مسلطه ده.

دا چې زمونږ په سیاسیونو لا هم دا مفکوره سپره ده چې که د غربیانو په رنګ کې رنګین شو نو دوی به پرې ووهو، خادم دا د نوي غربي استعمار زېږنده نظریه او دسیسه ګڼي.

- دا چې افغانستان په ۲۰۱۳ میلادي کال کې له دوو دښمنانو سره په ګډه جبهه کې را ښکېل دی نو د مستقیم او غیرمستقیم دواړو استعمارونو تر اغېز لاندې دی، خادم صیب لیکي چې استعمار له مستعمر څخه دا ډول استفاده کوي:
- د مستعمرې د سوداګرۍ کنټرول؛
- د مستعمرې کانونه او اومه توکي په خپله ولکه کې راوستل؛
- په مستعمره کې د خپلو مالونو د خرڅلاو لپاره بازار جوړول؛
- له مستعمرې څخه په ارزانه بیه مزدوران په کار اچول؛
- په مستعمره کې نظامي اډې جوړول؛
- له مستعمرو څخه ارزانه سرتېري جلبول؛
- په مذهبي تاوتریخوالي کې د مطلوبې مذهبي ډلې پلوي کول؛
- د کډوالو په واسطه منفعت طلبي او اغتشاش پیداکول.

کوم خلک چې استعمار ته کار کوي، د هغوی ځانګړنې داسې بیانېږي، داسې کسان چې استعمار ته کار کوي، طماع، خپل چاري، د پیسو بندګان، بې رحمه، بې عاطفي او د ملي روحیې څخه په بشپړه توګه بې برخې وي.

د نوي استعمار په اړه هغه د ګانا د رئیس خبره کټ مټ را اخلي چې وېلي یې دي: «نوی کالونیزم هغه سیاسي حالت دی چې د هغه له مخې استعمار په یوه لاس ازادي ورکوي او په بل لاس یې اخلي.»

د دې ټولو استعمارونو او دسیسو پر وړاندې بوازینی حللاره هغه په ناسیونالیزم کې خلاصه کوي. ناسیونالیزم د ملت سنګر بولي استعمار او استثمار لپاره ډېر نادر تعریف وړاندې کوي هغه دا چې یو به مري، بل به یې د سر لاندې ډوډۍ لټوي.

په پای کې قدرمن اروانښاد خادم صیب لیکي چې کله یو ملت د بهرنیانو ښکار شي، د هېواد په شرف او ناموس، دین او ایین، مفاد او اقتصاد کې پخپله خوښه لاس وهنه پیل کړي. نو پوه شئ چې استعمار او استثمار پخپل ټول قوت راغلی او متمرکز شوی دی. د ملت او ولس جرړې به باسي. دغه وخت د نوابغو د څرګندېدو وخت دی، هغه وخت د ګټلو او له لاسه د ورکولو دی. د هغه د بریا او ماتې وخت دی او هغه د قرباني او جهاد وخت دی.

خادم صیب د څلورو واړو سیاسي طریقو یا مسلکونو بنسټ ناسیونالیزم ګڼي:

١. ناسیونالیزم ملت پالنه؛
٢. کاپیټالیزم پانګه پالنه؛
٣. سوسیالیزم ټولنپالنه؛
٤. کمونیزم وګړپالنه.

د دې ستونزو په وړاندې د حللاره:

- کومکونه دې له ملګرو ملتونو څخه واخیستل شي؛
- ملي ایمان او په ځان اتکا دې په هېواد کې پیاوړې شي؛

- حکومتونه دې د خان د ملاتړ لپاره له ولسواکو لارو د ملت ملاتړ تر لاسه کړي؛
- ښوونه او روزنه دې په هېڅ صورت پردو ته نه پرېښودل کېږي؛
- بهر ته دې تر هغې ځوانان نه لېږل کېږي، څو چې ځوانان پخپل کلتور او ملت کلک نه وي روږدي شوي؛
- د بهرنيو خپرونو او مطبوعاتو دې په کلکه څارنه وشي؛
- ملي فنون او هنرونه دې د اصلاح په نامه مخلوط نشي؛
- بېکاري او بدکاري هم کلتور وژنه او هم اقتصاد دی؛
- دا متل بايد په ياد وساتو چې له پردي زوی خپله لور ښه ده.

تر هرڅه د مخه بايد ملت جوړ کړای شي او بيا دې نور کارونه وشي او د دې لپاره د لنډې او ماوزي تونګ بېلګه وړاندې کوي. که روس او چين ملت نه وای نو دې دواړو به څه کړي وای؟

هغه بې لارې حکومت د ټولو بدمرغيو لامل ګڼي - بې لارې حکومت ملت هم بې لارې کوي او چې ملت بې لارې شي دا نو بيا داسې خساره ده چې په اسانۍ سره يې تلافي ناشونې ده.

هغه د ځوانانو لپاره ليکي - هغه کسان چې نوي بې تجربې ځوانان په خان را غونډوي او د تشدد نارې وهي، ساده ګان به تېرباسي، خو کار مې يقين نه دی چې ويې کړي. دوی غواړي چې نهضت په نطفه کې شنډ شي.

په پای کې خادم صيب د ننني افغانستان په اړه داسې ليکي - ننني افغانستان د پخواني لوی افغانستان وړه بېلګه ده څنګه چې لوی ووړ شو، نو که همدغه علل او اسباب چې لوی يې د ووړ حد ته را ورساوه، موجود وي. نو دا ووړ ورکولای او چور محوه کولای هم شي.

د نېسلن منډېلا ژوند او پیغام[۱۸]

نېسلن منډېلا د لومړي نړیوالې جګړې له پای سره سم نړۍ ته سترګې پرانیستلې. هغه د ۱۹۱۸ د جولاي په اتلسمه د سویلي افریقا د مېزو په کلي او د اومتاتو په ولایت کې وزېږېد. په ماشومتوب کې یې د رولیهلهلا (Rolihlahla) نوم پرې کېښود چې د ستونزو پاروونکي یا جوړوونکي په مانا دی. وروسته هغه د خپل قوم ماډیبا په نوم وپېژندل شو، د منډېلا غور نیکه (Ngubengcuka) د خپلې قبیلې پاچا یا مشر و. د هغه یو زوی منډېلا نومېده کوم چې د نېلسن منډېلا نیکه و. د منډېلا مور او پلار بې تعلیمه وو، هغه یې له خپلو دوو خویندو سره را لوی کړ. (Mandela, ۱۹۹٤)

منډېلا یې مور او پلار د سیمې په یو ډېر ښه ښوونځي کې شامل کړ او هلته هغه ته د استاد لخوا انګرېزي نوم (نېلسن) ورکړل شو، منډېلا نهه کلن و چې پلار یې وفات شو. منډېلا یې مور د خپلې قبیلې مشر ته د ښوونې او روزنې لپاره ولېږه. منډېلا هلته د قبیلې له مشرانو د انګرېزي استعمار ضد زده کړې وکړې او همدارنګه یې انګرېزي ژبه، د خپلې قبیلې ژبه او همدارنګه د سویلي افریقا تاریخ او جغرافیه زده کړل.

---

[۱۸] December ٦, ۲۰۱۳

منډېلا په جوهانسبرګ کې خپلې زده کړې د قانون په برخه کې بشپړې کړې. هغه لا ځوان و چې د اوږد واټن په منډه او همدارنګه یې په سوک وهنه کې د ورزش لیوالتیا پیداکړه او وخت نا وخت به یې په سیالیو کې برخه اخیسته. د زده کړو په اوږدو کې د کمونېستي کړیو له خوا جذب شو.

په ۱۹۴۲ مېلادي کال یې د افریقا په ملي کانګریس African National Congress کې غړیتوب واخیست. د هغه د مبارزي ډول د عدم تشدد په اساساتو ولاړ و، خو کله چې په ۱۹۶۰ مېلادي کال کې د حکومت لخوا د تور پوستو په لاریون برید وشو او په لسګونو بې ګناه کسان په کې ووژل شول، منډېلا له عدم تشدد مبارزې ځخه په وسله وال مقاومت او مبارزې لاس پورې کړ.

هغه د کانګرېس د وسله والو ځوانانو د ډلې مشر وټاکل شو او په دې توګه یې د حکومت په خلاف په وسله واله مبارزه لاس پورې کړ. منډېلا په ۱۹۶۲ مېلادي کال کې ونیول شو او په پنځه کاله بند محکوم شو، په ۱۹۶۴ مېلادي کال کې د دویم ځل لپاره محاکمه شو او په عمري بند محکوم شو.

منډېلا (٦٤/۴٦٦) د افریقا په بدترینه بندیخانه کې Robben Island Prison اووه ویشت کاله بندي و. منډېلا په ۱۹۹۰ مېلادي کال د فبروري په یولسم له بنده خلاص شو، له دې سره د افریقا د ملي کانګرېس ګوند په وړاندې حکومتي بندیز پورته شو او په رسمي توګه د یو سیاسي ګوند په توګه وپېژندل شو. (Mandela, ۱۹۹٤)

منډېلا د افریقا د ملي کانګرېس ګوند له خوا په ۱۹۹۴ میلادي کال په ټاکنو کې ګډون وکړ او د افریقا په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره یو تورپوستی ولسمشر- وټاکل شو. هغه تر ۱۹۹۹ میلادي کال پورې د افریقا ولسمشر و.

په ټاکنو کې یې له بریالیتوب سره سم د ملي یووالي په وړاندې عملي ګامونه واخیستل، هغه د تور پوستي او سپین پوستي افریقایي تر منځ د یووالي لپاره هلې ځلې پیل کړې. هغه Klerk (ده کلارک) پخوانی سپین پوستی ولسمشر- او په ټاکنو مبارزو کې د ده سیال د لومړي مرستیال په توګه په دنده وګوماره.

په خپله کابینه کې یې هم سپین پوستو افریقایانو ته ځای ورکړ. په ۱۹۹۵ میلادي کال یې د رګبۍ په نړیواله لوبه کې (د افریقا د رګبۍ لوبډلې چې یوازې له سپین پوستو جوړه وه) د ملي یووالي لپاره کار واخیست او په دې توګه د افریقا ملي لوبډلې په لومړي ځل وکولای شوای نړیوال جام وګټي، په دې توګه هغه په بریالیتوب سره له ورزش څخه د ملي یووالي لپاره کار واخیست.

هغه په ۲۰۰۰ میلادي کال د ګڼو مرستندویه ادارو مشري واخیسته او د نړۍ د سولې لپاره یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې وکړې. منډېلا په ۲۰۰۲ میلادي کال امریکا د نړۍ د جګړه مار هېواد په توګه ونوموله او جورج بوش ته یې توصیه وکړه چې په عراق دې برید نه کوي.

نومورې د افریقا بشپړه خپلواکي د فلسطین له خپلواکۍ سره تړلې وبلله او تل یې د اسراییلو د ظلمونو غندنه وکړه. نېلسن منډېلا له خپلې لومړۍ او دویمې مېرمنې د خپلې مبارزې د

بریالیتوب په لته بېل شو او له خپلې درېیمې مېرمنې Graca Machel (ګراسا مېچل) سره یې تر مرګه ژوند وکړ. هغه د ۹۵ کلنۍ په عمر د ډسمبر په دولسم له نړۍ سترګې پټې کړې.

نېلسن منډېلا د Event Leadership (هغه مدیریت چې د یوې واقعې په ترڅ کې رامنځته کېږي) تر ټولو ښه بېلګه و. منډېلا د اپارتاید (د توکم پالنې چې له مخې یې تورپوستي افریقایان له ټولو حکومتي امتیازاتو بې برخې کړای شول) په وړاندې د یو نشنلېست افریقایي په توګه بریالۍ مبارزه وکړه. د هغه د مبارزې تر ټولو مهم توکی د افریقایي نشنلېزم ایډیالوژي وه.

منډېلا د کپیټالېزم او ازاد بازار سخت مخالف و، هغه غوښتل چې د ټولنې ښېګڼې او بدګڼې دې شریکې وي، تر ډېره بریده یې له سوشلېزم سره مینه لرله او کوښښ یې کاوه چې د سرمایې سرچینې د خلکو تر منځ شریکې کړي ترڅو د افریقایانو د ژوند تفاوتونه له منځه لاړ شي.

منډېلا په انساني برابرۍ باور درلود، د علم او پوهې په عاملو یې غوښتل خلک د خپلو بشري حقونو په ترلاسه کولو پوه شي او په دې توګه یې د انساني خپلواکۍ او کرامت پیغام خپراوه. د منډېلا مړینه د یو انسان د وجود مړینه بلل کېږي، د هغه ایډیالوژي، پیغام او مبارزهبه تل په نړۍ کې ژوندۍ وي.

ملي اجماع په څه مانا

د ملي يووالي د حکومت د جوړېدو فلسفه له ملي اجماع سره تړلې بنودل شوې ده. کله چې د غني او عبدالله تر منځ د ټاکنو د پايلو په اړه ناندرې را ولاړې شوې، په منځ کې کنو سياسيونو، په ځانګړې توګه د وخت حکومت (د حامد کرزي په مشرۍ) د روغې جوړې بحثونو ته لار اواره کړه.

په پای کې، د جان کري په وجود کې، د ملي اجماع د روحيې له مخې، دواړه ډاکتران په افغان ولس وتړل شول. د ملي يووالي حکومت ته که پام وشي نو د معاصر افغانستان ټول سياسي لوري په کې په يو نه يو ډول ځای پر ځای شوي دي.

جمعيت، لوېديځ پال تکنوکراتان، حزب اسلامي، وحدت اسلامي، حرکت اسلامي، محاذ ملي، اتحاد اسلامي، افغان ملت، د ټولو ګوندونو، سياسي خوځښتونو استازي په کې شته، له دې امله، کله هم چې موږ له حکومت پلوو کسانو سره د حکومت په بدلون، يا د لويې جرګې په اړه بحثونه کړي، دوی به ويل چې د ملي يووالي حکومت د ايتلافي او لنډمهاله حکومت او په لويه کې د ملي اجماع د حکومت تر ټولو اغېزمنه بڼه ده.

تر ډېره بریده د دوی، دلایل معقول هم دي، ځکه د افغان معاصر سیاست ټول لوبغاړي په کې لوبېږي، ټولو ته په کې د ځه ویلو او ځه خرابولو موکه په لاس ورکړل شوې ده.

د پورته بحث تر څنګ، په دا وروستیو کې چې د ملي یووالي د حکومت درې کاله پوره شوي، ځینو کړیو یو ځل بیا د ملي اجماع بحث ته زړه ښه کړی دی، له دې بحث څخه د مخه د لویې جرګې بحث ښه په شور او ځوږ روان و، نړیوالي ټولنې، د ملي یووالي د حکومت پېندتانو د لویې جرګې بحث رد کړ.

دوی ویل دا یو ناقانونه کار دی، موږ که لویه جرګه را غواړو نو د اساسي قانون لویه جرګه باید را وغواړو، ځکه د اساسي قانون لویه جرګه کولای شي په قانون کې تعدیل او د نظام د ادلون، بدلون په اړه تصمیم ونیسي.، له دې پرته، د ملي یووالي ناسور باید ادامه پیدا کړي، ترڅو خپله پنځه کلنه دوره پوره کړي او بیا د ټاکنو له لارې د حکومت بدلون ته لاره اواره شي.

خو داسې ښکاري چې نور د ملي یووالي د حکومت د دوام بحث غیرمنطقي او د افغان انسان له ژوند سره په ټکر کې تر سترګو کېږي، د ناامنۍ زیاتوالی، د فساد اوج، د حکومت په داخل کې د پټو معاملو شته والی، د حکومت د لوړ پوړو چارواکو ترمنځ واټن، ژور اختلاف او د دې حکومت دوام، نور خپله د ملي خیانت او لوی فساد په مانا دي، ځکه خو د حکومت له د ننه د غني له خوا د مشروط پاتې کېدو خبره او د عبدالله له خوا د ملي یووالي د حکومت د ناکامۍ خبره راغبرګېږي.

ځینــې کســان، پــه پــوه یــا ناپوهــه ډول د دې پــر ځــای چــې د ملـي یــووالي لــه ناکــام حکومــت ځخــه د خلاصــون بحــث تــه لاره اواره کړي، پـر ځـای يـې مخکـې لـه وختـه تـاکنو، د سـولې د بهیـر د پیـل او د لنډ مهالي حکومت بحث ته زمینه برابري.

د ملـي اجـماع تـر عنـوان لانـدې یـو بـل سـیاسي سرکـس تـه لار اواروي چـې نـه یـوازې د مـلي یـووالي د ناکـام حکومـت د عمـر د غزېـدو کـار بــه تــرې واخیســتل شي، بلکــې د ګڼــو ســیاسي، حقــوقي، قــانوني ستونزو د زیاتوالي سبب به شي.

مـوږ بایـد د سـتونزې د اواري لپـاره د نـوو سـتونزو د جوړېـدو دلیـل نـه شو، مـلي اجـماع هـېڅ قـانوني حیثیـت نـه لـري، هـېڅ اجرایـوي پرېکړه او تـوان نـه لـري، کـه د اسـاسي قـانون لویـه جرګـه نـه شـو رابللـی، نـو لـويې جرګـې د سـیاسي سـنت پـه توګـه زمـوږ ګڼـې تـاریخي سـتونزې حل کړې دي.

د تـاریخي سـنت، دود شـتون خپلـه حقـوقي بحـث تـه لار اواروي چـې د قـانوني سـتونزو لـه حـل سره مرسـته کـوي. لـه دې املـه، کـه روان کـړکېچن حـالات د وطـن پـه تـاوان ارزول کېـږي، بایـد حـللار يـې پـه افغـاني، مـلي روحیـه سـمبال تـرسره شي. نـه دا چـې د مـلي اجـماع لـه مخې یو بل (بن) ته ورته جوړښت ته لار اواره شي.

پـه لـوی لاس د ټوپـک د شـپېلۍ پـه زور، د افغـان سـیاسي جوړښـت خـلاف ځینـې ابـن الوقـت، ځانخوښـي، ورځچـاري او پردیپـال تـرې د عامــه ذهنیــت د تېرباســلو لپــاره کــار واخــلي، د افغانســتان اصــلي ســتونزې لــه حــل پرتــه پــاتې شي او دوی د پردیــو پــه لمســون د قــومي، مذهبي او سمتي وېش ته لار اواره کړې ده.

په دې وروستيو کې له شمال، لوېديځ، سويل او ختيځ څخه ګڼو توپکيانو، ورځچارو او سولېدلو کاذبو شخصيتونو د حلالرو په توګه د ملي اجماع او ورته بحثونو د را پورته کېدو تکل کړی دی. افغان ولس، په تېره بيا ځوانان بايد دې ته متوجه شي چې ملي اجماع زموږ د ستونزې حقوقي او قانوني حل نه شي وړاندې کولای.

د ملي يووالي حکومت که ځان پړ ګڼي، ناکام ځان بولي، يا پخپلې مشروطی باور لري، د مخکې له وخت ټاکنو ته دې لار اواره کړي. د ولسي- جرګې او ولسمشرۍ ټاکنې دې يو ځای وکړي. د دې تر څنګ که د سولې د بريااليو هڅو په لټه کې وي، له طالبانو سره دې د بې طرفه اشخاصو په منلو، لنډ مهالي حکومت ته زړه ښه کړي، د لويي جرګې په را بللو دې په اساسي قانون کې لازم بدلون ته زمينه مساعده کړي، سوله دې حتمي کړي او په دې توګه دې د افغان انسان په وړاندې خپل تاريخي مسوليت په سمه توګه ادا کړي.

که نه وي د ملي اجماع تر نامه لاندې دې، په ملي مسايلو ملنډې نه وهي، دا شته نيم ژواندي ملي يووالي ته دې نور خندقونه نه کيندي، سياسي مداريتوب دې نه کوي، د ځان د خپلو غلو ملګرو د سياسي ژوند د پايښت لپاره دې د ملي اجماع تر نامه لاندې سياسي تېکه دران د ولس په مرۍ خپه نه ږدي.

تاريخ دا هرڅه څاري، هېڅوک به د تاريخ له قضاوت څخه په امان نه شي، مګر هغوی چې د افغانستان او افغان مظلوم ولس ګټې، ارزښتونه يې له ځانه ړومبې ونه ګڼل.

يا ربه توفيق!

د مورنۍ ژبې په اړه د پوهنې وزارت پخ دریځ[۱۹]

د مورنۍ ژبې په اړه د پښتنو د حق د اعادې او ترلاسه کولو مبارزه په (نن ځوانان) د ژوند تر اخرې سلګۍ پورې همداسې تانده ساتي.

خو د پوهنې د وخت وزیر! د بېنوا ګورت پاڼې ته د نن ځوانانو او نورو ملاتړو مدني خوځښتونو د غوښتنو په غبرګون کې یو مخ لیکنه کړې وه، دا لیکنه د همدې خپرې شوې لیکنې په ځواب کې نشر ته سپارل شوې ده.

د ښاغلي وزیر د لیکنې پیل د مورنۍ ژبې د ارزښت او په دې برخه کې د اړونده قومونو د مورنۍ ژبې د حق د اعادې او ورکړې په کلیشه یي خبرو سره شوی دی. د پوهنې وزیر د شپږو ژبو لپاره د تعلیمي نصاب د جوړښت خبره پخپله لیکنه کې کړې حال دا چې مسلکي معین یې بیا په کابل نیوز کې د لسو ژبو د کتابونو د چاپ او وېش خبره ښه په نره زمزمه کوله.

د پوهنې وزارت ټول چارواکي او ورسره وزیر صیب پخپله لیکنه کې په وار وار وایي چې د مورنۍ ژبې غوښتنه دې سیاسي نشي-او له دې موضوع دې سیاسي ګټه نه اخیستل کېږي.

---

[۱۹] February ۲٤th, ۲۰۱۳

له بلې خوا مور وایو چې ستا دنده سیاسي ده، ستاسو پوست سیاسي دی، ستا پاسپورت سیاسي دی، نو ته له سیاسته ولې تښتې او همدارنګه پخپله زمور مدني غوښتنه له سیاسي اړخه ځوابوې. زمور هڅې په دې معنا نه دي چې مور پښتانه دې له تا خپل بشري حق په دې تر لاسه نکړو چې ګواکې مور په لوی لاس خپله غوښتنه سیاسي کړې ده.

د مورنۍ ژبې حق مدني او بشري دی او مور یې په مدني او بشري هلو ځلو تر لاسه کوو، نن یې له بده مرغه له تاسې غواړو او که تا زمور دا حق رانکړ سبا چې ستا پر ځوکۍ هرڅوک ناست وي او که د هر قوم او ګوند وي بیا یې له هغه غواړو.

دریغه زما دا لیکنه په دري ژبه وای، یو خو به یې د پوهنې په وزارت اغېز ډېر زیات وای، ځکه شاغلي مرستیال وزیر په خپله وروستۍ لیکنه کې دري ژبې ته د مارکېټ ژبه ویلې، بل دا چې د وزارت دا پلمه به هم ورکه وای چې ګواکي دا مسله اوس سیاسي شوې ده، ځکه دري ژبي چې هر څه کوي هغه د هغوی مدني او بشري حق دی. هغوی د مزار پوهنتون لوحه ښکته را وغورځوله او پر ځای یې (دانشګاه مزار) لوحه نصب کړه، هغه سیاسي نه وه، خو زمور هڅې سیاسي دي.

هغوی د افغانستان د تاریخي دښمن ایران د جاسوسانو په نامه د مزارشریف واټ ونوماوه او په نره یې لوحه په سرکونو او لارو کې ولګوله، هغه سیاسي کار نه دی؟ همداراز د بدخشان والي د بدخشان د پوهنتون لوحه په (دانشګاه) بدله کړه هغه سیاسي خبره نه ده، خو کله چې خوار، مظلوم پښتون د خپلې ژبې حق په

کابــل، مــزار، کنــدز، بغــلان، هــرات، ســمنگان، فــراه، نمیــروز، بــادغیس، غــور، فاریــاب ، پــروان، او کاپیســا کــې غــواړي دا نــوې سیاسي غوښتنه ده او د ملي یووالي خلاف ده.

د نــن ځوانــانو مــدني ټولنــه د پــوهنې وزارت او د افغــان حکومــت لــه کــابینې څخــه پــه کلکــه غوښــتنه کــوي، نــه یــوازې پــه لومړنیــو دریــو وړانــدیزونو غــور وکــړي، بلکــې پــه دې برخــه کــې دې عمــلي ګامونــه هــم واخلي کومو تــه چــې د ښاغلي وزیــر صــیب پــه لیکنــه کــې اشــاره شــوې ده:

- د دري او پښتو ژبو شیفتونه (وختونه) دې بېل شي؛
- ټولګي او څانګې دې په هر مکتب کې بېلې شي؛
- دواړو ته دې بېل بېل ښوونځي جوړ شي.

تــر دې دریــو ور هــاخوا پــه څلورم وړانــدیز نــه جــدي غــور او نــه هــم کــار پــه کــار دی ځکــه چــې دا کــار بــه بیخــي پښــتانه وځپــي. لــه پښــتو ســره بــه لا لــوی ظلــم وشي او پښــتانه بــه پــه لــوی لاس د تنــد غبرګــون ښــودنې تــه وهڅېــږي او لا بــه د پښــتنو د مــورنۍ ژبــې د حــق غوښــتنې تتــوالی او محرومیــت را برســېره شي. د ښــاغلي وزیــر صــیب د څلــورم وړانــدیز څخــه چــې دی او د ده د ټلــوالې ملګــري ورسره ملاتــړي دي داسې را غبرګ شوي دي:

– پــه دواړو ژبــو دې تدریسي- کتابونــه پــه نصــاب کــې شــامل او عمــلي شي چــې لــه دې سره بــه نــه زده کــوونکي بېلېــږي، نــه بــه نــوي ښــوونځي جــلا جــلا جــوړېږي او نــه بــه هــم شــیفتونه (وختونــه) بېلېږي.

موږ یوه پوښتنه لرو؟؟ هغه دا چې وزیر صیب پخپله لیکنه کې په وار وار وایي چې دا یو شعاري او سیاسي غوښتنه نه ده، بلکې د حق غوښتنه ده. موږ ته دې یو دري ژبی کس را په گوته کړي چې د خپلې مورنۍ ژبې حق یې غوښتی وي؟ د دري ژبو خو حق ندی تلف شوی، هغوی خو په هیواد کې ۲۵ سلنه دي او ژبه یې سل په سلو او یا کم تر کمه اتیا په سلو کې په دفترونو ولکه لري، په ښوونځیو او پوهنتونو ولکه لري نو بیا په وار وار پخپله لیکنه او وړاندیزونو کې د پښتو او دري ژبې یو ځای ذکر څه مانا لري؟

د پوهنې د وزارت مسلکي مرستیال د کابل نیوز په مرکه کې د مورنۍ ژبې په اړه جوړه شوې وه، داسې وویل: ژبه پرېږدئ چې طبیعي وده وکړي، ژبه باید سیاسي نه شي(؟) د خدای په پار، دا خبره هم په پښتو کوي چې ژبه دې سیاسي نه شي - کاش دا خبره یې په دري کولای نو موږ به ویلي وای چې هو دا سړی سم غږېږي، د سیاست د مخنیوي لپاره یې پښتو په دري بدله کړه او بل دا چې په طبیعي ډول کومه ژبه ژوندۍ ساتل شوې، سانسکریټ او که پخوانۍ اریایي؟!

طبیعت د انساني بدلون جوگه دی او طبیعت انساني کار او زیار ته اړتیا لري ترڅو د انسان په گټه تمام شي کنه د کابل په ساړه طبیعت (ژمي) کې به اوس ټولو خپل ژوند له لاسه ورکړي وو. په هر صورت، که ژبې ته کار ونشي- ژبه د دفتر، ښوونځي، مارکېټ او کاروبار برخه ونه گرځول شي کله به هم وده ونکړي. ژبه د هویت، شخصیت او سیاست تر ټولو ستره وسیله گڼل کېږي،

څوک په نړۍ کې داسې سیاستوال پېژني چې د یو داسې ملت استازیتوب وکړي چې د هغه ملت په ژبه ونه غږېږي؟

د دې پوښتنې بل پخ ځواب چې ولې پښتو د ښوونځیو ژبه نه ګرځوئ؟ ننګ ورته داسې وفرمایل: ولې ټول خصوصي ښوونځي په دري ژبه دي، ځکه چې مارکیټ لري، خو همدا ځای مور ځوروي چې دري د مارکېټ ژبه شوه او پښتو ترهګرۍ ته پاتې شوه؟ (نن ځوانان) په زغرده وایي چې پښتانه له پوهنې وزارت څخه خپل حق غواړي، که داسې ونه کړي نو ومنئ چې د نن خاموشي زموږ د سبا د تباهۍ په مانا ده.

د خوشال بابا او رحمان بابا لیسې د وخت حکومت د قبایلو د پوهنې د ستونزې د حل لپاره جوړ کړي وو، خو د قبایلو زده کوونکي وکولای شي پخپلې مورنۍ ژبه د کابل په هوسا او ارامه چاپېریال کې زده کړې وکړي او په دې توګه د خپل هېواد او هېوادوالو د چوپړ او خدمت جوګه شي. نن د وردګو ترځنګ د سویل او سویل ختیځ زیات ښوونځي بند دي، خو دوی ورته هېڅ جدي پام ونه کړ.

د سویل، سویل ختیځ او همدارنګه دوردګو، لوګر او کاپیسا ټول هغه زده کوونکي چې د نا امنۍ له امله کابل ته را کډه شوي په دري ژبه زده کړو ته اړ شوي. هغه استعدادونه چې تېره ورځ یې په همدې ولایتونو کې د خپلو هېوادوالو شملې جګې کړې وې نن په کابل کې تیتې سترګې ګرځي او نشي- کولای له خپلو همزولو سره سیالي وکړي، ځکه دلته په کابل کې لومړی دوی باید دري

ژبه زده کړي او بیا په نورو درسونو کې له خپلو همزولو سره سیالي وکړي.

زه غواړم د درخانۍ د لیسې، فاضل بېګ او پکتیا کوټ د نجونو د لیسې ځینې ژوندي ترخې بېلګې درنو لوستونکو ته وړاندې کړم: د درخانۍ لیسه په کارته مامورین کې ده چېرته چې د پښتو ټولګیو د زده کوونکو لپاره هېڅ پښتو کتابونه نه دي وېشل شوي او پر ځای یې ښه پرېمانه دري کتابونه ورکړل شوي دي.

د فاضل بېګ لیسه په ورته حالت کې قرار لري، کله چې مو د لیسې له مدیر څخه پوښتنه وکړه چې ولې؟ وایي، دا زموږ کار نه دی د وزارت کار دی، وزارت موږ ته یوازې دري کتابونه را لېږلي دي.

د پکتیا کوټ د نجونو ښوونځي چې د سیمې ټول اوسېدونکي یې پښتانه دي، خو استادانې بیا ورته دري ژبې مقررې شوې دي، حال دا چې کتابونه پښتو ورته وېشل شوي خو تدریس ورته په دري کوي. د بېلګې په توګه د یوې استادې د نوم ذکر کوم چې شبانه نومېږي او د خپلې لور په واسطه لږ او ډېره په پښتو پوهېږي د پکتیا کوټ په ښوونځي کې د درېیم ټولګي لپاره له مور سره یو ځای د پښتو ژبې په تدریس کې مرسته کوي.

نو ځکه زموږ وړاندیز دی چې په لومړنیو دریو وړاندیزونو دې د پوهنې وزارت کار وکړي، د وزیرانو کابینې ته دې بل هېڅ وړاندیز نه کېږي او د دې تر څنګ زموږ نور وړاندیزونه دا ډول دي: د وزارت په اداري چوکاټ کې دې د مورنۍ ژبې لوی ریاست جوړ کړای شي، د نا امنو سیمو لپاره دې په کابل او ټولو لویو ښارونو

(مـزار، کنـدز، کنـدهار، هـرات، خوسـت، ګردیـز او ننګرهـار) کې ځانګړې لیلیه ښوونځي جوړ شي.

په نـاامنو ولسـوالیو او ولایتونـو کـې دې د دارالمعلمینـو شمېر زیات شي. پـه کابـل ښـار کـې دې د پښـتنو ماشـومانو لپـاره ځـانګړي ښـوونځي سر لـه اوسـه معلـوم کـړای شي، د پښـتنو اسـتادانو د روزنـې پروګرامونـه دې برابـر شي. (د نـن ځوانـان) دې نـه مجبـوروي چـې د کابـل پـه شـمول پـه ټولـو لویـو ښـارونو کـې د پـوهنې وزارت پـر ضد سـتر لاریونونـه وکـړي او د کابـل پـه شـمول د هېـواد ټـول لـوی ښـارونه د پوهنې وزارت په ضد د لاریونونو په غوغا بدل کړي.

د محکوم نظام باغي ولسمشر [۲۰]

په هېوادونو کې تر هر څه دمخه د نظام د مشروعیت مسئله د بحث او اندېښنې وړ ده. چېرته چې د نظام مشروعیت په کوردننه تر پوښتنې لاندې وي، هلته د بهرني مشروعیت یا نړیوال مشروعیت ستونزه هم موجوده وي.

افغانستان هم له تېرو څه له پاسه دریو لسیزو راهیسې د نظامونو د کورني او بهرني مشروعیت له پوښتنو سره مخ دی. مشروعیت د انګرېزي کلمې Legitimacy معادل استعمالېږي. Legitimacy یوناني کلمه ده چې د قانونیت مترادف ګڼل کېږي.

افلاطون په خپل مشهور کتاب (جمهوریت[۲۱]) کې د نظام د مشروعیت لپاره اساس عدل او انصاف یاد کړی. امریکایي سیاستپوه Lipset[۲۲] لیپسیټ د حکومت مشروعیت د حکومت په ظرفیتونو (وړتیاوو) پورې تړلی دی. لیپسیټ زیاتوي، کله چې

---

[۲۰] October ۲۲, ۲۰۱۳

[۲۱] د افلاطون کتاب په لاندې پته لوستلی شي:
http://www.idph.net/conteudos/ebooks/republic.pdf

[۲۲] Seymour Martin Lipset)(۱۹۲۲-۲۰۰٦

حکومتونه پخپلو کړنو د خلکو باور نشي- راوړلی، نو د حکومت مشروعیت تر پوښتنې لاندې راځي.(Lipset, ۱۹۶۰)

له بل لوري د مشروعیت لپاره بیا تر ټولو روښانه او ټول منونکی تعریف الماني مکس ویبر وضع کړی. مکس ویبر وایي، مشروعیت د ټولنې یا خلکو په ذهني او اروايي توګه د واکمنې ډلې د قدرت د منلو په مانا دی. مشروعیت په اسلامي سیاست کې د مشروع (مفعول اسم) څخه اخیستل شوی او د شرعې په مانا دی. هر هغه څه چې له شرعې سره برابر وي، هغه مشروعیت لري چې دا خپله اوږد بحث ته اړتیا لري.

راځو خپلې اصلي موضوع ته، په ۲۰۰۱ میلادي کال د ولسمشر کرزي په مشرۍ د ولسواکۍ پر بنسټ د نوي نظام راتلل، تر ډېره بریده د نړیوالو غوښتنو او فشارونو په وجود کې ترسره کېږي. په پیل کې د خلکو لپاره د نظام بدلون او د ولسواکۍ اساس ډېر ښکلی او د باور وړ ښکارېده، خو د وخت په تېرېدو د نظام د مشروعیت ستنې مخ په کمزوري کېدو شوې.

د نظامونو د مشروعیت لپاره په کورد ننه تر ټولو مهمه سرچینه هغه د خلکو باور دی چې دا باور د قانون په برلاسۍ، د حکومت د وړتیاوو په لوړوالي او د عدالت او نیاو په پایله کې جوړېږي چې دا ټول ورځ تر بلې په افغانستان کې مخ په ځوړ روان دي.

افغانستان له دوه زره او پنځم څخه په ۲۰۱۳ کال کې د لا زیات اداري فساد لرونکي هېواد په توګه پېژندل کېږي. د اداري اصلاحاتو نه شتون یې بله لویه ستونزه ده، نا امنی وار د مخه د خلکو ژوند له کړاو سره مخ کړی.

ټوپکسالار او جنګسالار په قانون لا برلاسي شوي چې دې ستونزو افغان نظام په کوردننه محکوم کړی او په پای کې دې ټولو کارونو په کوردننه د افغانانو او په نړیواله کچه د نړیوالو باور په افغان نظام را کم کړی چې دا کار پخپله د افغان نظام مشروعیت تر پوښتنې لاندې راولي.

افغانان له پیل څخه تر نننه په ولسمشر- کرزي د مصلحتي سیاستوال په توګه بې باوره دي، په پیل کې د افغان ملت د لږکیو باور په کرزي نسبتا زیات و، چا چې له همدې مصلحت څخه ډېره ګټه اخیسته، خو په وروستیو کې د افغان ملت د لږکیو تر نیوکو لاندې هم راغی، ځکه چې د لږکیو ټول حقوق یې په څو تنو ټوپکمارو او جګړه مارانو تالا ترغه کړل، خو ولسمشر- کرزي کله هم د خپل مظلوم ملت نیوکو ته ونه کتل او تل یې له تش په نوم ملي سیاست څخه د یو باغي سیاستوال په توګه دفاع وکړه.

د همدې بغاوت پایله ده چې نن د افغان نظام د دریېمې دورې ټاکنو لپاره هم نوماندان د اهلیت پر ځای په پښتون، تاجک، هزاره او حتی ازبک مرستیالانو پسې لالهانده دي. د کپیټلېزم په اړه مشهوره څېرنه داده چې کپیټلېزم د ارزښتونو پر ځای ګټو ته ډېر پام کوي.

نن د افغان نظام په جوړښت کې د نظام د مشروعیت د ارزښتونو پر ځای چې د خلکو باور، د قانون برلاسي، عدالت (نیاو) او اهلیت ګڼل کېږي، په سیاستوالو کې ارزښتونو ته نه بلکې ګټو ته تمایل ډېر دی. که محمد محقق ډېر ټوپکي ملاتړي (رایه) لري، نو باید د بل اهل افغان پر ځای هغه ته ترجیح ورکړل شي. که دوستم ملېشه

جګړه مار ډېره ملېشه لري (رایه)، نو د اهل افغان پر ځای هغه ته باید غاړه کېږدو. دا هر څه ځکه چې د خلکو له باوره پورته په سیاستوالو کې د واک د تر لاسه کولو لپاره کورنی او نړیوال بغاوت موجود دی.

د ولسمشر- کرزي د بغاوت بله بېلګه په نړیوال سیاست کې تر سترګو کېږي، په دې مانا چې د افغان حکومت ټول دارو مدار په بهرنیو مرستو او د امریکا په ځانګړي ملاتړ پورې تړلی دی. افغانستان د سیمې یوازینی هېواد دی چې د څه له پاسه نوي سلنه سوداګریز کشر سره مخ دی او خپله ټوله (سل سلنه) د پرمختګ بودیجه د بهرنیانو له خیرات او مرستو تر لاسه کوي.

همدارنګه څه له پاسه پنځوس سلنه عادي بودیجه یې د بهرنیانو په رحم او کرم ولاړه ده، خو د سیمې د هېوادونو په پرتله په نړیوال سیاست کې تر ټولو باغي سیاستوال هم همدا مظلوم هېواد (افغانستان) لري. افغان ولسمشر- حامد کرزی په زغرده په امریکا او ناټو د نا امنۍ، اداري فساد، نا انډوله سیاست او د افغان غمیزې پړه اچوي.

له لوی اختر د مخه (۲۰۱۳ د اکتوبر ۳) له بي بي سي انګرېزي[۲۳] سره یې په مرکه کې د افغانستان د نا امنۍ، وروسته پاتې والي او ټولو ناکامیو پړه بشه په زغرده د ناټو په غړو هېوادونو او امریکا ور واچوله چې دا بیا پخپله له بهر څه د افغان نظام د محکوموالي په مانا ده او له همدې امله د انګلېستان او ناټو له سخت غبرګون سره مخ شو.

---

[۲۳] د کرزي صیب د مرکې د لیدو دپاره:

https://www.youtube.com/watch?v=izZaYgW۲HVQ

د نه تاوتریخوالي لار، د څه لپاره؟

افغانان له هر بل چا زیات له تاوتریخوالي سره مخ دي. د څلورو لسیزو تېل شوو جګړو د افغان ځوانانو فکر، باور او هوښ له تاوتریخوالي، جګړې، دهشت او وحشت سره مل کړی دی. ملتونه د ښارونو، سرکونو او واټونو په جوړولو د نیکمرغۍ خاوندان نه شي کېدای، بلکې د فکري رغوني او پرمختګ پر مټ ملتونه د نیکمرغیو او نېکبختیو لرونکي کېږي.

د نه تاوتریخوالي (عدم تشدد) تګلاره منل شوې فلسفه یا ستراتیژي ده(Mazmudar, ۲۰۰۳) چې د فزیکي شخړې په مقابل کې د نه تاوتریخوالي پر بنسټ را ولاړېږي یا دا چې د نه تاوتریخوالي لار ټولنیزه تګلاره ده چې له فزیکي تشدد پرته د ټولنې په هوساینې او پرمختګ کې ترې کار اخیستل کېږي.

د دې ستراتیژۍ یا فلسفې لارویانو ثابته کړې چې پرته له فزیکي شخړې، ورانۍ، تجاوز او کړاو کولای شو ټولنیزې بدمرغۍ له منځه یوسو، ټولنې خپلواکه، په ځان بسیا او سوکاله کړو. د ټولنیزو اصلاحاتو په برخه کې د نه تاوتریخوالي له تګلارې کار اخیستل لوی زړه، پراخ زغم او اوږد مهالې مبارزې ته اړتیا لري.

نېلسن منډېلا، ګاندي، مارتین لوترکینګ او فخر افغان باچاخان له هغو سترو مشرانو څخه دي چې د نړۍ سترو بدلونونو، د

توکومونو د حقونو، د ملتونو د خپلواکۍ او سوکالۍ لپاره یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي.

د لوترکینگ بریالیو هلو، ځلو پایله شوه چې په سپین او سور پوستي امریکا تور اوباما اته کاله پاچاهي وکړه، کمزوري گاندي، لوی هندوستان د انگرېز د ښکېلاک ملا ماته کړه، تور نېلسن منډېلا د سویلي افریقا نیواک ته د پای ټکی کېښود او ستر باچاخان نړۍ ته د پښتون ـ افغان څېره را برسېره کړه چې پښتون ـ افغان د تاوتریخوالي قهرمان نه بلکې د نه تاوتریخوالي رهبر دی. په پښتون ـ افغان د نړۍ زبرځواکونو تاړاکونه کړي، جگړې یې پرې مسلطې کړې، پښتون افغان د چا کور ته نه دی اوښتی، په چا یې له شا گذار نه دی کړی او کله یې هم په حق سترگه نه ده پټه کړې.

د باچاخان ببلگه د عدم تشدد په فلسفه کې د لمر په څېر روښانه ده، د هغه د ژوند ډېره برخه د خپل ټبر د ښېگڼې، نیکمرغۍ او خپلواکۍ لپاره د انگرېز ـ هندوستان او را پاتې بلواک پاکستان په جېلخانو کې تېر شو، د عمر تر پایه یې په پښتون ـ افغان خاوره د بل واک ته سر ښکته نه کړ، د نه تاوتریخوالي فلسفه یې افغان خاورې ته په داسې متانت او ستروالي بنسټیزه کړه چې راتلونکې نسلونه به هم پرې ویاړي او گټه به ترې اخلي.

د ایمل همدرد صیب دا زیار چې د (عدم تشدد لارویان)کتاب یې ترتیب کړی، یوه ارزښتناکه علمي زیاتونه ده چې د ځوان کهول په فکري رغونه کې به ډېر ارزښتناک کردار ولوبوي. زه ترې مننه کوم چې د دې کتاب په خپرولو سره به موږ وکولای شو د

خپلې تولنې فکرې روزنه، له تاوتریخوالي څخه د خلاصون بریالیو هڅو ته لار پیدا کړو.

د نه تاوتریخوالي تګلاره په کوم توکم، مذهب، پارکي او پرګنې پورې تړلې یا موښلې تګلاره نه ده، بلکې د هر انسان د اساسي حقونو د ترلاسه کولو او د سوکاله، بریالي او بسیا ژوند د خپلولو تګلاره ده. په دې تګلاره د نړۍ ګڼې ملتونه، ولسونه نېکمرغه شوي او ګڼ نور لا هم له دې مبارزې څخه په ګټې اخیستنې خپل بخت ازمایي.

په دې کتاب کې د نه تاوتریخوالي د تګلارې څلور ستر مخکښ لارویان یاد شوي چې د دوی ژوند، اند او زیار کولای شي زموږ د فکري روزنې او ټولنیز عدالت د راوړلو د تګلارې د خپلولو او پر ځای بدلون دلیل وګرځي.

د نه تاوتریخوالي تګلاره له دریو لارو ترسره کېدای شي:

I. د نه همکارۍ له لارې؛
II. د چارو د بندښت او تړون له لارې؛
III. د غندنې او مخالفت له لارې.

په لومړي ډول کې، د نه تاوتریخوالي لارویان هڅه کوي چې د وخت له مستبد، ظالم او ناکاره سرکار یا حکومت سره د نه همکارۍ له لارې په ټولنیز (عدم تعاون) فکر وکړي، کله چې اداري له بې عدالتۍ کار اخلي، د ولس حق نه ور پر ځای کوي نو له ولس په ټولیزه توګه له دې تګلارې څخه کار اخلي. (ارچیوال, ۲۰۱٦)

په دې بڼه کې په ټولنیزه توګه ولس د برېښنا یا ټلیفون د بېل له نه ورکولو کار اخلي. د ښوونځیو، پوهنځیو ته د نه تګ، د مالیاتو د نه تادیې او داسې ګڼو نورو لارو څخه په استفادې حکومت اړ کوي چې د ولس غږ واوري او د دوی حق پر ځای کړي.

په دویمه برخه کې، ټولنه هڅه کوي چې د حکومت یا ادارو ورځنۍ چارې له خنډ او ځنډ سره مخ کړي، لکه د لارو په اوږدو کې کېناستل، د نه خوراک له لارې او یا هم ورته نورو لارو، چارو کوښښ کوي چې د حکومت ورځنۍ چارې له بندښت، خنډ او ځنډ سره مخ کړي او په دې توګه په حکومتي چارواکو خپلې ټولنیزې غوښتنې ومني.

په درېیم ډول کې، ټولنه کوښښ کوي چې د حکومت چارې وغندي، لاریونونو ته مخه کړي، په رسنیو کې د حکومت چارې نقد کړي، د هغوی د ناقانونه تګلارو په خلاف غږ پورته کړي او په دې توګه حکومت مجبور کړي چې د ولس غوښتنې ومني.

تاسې په دې کتاب کې د پورته لارو چارو، ګڼې بېلګې لوستی شئ. د نړۍ مخکښو مشرانو د خپلو مبارزو په اوږدو کې له پورته یاد شوو دریو تګلارو څخه وخت نا وخته ګټه اخیستې او په دې توګه یې خپله هڅه بریالۍ کړې ده. د نه تاوتریخوالي مبارزه له کړاو، تکلیف او زحمت څخه ډکه ده چې پراخ زغم، لوړې پوهې، ټولنیز ملاتړ، د ولسي- ذهنیت پوهاوي یا لوړې کچې ملاتړ ته اړتیا لري، پرته له ولسي- ملاتړه د دې تګلارې بریالي کېدل ډېر ستونزمن دي.

موږ به په دې ښکلي کتاب کې دا زده کړو چې څنګه کولای شو سترو موخو ته پرته له تاوتریخوالي ورسېږو او له موږ د مخه چا دا کار په بریالۍ توګه کړی دی.

قدرمن همدرد صیب ته د دې ښکلي کتاب د تالیف مبارکي وایم او هیله لرم چې ورته ګڼ نور کتابونو تاسو قدرمنو لوستونکو ته وړاندې کړي.

یا ربه توفیق!

ملي یووالی د اوسني نظام خلاف[۲٤]

د نظامونو د جوړېدو لپاره ملي اجماع حتمي ګڼلی کېږي، چېرته چې په ملت په زوره نظام منل کېږي هلته به یا استبدادي نظامونو او یا هم کورنیو خونړیو جګړو ته لاره پرانیستل کېږي. د نظامونو جوړول د جغرافیې، نفوس او واکمنۍ ترڅنګ قانونیت او مشروعیت ته هم لازمي ګڼل کېږي.

افغانستان چې له جګړې وروسته د رغېدونکو هېوادونو (Post War Reconstruction)[۲٥] په سر کې راځي، د نظام له منل شوي تعریف څخه لا هم برخمن نه دی. دلته د ولسواکۍ تر نامه لاندې ویش شوی، د جنګسالارانو په لومو کې راښکېل داسې یو سیاسي جوړښت په افغانانو تپل شوی چې د هېواد په هر ګوټ کې ترې بېل تعریف، ګټه او تاوان اخیستل کېږي.

د اوسني نظام په تعریف کې د بن د غونډې نیمګړی او په وېش ولاړ جوړښت اساس ګڼل کېږي. د بن له جوړښت د انتقالي او لنډمهالو ادارو له تېرېدو وروسته هڅه وشوه چې د اساسي قانون

---

[۲٤] June 9th, ۲۰۱٥

[۲٥] له جګړې وورسته د بیارغووني، نظام جوړوني پروسې ته وایې چې تر ډېره د نړیوالو مرستندویه ادارو، ټولنو لخوا ترسره کېږي چې د بهرنۍ دولت جوړونې پروسه یې هم بللی شو.

په چوکاټ کې نظام تعریف شي او په دې توګه نظام د ملي اجماع له مخې جوړ شي.

دا کار له ټولو نیمګړتیاوو سره، سره کولای شو، ټاکنې وشوې او نوی حکومت جوړ شو. حکومت د نظام د حرکت، هېنداري او د واکمنی د پلي کولو بنسټ ګڼل کېږي. په نظام کې د درې ګونو قواوو (اجراییه قوه، قضایه قوه او مقننه قوه) تعریف د ولسواکۍ د بنسټ له مخې جوړ شو. د هرې دورې د ټاکنو، انتخاب او دندو لپاره په قانون کې ځانګړې تعریفات وضع شول. حامد کرزي د همدې اساسي قانون د تعریف له مخې دوه ځلې په افغان ولس ولسمشري وکړه او په دې توګه یې د قانون له مخې د درېیم ځل کاندېدا حکم ته په درناوي درېیم ځلي ټاکنو ته لاره اواره کړه.

د ټاکنو په لومړي پړاو کې ډاکټر عبدالله تر ټولو ډېرې رایې واخیستې، ډاکټر غني ورسره دویم پړاو ته لاره پیداکړه. په دویم پړاو کې د ډاکټر غني محبوبیت، سیاسي تفکر او په ولس کې ژور کار!!! له ډاکټر عبدالله ډېر مخکې کړ، خو ډاکټر عبدالله د ولس پرېکړې ته غاړه کېنښوده او د موازي حکومت د جوړولو ګواښ یې وکړ.

په دې توګه ډاکټر غني د جان کري په منځګړیتوب ډاکټر عبدالله دېته راضي کړ چې له حکومته بهر د موازي حکومت د جوړولو هڅه ونه کړي، بلکې په دننه د حکومت کې موازي حکومت جوړ کړي. د ډاکټر غني په خوښه او د ولس په خلاف د واک وېش ته لاره برابره شوه چې دا د اساسي قانون د تعریف شوي نظام په خلاف لومړنی ګام و.

د دې ګام په اخیستلو نظام کاواکه شو، په حکومت کې حکومت ګوټي جوړ شول، عطا محمدنور هلته وپرسېده، تورن اسماعیل خان هرات ته وزرونه وکړل او په دې توګه نظام په وېشلې بڼه دومره کمزوری شو چې ډاکټر غني په دې لټه شو چې کېدی شي هېواد ووېشل شي.

کله کله چې د ارګ له لوړو پوړو سلاکارانو سره مخامخ شم نو هغوی په خدای او رسول راته قسمونه خوري چې د حکومت هېڅ درک خرک نشته، په ارګ کې هېڅوک د پریکړې واک نلري، په هېڅ هم نه یو خبر، نه هم راسره مشوره کېږي بس ورځ سبا کوو، اندېښنه په زړه تېروو، خوبونه تښتېدلي او د بدې ورځې په انتظار شپې سبا کوو.

د ملي یووالي په راتګ سره د نظام مشین کاواکه، هېنداره ماته او حرکت ټکنی شو. وزیران د میاشتو لپاره سرپرستان شول، د اساسي قانون خلاف یې له دوو میاشتو وخت په وار وار واوښت، والیان ټول بې واکه شول، حکومت خپل اجرایوي ارزښت له لاسه ورکړ. طالبانو له دې موکې په ګټه اخیستو د حکومت تر ټولو مهم جوړښتونه (ولسوالۍ او ولایتونه) په نښه کړل. دا ځل یې د هېواد هغه سیمې په نښه کړې چې په تېرو دوولسو کلونو کې یې لاسرسی نه ورته درلود لکه بدخشان، مزار، سرپل، فاریاب او نور.

د ملي یووالي د اوسني نظام خلاف دویم ګام د قضاییه قوې پر بنسټونو و. د ملي یووالي مشر- (ډاکټر غني) پخپلې لومړنۍ وینا کې د قضایي او څارنوالي جوړښتونه په اداري فساد تورن کړل. له قاضي‌القضات څخه یې په کلکه غوښتنه وکړه چې په درېو میاشتو

کې باید د فساد ټولې دوسیې تر ارګه ورسوي، ښاروال یې په فساد او درغلۍ تورن کړ او هغه ته یې امر وکړ. ورځ په خیر تېره شوه، خلکو چکچکې وکړې، په رسنیو کې ډنډوره جوړه شوه چې ډاکتر غني ډېر قاطع سړی دی اوس به محکمه او ښاروالي له غلو پاکه کړي، بې ګناه بندیان به خوشي کړي، د باګرام بندیخانه به بنده کړي او په دې توګه به دولت یو لوی سکتور له فساده پاک شي.

په سبا قاضي القضات پوهاند سلام عظیمي رسنیو ته وویل چې د ملي یووالي مشر- د داسې ښرګندونو یا ورته احکامو د صدور حق نلري. ډاکتر غني چې پخپله احساساتي وینا پوه شو، اعظمي ته یې د سیدجمالدین لوړ مډال ورکړ او په دې توګه پوهاند د تقاعد په ترلاسه کولو قضایه قوه بې مشره پرېښوده. ورته کیسه له الکو (لوی ښاروال صیب) سره هم تکرار شوه.

هغو په ارګ کې د ډاکتر غني او سرور دانش سره وخوړل، ښکنځلې یې یو بل ته وکړې، ښاروال چې له ارګه را ووت، مزار ته لاړ او هلته د عطامحمد نور په فرمان مخ په امریکا لاړ، حال دا چې ډاکتر غني یې د عدم خروج حکم اړونده امنیتي ادارو ته صادر کړی و.

د اوسني نظام یوه بله مهم ستنه چې د حکومت نظارت او ښارنې، د بودیجې د جوړېدو، د کابینې د ټاکلو، د قوانینو د جوړولو او په پای کې په لویه کې د ولس د استازولۍ دنده لري، مقننه قوه (ولسي- جرګه) له لوی ګواښ سره مخ کړه. د ملي یووالي حکومت په لوی لاس د ولسي- جرګې د ټاکنو د ترسره کېدو مخه ونیوله. د

ملي یووالي حکومت د تاکنو د خپلواک کمیسون په سر سر وېشلی دی.

د اصلاحاتو تر نامه لاندې غواړي یوې بلې سیاسي معاملې او ګډوډۍ ته لاره برابره کړي او په دې توګه پرې نږدي چې ولس خپل استازي ولري، په حکومت د خار او نظارت دنده ولري. د حکومت په بهرني سیاست کې ولس دخیل کړي، د ولس رایه او نظر د ولسي- جرګې له لارې په غیرمستقیمه توګه منعکس کېږي. لنډه دا چې اوسني نظام ته چې څومره ګواښ له ملي یووالي څخه ور له غاړې دی ماته نه ښکاري کوم بل ځواک دې دومره تاوان ور رسولی وي.

دوی له پیله تر دې دمه همغه خاښ په تبر وهلی په کوم خاښ چې دوی دواړه (ډاکتر غني او عبدالله) ناست دي د ولس او د حکومت تر منځ ورځ تر بله واټن په ډېرېدو دی، ورځ تربلې ولس د بې باورۍ خواته روان دی، ورځ تر بلې بې روزګاري او ناامني ډېرېږي، دا څوک کوي؟

د ملي یووالي د حکومت په راتلو سره د ولس د هیلو په خلاف عمل وشو. ولس نهیلی شو، د ولس رښتني استازي باید د دې ولس سپېڅلې هیلې پوره کړي. موږ د نظام د ساتنې لپاره زړه خورو موږ وایو چې دغه ډانچه مو په ډېرو خواریو جوړه کړې، موږ سره د همدغې ډانچې وېره ده چې د ملي یووالي مشران دا راڅخه خرابه نه کړي او موږ هېچاته د دې کار کولو اجازه نه ورکوو.

یوه خبره چې رانه پاتې نه شي غواړم د خپلې لیکنې په پای کې ورته اشاره وکړم هغه دا چې تاسې به خبر یاست چې غني، عبدالله ته ژمنه ورکړې چې دوه کاله وروسته به د صدارتي نظام د راوستو لپاره لویه جرګه راغواړي ځکه چې عبدالله له خپلو خلکو سره ژمنه کړې وه تاسې د دې دواړو اوسنیو حالاتو او تجربو ته په کتو لږ شان فکر وکړئ چې دوی اوس داسې دي منم! نه منم! نو که صدارتي نظام راشي نو بیا به څه کېږي؟

یا ربه توفیق

د ملي یووالي که انتقالي یا ایتلافي حکومت؟؟[۲۶]

کله چې د حکومتونو پر وړاندې قانوني موانع موجود وي، حکومتونه د قانونیت او مشروعیت له پوښتنې سره مخ کېږي، د حکومت په سر کې مشران ځانونه کمزوري، یوازې او د هېواد د چارو په سمبالښت کې پاتې راغلي ویني. په داسې حالاتو کې عموما حکومتونه د قانون د بدلېدو په لټه کې کېږي.

عموماً د قانون د بدلولو دوه لارې خپلېږي، لومړی د استبدادي یا زورواکي حکومتونو په جوړولو سره هڅه کېږي د ولس د غوښتنو په خلاف، د زور په کارولو او د قانون په بدلولو سره د حکومت د مشروعیت او قانونیت ستونزه حل کړي.

په دې برخه کې هېوادمشر- ته نسبي ولسي- سیاسي قوت، نظامي قوت او نړیوال ملاتړ لازمي ګڼل کېږي، څو د ځان په ګټه په قانون کې بدلونونه راولي چې د نظامي کودتاوو په پایله کې رامنځته کېدونکي حکومتونه عموماً له همداسې سناریو سره مخ کېږي او د ځان په ګټه همدا لار اختیاروي.

دویم دا چې حکومتونه بله چاره نلري، ترڅو د انتقالي دولت په توګه دنده مخکې یوسي. په انتقالي دوره کې د عامه ذهنیت په رغونه او سمبالښت لاس پورې کېږي. د تاکنو لپاره لاره اوارېږي او

---

۲۶ June ۲۸, ۲۰۱۵

په پای کې د ټاکنو په پایله کې حکومتونه ځانته مشروعیت یا قانونیت ورکوي. د لومړنی سناریو بېلګه په ۱۹۹۹ میلادي کال په پاکستان کې د پروېز مشرف د حکومت د جوړېدو منطق وو او د دویمي سناریو بېلګه په مصر- کې د سیسي- د حکومت د جوړېدو فلسفه وه.

د ملي یووالي حکومت چې د ایتلافي حکومت یوه مسخه شوې نسخه ده، له ورته یو حالت سره مخ دی. ډاکتر غني او عبدالله ونشواي کولی چې د قانون له مخې د حکومت جوړولو ته غاړه کېږدي، دوی د سیاسي معاملې په پایله کې د ملت د غوښتنو خلاف او له اساسي قانون سره په ټکر کې حکومت جوړولو ته زړه ښه کړ. د حکومت تجربه نوې او د هېواد سیاسي حالت ډېر کړکېچن دی.

دواړه مشرانو په ګډه له تېر یو کال راهیسې د ګډ کار روحیه ایجاد نشواي کړی. دواړه لوري په ژورو اختلافونو کې یو بل ته په کمین کې ناست دي، د هېواد امنیتي، سیاسي او اقتصادي وضعیت ورځ تر بلې د کړکېچ په لوري روان دي.

که دواړه مشران په لوی لاس د اوسني وضعیت دوام ته زړه ښه کړي، د ملت له سخت غبرګون او انقلابي بدلون سره به مخ شي. د دې کار لپاره ډېر لاملونه او وسایل شته چې کېدای شي دا حالت د هېواد او همدارنګه د دواړو مشرانو د سیاسي ژوند په خلاف وي.

له دې امله د ملي یووالي حکومت اوسنی بڼه تر ډېره بریده د انتقالي حکومت د دندې د ترسره کولو یوه دوره ده. دواړه مشران،

افغــان سیاســیون او نړیوالــه ټولنــه بایــد د حکومــت د اوســني ځرنګــوالي پــه اړه ځــان پــوه کــړي، دوی بایــد پــه دې پــوه شي چې ملـي یـووالی د غنـی او عبـدالله پـه یـو ځـای کېـدو نـه راځـي، بلکې د ملـي یـووالي لپـاره د حکومـت د مخـالفینو، پـه لویـه کـې د سـیاسي متنفذینو او روڼ اندو ننوتل لازمي ګڼل کېږي.

د اوسـني حکومـت د پنځـوس ورځـو وېـش د وزارت لـه کچـې اوس د معینیتونـو کچـې او د کلیـدي ریاسـتونو کچـې تـه را کـوز شـوی کـړکېچ دی. یـو کـال د وزارتونـو پـه وېـش تېـر شـو، روان کـال د معینیتونـو پـه تقررۍ او وېش او پـاتې وخـت بـه د کلیـدي ریاسـتونو پـه وېش او ګومارنـه کـې تمـام شي، ولـس چـې د بېـوزلۍ، بېکـارۍ، نشـه یـي توکـو د اعتیـاد او نـاامنۍ لـه سختو ګـذارونو سره مخ دی، نه شي کـولای د راتلونکـو څلـورو کلونـو لپـاره اوسـني وضـعیت تـه غـاړه کېـږدي. د اسـنادو لـه مخـې همـدا شـېبه د دفـاع وزارت ټـول کلیـدي ریاسـتونه د سرپرسـتو رئیسـانو لـه لـوري اداره کېـږي چـې د روانـو نـاامنیو یـو سـتر لامـل پـه حکومـت کـې د جګـړې د مـدیریت او رهبرۍ د وړتیا نشتوالی دی.

د ملـي یووالي ناکامـه تجربـه کـه پـه سـمه توګـه د انتقـال دنـده ترسره نــه کــړي، کېــدای شي د کــورنۍ جګــړې د رامنځتــه کېــدو ســبب وګرځــي. د مـلي یـووالي د حکومـت پـه راتـګ سره د دولـت وجـودي فلسـفه لـه ګـواښ سره مـخ ده - قضـایه قـوه او ولسي- جرګـه (مقننه قــوه) لــه سرپرســتۍ سره مــخ شــوي دي. دا پــه دې مانــا چــې مـلي یـووالي د افغانسـتان معـاصر نظـام لـه ماتېـدا او شـړېدا سره مـخ کـړی دی.

ډاکتر غني او عبدالله د ځينو ملت ضد عناصرو په ولکه کې دي، د هېواد له حقيقي وضعيت څخه يې په لوی لاس بې خبره ساتي او په دې توګه روان بحران لا ژورېدا ته بيايي، له دواړو مشرانو هيله کېږي چې د ګران وطن سياسي، اقتصادي او ټولنيز حالت په سمه توګه و ارزوي. د انتقالي سياست طرحه رامنځته کړي او بو پراخ بنسټه افغان شموله دولت ته زمينه برابره کړي، په دې توګه به دواړو مشرانو د افغان تاريخ له شرم او عار څخه ځانونه ژغورلي وي.

يا ربه توفيق !

ملي یووالی د ګړنګ پر غاړه[۲۷]

هېوادونـه د مـلي یـووالي د جوړښـت یـا ارزښـت لـه مخـې جـوړېږي. د هېـواد د جوړېـدو او پرمختـګ لپـاره د ملـت پـه کچـه د ارزښـتونو او ګټـو ګـډ تفـاهم شرط دی. د وروسـته پـاتې هېوادونـو سـتره سـتونزه د مـلي ګټـو د تعریـف تتـوالی، د مـلي ارزښـتونو کـم رنګـه کېـدل او د ملي یووالي په وړاندې د سترو خنډونو شته والی دی.

نومـوړي هېوادونـه د کورنیـو جګـړو، اسـتعمار او د بهرنیـو هېوادونـو د لاس وهنـو پـه لومـه کـې پـه اسـانۍ سره بنـد پـاتې کېـږي. لـه بـده مرغـه، افغانسـتان لـه تېـرو څلورو لسیزو را هیسـې د مـلي ګټـو، ملي ارزښـتونو، ځمکنـۍ بشـپړتیا او مـلي حاکمیـت د تعریـف او شـتون لـه کمرنګۍ او ماتېدا سره مخ شوی هېواد دی.

د افغانسـتان دښـمنان د افغـان هېـواد د سـتونزو او ماتېـدونکو جوړښـتونو نسـبتا ښـه مطالعـه لـري، پـه افغانسـتان کـې د قومونـو، ژبـو، مـذهب او فرهنګـي وېـش تـه پـه کتـو د معـاصر افغانسـتان دښـمنانو پـه دې ټولـو برخـو کـې افغـان ذهنیـت د پخـوا پـه پرتلـه څـو چنـده زیـات وېشلی او مغشوش کړی دی.

پـه تېـره یـوه لسـیزه کـې، پـه ځـانګړې توګـه د بـون پـه دسیسـه کـې د قـدرت وېـش د پښـتون، تاجـک او هـزاره تـر منـځ د همـدې مطـالعې او

[۲۷] January ۱۰, ۲۰۱۵

دسیسې یوه کرغېړنه پیلامه وه. په سلګونو میلیونه ډالره، په سلګونه پیاوړي روزل شوي استخباراتي او نظامي (کورني او بهرني) ځواکونه، په سلګونه نړیوال او افغاني کدرونه، مدني جوړښتونه، رسنۍ او سیاسي جوړښتونه ټول په کار واچول شول، څو د دې وېش د راتلو او لا ژوربدو لپاره اګاهانه او نااګاهانه کار وکړي.

په تېره یوه لسیزه کې د ټاکنو تر نامه لاندې تش په نامه ډرامه او بیا د ټاکنو له لارې د واک د انتقال (پښتون، تاجک، ازبک او هزاره ته) پروسه هم د افغان وېشنې لپاره یوه له نیمګړو طرحو څخه وه. نوی حکومت چې د وروستیو ټاکنو د پایلو په خلاف جوړ شوی، په اصل کې د ملي یووالي نه بلکې د ملي یووالي د ارزښتونو او بنسټونو په خلاف جوړه شوې دسیسه ده چې له پیل سره سم یې د اساسي قانون حیثت تر پوښتنې لاندې کړ.

د نوي حکومت بدرنګه څېره د بون له غونډې را په دې خوا ترسیم کېدی شوای، خو دې انځور کښلو ژور فکر، سیاسي ژمنه او په روانه غمیزه د درد احساس ته اړتیا لرله چې له بده مرغه زمونږ په سیاستوالو کې نه تر سترګو کېږي.

سیاست له فرصتونو د معقولې استفادې په مانا دی، کله چې په سیاستوالو یا حاکمه ډله کې د پېښو د مدیریت او وړاندوېینې وړتیا موجوده نه وي، هلته هر څه د بخت، ناسمو اټکلونو او په پای کې له ستونزو څخه نویو ستونزو ته د رسېدا په مانا تعبیر کېږي. د حکومتونو په وجودي فلسفه کې تر ټولو مهم ارزښت هغه د مشروعیت د لرلو یا نلرلو ارزښت دی. په ولسواکو حکومتونو

کې د حکومت مشروعیت له لاندې سرچینو یا لارو څخه ترلاسه کېږي:(Chu, ۲۰۰۵)

- د ټاکنو بهیر؛
- د قانون واکمني؛
- د قانوني مراجعو له جوړښت او طرحو څخه.

له بده مرغه، نوي حکومت (د ملي یووالي) تر نامه لاندې د پورته ټولو سرچینو پر خلاف خپل شتون اعلان کړ، له دې امله یې د مشروعیت کچه بیخي ټیټه ده.

که په رښتیا سره زمونږ اوسنی حکومت د ولسواکۍ د نظام یو برخه وي، نو په ولسواکۍ کې لکه څنګه چې پورته یاد شول، د ټاکنو، د قانون د واکمنۍ، د قانوني مراجعو د تفسیر او په پای کې د تصمیم نیوونکو پروسو له لارې د حکومت د راتلو مشر- سرچینې په کار اچول کېږي. د ملي یووالي تر نامه لاندې چې کوم جوړښت موږ ډنډوره کوو، په ولسواکۍ کې د مشروعیت کومه دریځه نلري.

نو څکه د نوي حکومت د ړنګېدو وېره باید ډېره هېښوونکې یا حیرانوونکې نه وي، خو له نوي حکومت سره د (ملي یووالي) د ارزښت پیوند ډېر د اندېښنې وړ دی. د ملي یووالي تر نامه لاندې د ازبکو نوې ملېشې، د ټلوالې زور واکې او د رورا بکر او د فدرالېزم د ملاتړو خپلسرې کتنې او دسیسې وار د مخه ملي یووالی د ګړنګ پر غاړه درولی دی. که روان سیاسي کړکېچ لږ نور وغزېده، کېدای شي د ملي یووالي ارزښت مو له دې ګړنګه وغورځوي، نو څکه خو افغان سیاستوالو، روڼ اندو او ملتپالو ته په

کار دي چې ژر په یو تغر را ټول شي، د پورته یاد شوو اندېښنو شننه او ځیرنه وکړي. حللاره یې په سوله کې ده، کنه بیا به په تللو اوبو پسې بېلچه ګرځوو.

یا ربه توفیق

ملي وحدت د شعار تر بریده[۲۸]

په یوشتمه پېړۍ کې لا هم له افغانانو څخه ځینې نړیوال منل شوي مفاهیم او معیارونه د څو لار ورکو، پردي پالو او بې ننګو له لاسه خطا شوي ښکاري. په هغو شته مفاهیمو کې یو هم د ملي یووالي معیار دی. لومړی دا چې که افغانان په تاریخي توګه یو ملت نه وای -ملي یووالی یې نه لاره، نو بیا د نولسمې، شلمې او دا دی د یوویشتمو پېړیو سترو اشغالګرو، نیواکګرو طاقتونو ته ماتې چا ورکړه؟

د افغانستان د جغرافیې تر نامه لاندې دا هېواد چا ساتلی؟ ورنه په لس ګونو نورې پوښتنې به مو ذهن ته راشي. د هېوادونو تر ټولو ستر شاخص یا ټاکونکی معیار هغه په یوه ټاکلې جغرافیه کې د یوګوني ملت شته والی دی. په تېره یوه لسیزه کې تر ټولو کم کار هغه د ملي یووالي د راتګ لپاره دی، یا د افغان ملي یووالي د ملي هویت د ساتلو لپاره شوی. په حقیقت کې، په تېره یوه لسیزه کې د افغان ملت وېش ته نسبت ملي یووالي ډېر کار شوی.

د ۲۰۰۱ مېلادي کال په ډسمبرکې -د المان د بن. د غونډې جوړښت د ملي وېش تر ټولو ستره دسیسه وه. د ملي یووالي لپاره تعریفوونکي واړه شاخصونه (ښکارندې -Criteria) هغه د قومي

---

[۲۸] December ۵, ۲۰۱۳

تناسب، ملي مشرکت، متوازن پرمختګ او د حقونو تساوي يا د قانون په وړاندې مساوات دي چې بايد په يو هېواد يا دولت کې ورته ارزښت ورکړای شي څو په رښتني توګه د ملي يووالي ستنې په کوردننه پياوړې کړای شي. ايا هغو شاخصونو ته په تېره څه له پاسه يوه لسيزه کې په رښتينې توګه کار شوی؟

ملي يووالی شعار نه دی، په عملي توګه د يو ملت د افرادو تر منځ د متقابل درناوي، ګډ کلتور، د شريکو ګټو، وېشلی غم او زغم وجود ته ويل کېږي. چيرته چې افراد د خپلو سمتي، ژبنيو، شخصي، مذهبي او په پای کې د پردو د ګټو پالنه کوي هلته ملي يووالی له ګواښ سره مخ کېږي. په تېره يوه لسيزه کې يو غل، رهزن، قاتل او پردي پال ته د اتل لقب ورکړل شو، يو بې تعليمه، بدرنګه، بد شکله ته د مارشال لقب ورکړل شو، يو افغان وژونکي ته د سولي د سالار لقب ورکړل شو، يو لوټمار، غل او درغلګر ته د ميليونر منصب حاصل شو، خو يو بل ته تش په دې چې سپين پاج يې په سر دی، اوږده ږيره لري، په سوچه او خوږه پښتو خبرې کوي، ښکلی او سپېڅلی زړه لري له طالب او القاعده سره منصوب شو، د باګرام، کندهار، څرخي پله او ان د ګوانتانامو په بنديخانو کې شکنجه شو.

په دې شعار چې خاين ته خاين مه وايئ، غل ته په غل ويلو يووالی خرابېږي، قاتل باندې سترګې پټې کړئ، نه ملي يووالی راتلای شي او نه يې هم ساتلی شو !! که غم مو شريک دی، نو بايد خوښي مو هم شريکه وي، که تاوان د ټولو دی، نو بايد په ګټه کې هم ټول برخه ولري!! څو چې دا توپيرونه په افغاني ټولنه

کې له منځه نه وي تللي، د ملي يووالي خبرې يوازې د شعار تر بريده پاتې کېدلای شي او بس هېڅ عملي اړخ به ونلري.
راځو ملي تناسب ته، يوازې له پنجشير څخه ۲۰۰ جنرالان په ملي امنيت، کورنيو چارو وزارت او دفاع وزارت کې په دندو او د امتيازاتو د اخيستلو په بدو بوخت دي. حال دا چې له ټول سويل او ختيځ افغانستان څخه دا شمېره سلو ته نه رسېږي؟ لويه بدبختي دا چې قومي تناسب (لويو او وړو) ته پام نه دی شوی، بلکې په لوی لاس قومي برابرښت ته کار کېږي.
د ملي مشارکت له کبله يوه وړه ولسوالي په ولايت بدله شوه، خو د شينوارو لويه ولسوالي، د اورگون لويه ولسوالي د ځدراڼو اته پراخې او سترې ولسوالۍ لا هم د ولسوالۍ قانوني امتيازات نشي-تر لاسه کولای؟ ملي مشارکت په حکومت کې د يو څو لنډغرو، لوټمارو او ټوپکمارو د اغېز تر سيورې لاندې سلگۍ وهي.
متوازن انکشاف د پورته ياد شوو ولسواليو او ولايت د کچې له وېش څخه ښه معلومېږي، يوه وړه ولسوالي د درېيمې درجې ولايت (پکتيکا، خوست، کنړ او نورستان) امتيازات اخلي. د حقوقو تساوي يې هم په ورته اور سوځولې ده چې اوس په کې د ملي يووالي ناره کوونکي يوازې د شعار تر بريده ژوند کولای شي او په عملي توگه د ملي وېش، ملي يووالي د سپکولو او له منځه وړونکو اتلانو د پردو په لمسون د ملت په ستوني پښه اېښې ده.

حللاره

يوازينی حللاره هغه د پورته ياد شوو توپيرونو له منځ وړل دي. په تيوريکه توگه چېرته چې د ملت د وگړو ترمنځ د متقابل درناوي او

منــې (Integration)، د یــو بــل پــه وړانــدې د جــذب او زغــم (Assimilation) او پــه پـای کـې د یـو بـل د حقوقـو، امتیـازاتو او منلـو (Naturalization) پروســې پــه عمــلي او ســمه توګــه تــرسره نشيــ، ملي یووالی نشيـ تامینـدلای. پـه دې برخـه کـې افغـان ځوانـان سـتر رسالت او دنـده لـري چـې بایـد د مـدني خوځښـتونو او جوړښـتونو لـه لارې پــه حکومــت او نړیوالــو فشــار راوړي څــو قــومي انــډول، مــلي مشــارکت، متــوازن پرمختــګ او حقــوقي برابرښــت تــه لاره اواره شي.

(J, ۱۹۶۳)

پاکستان سره څه ډول تړون ته اړتیا ده؟[۲۹]

پاکستان له خپل جوړښت څخه را په دې خوا د کمزوري، نیم ژواندي او ماتېدونکي افغانستان لپاره په وسله وال مخالفت لاس پورې کړی دی. پاکستان د خپل شوم تاریخ په اوږدو کې تل د افغان حکومت د مخالفینو ملاتړ کړی، دا کار یې د اوږدمهال لپاره په خپله سیمه ییزه تګلاره کې ځای پر ځای کړی دی چې د ستراتیژیک عمق (Strategic Depth[۳۰]) تر نامه لاندې یې یادوي.

د پخواني شوروي له یرغل څخه را پدې خوا د پاکستان ناپاک نیت او نیابتي جګړې د پاکستان په ګټه رنګ راووړ. په لومړي ځل یې افغانستان دومره کمزوری ولید چې د خوراک په چل یې نه

---

[۲۹] May ۲٤, ۲۰۱۵

[۳۰] د ستراتیژکي ژورتیا تیوري په جګړه کې استعمالیدونکي تکتیک دی چې د ملکي هدف او د دښمن سره د جګړې د لومړي کرښې ترمنځ واټن په ګوته کوي. د پاکستان او هندوستان په جګړه کې پاکستان غواړي له افغانستان څخه د ستراتیژیکې ژورتیا په توګه کار واخلي په دې مانا چې د افغانستان له جغرافیې څخه په هندوستان د جګړې او سیاسي فشار په توګه ګټه پورته کول دي تر څو د پاکستان جغرافیه او نفوس د هندوستان له فشار او جګړې څخه خوندي وساتلی شي. د پاکستان پوځ د نوېمې لسیزې را هیسې د همدې تیورۍ له مخې په افغانستان کې سیاسي او نظامي مداخلې کوي تر څو نه یواځې هندوستان بلکې سیمه هم د افغانستان د جیو-ستراتیژیک موقعیت څخه په ګټه اخیستنې تر فشار لاندې وساتي.

پوهېده. خپل صادرات یې په لومړي ځل د ګران افغانستان له خاورې تر ترکمنستان، ازبکستان پورې پرته له محصول تېر کړل.

له ۱۹۹۱ څخه تر ۲۰۰۱ میلادي کلونو پورې پاکستان په خپله ملي بودیجه کې د افغانستان لپاره هم ځانګړې بودیجه تیاروله، افغانستان ته یې تل د پنځمې صوبې په سترګه کتل، افغانان یې د غلامانو په توګه د خپلو سیمه ییزو سیاستونو لپاره ګومارل. د هندوستان الوتکه یې د کندهار په نړیوال هوایي ډګر کې راښکته کړه. د اسلام په نامه یې د یو انسان وژونکي، قاتل او کرغېړن مخې د جیش محمد د مشر (مسعود ازهر) ورور د همدې الوتکې په بدل کې له هندوستان څخه را خلاص کړ. لوبه پاکستان وکړه؛ خو پور یې موږ پرې کړ. پاکستان له افغانستان څخه د کشمیر جګړه، د ایران پر خلاف د جندالله جګړه، د روس پر خلاف د چیچن جګړه، د منځنۍ اسیا پر خلاف د شرقي ترکستان جګړه، د چین پر خلاف د یوغوریانو جګړه، د امریکا او ناټو پر خلاف یې د القاعدې جګړه تمویلوله. پاکستان په دې ټولو جګړو ژورې پانګونې وکړې. پاکستان د نړۍ د هر ستر طاقت لرونکي هېواد لپاره د کب د خولې د ازغي حیثیت پیدا کړ او په دې توګه پاکستان ځان د نړۍ د طاقتونو د بیلانس د مرکز په توګه مطرح کړ. چین یې په یوغور، ایران په جندالله، هندوستان په کشمیر، روس په چیچن، امریکا او په لویه کې ناټو یې په القاعده ونښلول.

افغانستان او افغانان ډېر مظلوم دي. د حدیث مفهوم دی: «د مظلوم له ښېرا ځان وساته، ځکه چې د هغه او الله تعالی تر منځ هېڅ خنډ نشته. صحیح بخاري.» الله ج د افغانانو ښېراوې

واوربدي، د نړۍ ستر پوځونه د ترهګرۍ تر نامه د جګړې په لټه کې پاکستان او افغانستان ته راغلل. د پاکستان لوبې رسوا شوې. په دې برخه کې په تېرو دیارلسو کلونو کې افغانانو په لس ګونه زره شهیدان ورکړل. کورونه یې ړنګ شول، بمبار شول، لاس او پښې یې پرې شوې، خو له پاکستان سره یې دښمني یو په سل چنده بلکې زر چنده شوه. د پاکستان تر ټولو مشهور لیکوال احمد رشید مجبور شو د پاکستان د خراب وضعیت او کړکېچ په اړه کتاب ولیکي (Pakistan on the Brink)، دا کتاب ما پښتو ته وژباړه (پاکستان د ګړنګ پر غاړه).

احمد رشید په ۲۰۱۲ میلادي کال د مارچ په میاشت کې د پاکستان وضعیت د پاکستان د تاریخ په اوږدو کې تر ټولو کمزورې او ماتېدونکې را پېژني، د دې لپاره یې درې مهم لاملونه په ګوته کړل:

لومړی: د پاکستان خراب اقتصادي وضعیت؛

دویم: د پاکستان کورنی امنیت (د پاکستاني طالبانو ورځ تر بلې ځواکمنېدل)؛

دریم: د بلوچستان د جګړې تودېدل.

احمد رشید د پاکستان د ماتېدا درې واړه علتونه په افغانستان پورې تړلي بلل. احمد رشید په دې باور و چې افغان استخباراتي ادارې، افغان حکومت (پخواني ولسمشر کرزي) د پاکستان خلاف ستراتیژیو پاکستان داسې رسوا کړی چې نور نو په سیاسي، اقتصادي او ټولنیزه انزوا کې پروت دی.

کله چې حامد کرزي د ملي امنیت د مشر- په توګه اسدالله خالد ونوماوه، احمد رشید نیویارک ټایمز ته لیکنه وکړه او دا کار یې د پاکستان د ماتېدا په مانا وګاڼه، خالد یې د پاکستان لپاره د سترګوانښ او ډار په توګه معرفي کړ، د پاکستان استخبارات یې دېته متوجه کړل چې د خالد مخه باید ونیسي-، همدا و چې اسدالله خالد د پاکستاني استخباراتو د حملې ښکار شو.

اوس راځم دې ته چې تر کله به دا د پیشو او موږک لوبه روانه وي؟

د زمري یوه ورځ ژوند د ګیدړ له سل کاله ژوند څخه بهتر دی. افغانانو د پاکستان په مقابل کې ټولې قربانۍ د خپلې خپلواکۍ لپاره ورکړې، افغان ملت تر هغو نه شي پوره کېدلی چې موږ د لوی افغانستان خوب رښتیا نکړو، څو چې پاکستان په دې پوه نه کړو چې افغانستان خپلواک، سرلوړی او بسیا هېواد دی.

په ولسواکو هېوادونو کې چې کله ګوندي سیاست کمزوری وي، کله چې ولسمشران په کې د ګوند استازولي نه کوي، هلته ولسمشران د زورواکو پېښې کوي، هلته د مشورې او تګلارې تر نامه لاندې پروسو باندې ملنډې وهل کېږي.

د ملي یووالي د حکومت نه پوهېږم دا څووم کار دی چې له کولو وروسته پرې مشورې را بلل کېږي. له فرمان صادرولو وروسته بېرته په صادر شوي فرمان فکر کېږي، د فرمان له صادرېدو سره سم په دننه کې د ملي یووالي د مخالفت غږ پورته کېږي.

د فرمان د صادرېدو لومړی مخالف د ولسمشر- د اجرایوي رئیس ګوانښ وي، دې کار افغان ملي حیثیت په نړۍ او سیمه کې

ریشخند کړي. کله چې هم له دې وروسته اشرف غني د کوم کار کولو پرېکړه کوي، لومړی یې باید ښه وشاربي، له اړونده کسانو سره دې پرې مشوره وکړي، عبدالله دې پرې خبر کړي، ځان دې پرې پوه کړي له هغه وروسته دې د پرېکړې اعلان وکړي.

زمونږ چوپه خوله په دې نه ده چې د دې تش په نوم حکومت په کمزوریو نه پوهېږو، بلکې زمونږ چوپه خوله په دې مانا ده چې تاسو نور د نیوکې، کره کتنې او سموني ارزښت له لاسه ورکړی دی. نور باید ستاسو د رغونې په لټه کې ونه اوسو، بلکې انتظار وباسو چې څه وخت خپله د ملت پښو ته را لوېږئ، پخپلو کړنو پښېمانه کېږئ، سر ټیټې کېږئ، ځان درته نور بد ښکاري او له مظلوم افغان ملته ښښنه غواړئ، دا کار به ډېر ژر وکړئ.

له پاکستان سره د عملیاتي پروسو د معیاري کولو (Standard Operating Procedure)[۳۱] اړتیا نه لیدل کېږي، بلکې د دې پر ځای باید له پاکستان سره د نه لاسوهنې (Non interference) تر نامه لاندې پرېکړه لیک لاسلیک شي.

دا څومره د خندا وړ موضوع ده چې طالبان له اسلام اباده قطر، ایران او چین ته سفرونه کوي، مونږ ورسره د خبرو لپاره زړه ښه

---

[۳۱] SOP ایس اوپي د فعالیتونو (کړنو) ټولګه ده چې هدف ته د رسېدو لار اسانوي، دا ټرون د هغو هېوادونو تر منځ ترسره کېږي چې ګډه پوله ولري، رسمي سرحد ولري او د سرحد په اوږدو کې د تروریزم، ګډوډیو، نا امنیو، قاچاق په مقابل کې د ګډې مبارزې کړنې ویشي او د ترسره کولو د پاره یې ګډ کاري پلان جوړوي. دا چې افغانسان له پاکستان سره ګډه پوله نه لري، رسمي سرحد نه لري، له دې امله دداسې ټرون لاسلیک کول د ډیورند د کرښې په سر د پټې معاملې اندېښنې را ټوکوي چې قدرمن څوانان ورته باید ښه متوجه وي.

کوو، خو بیا له پاکستان څخه غواړو چې زموږ سره د طالبانو په اړه استخباراتي معلومات شریک کړي.

وه ظالمانو!! کوم استخباراتي معلومات؟؟ طالبان خو په ښکاره، په ډګر د پاکستان له هېواده زموږ سره د سولې د خبرو لپاره سفرونه کوي، نو د څه په اړه معلومات غواړئ؟؟؟؟

پاکستان په پرېکړه لیک کې د خپلواکۍ غوښتونکو په اړه د معلوماتو یاد کړی دی. دا ځکه چې له تېرې څه له پاسه یوې لسیزې را هیسې بلوچ بیلتون پالونکي، پښتانه ملتپالان داسې انګېرې چې افغانستان ورځ تربلې ځواکمنېږي. ناوخته نه دی چې وخت را ورسېږي چې افغانان د دوی د خپلواکۍ لپاره لاس په کار شي، خو دا پرېکړه لیک به یې اوس ګرېوان ور څیرې کړي، افسوس.

پرېکړه لیک کې راغلي چې ډیورند د سرحد (چې تل ورته کرښه ویلې شوې، تېر حکومت فرمان صادر کړ چې په ټولو حکومتي مکتوبونو کې ورته باید کرښه وویل شي) د کرښې په اوږدو کې به ګډ عملیات کېږي، پاکستان به خپلې چاونۍ، پوځي تاسیسات تحکیموي او داسې نور.

دا د افغان حکومت دنده او مسولیت نه دی چې د ډیورند د کرښې په سر دې معامله وکړي، دا د حکومت له چوکاټه، زور او ځواکه لوړه خبره ده. په دې اړه باید لویه جرګه را وغوښتل شي. موږ تل د ډیورند د کرښې په اړه د ګونګ سیاست ښکار کېدلی نه شو، د دې لپاره چې دا ستونزه اواره شي، زموږ سیاست له

پاکستان سره په دې اړه روښانه شي، باید لویه جرګه په دې اړه فیصله وکړي.

د دیموکراتیکو هېوادونو یوه بله مهمه ښکارنده دا ده چې کله هم خپل بهرنی سیاست تمثیلوي، مخکې له مخکې خپلې پرېکړې، تصمیمونه او هوډونه له ملت سره شریکوي. د دې پرېکړه لیک کاپي لا هم له ګران افغان ملته پټه ساتل شوې ده. په دې اړه ارګ ته ورغوښتل شوو مېلمنو ته هم په شفاهي ډول خبرې شوې، دکاغذ پر مخ بحث ورسره نه دی شوی.

ملي یووالی؟ نور باید پټ، دیکتاتورانه، خپلسري او کاواکه سیاستونو ته شا کړي، ملت سره هر څه باید په وخت شریک کړای شي، کنه دا سې کړنې به د حکومت د پایښت په وړاندې ګڼ خنډونه را پورته کړي.

اشرف غني ژمنه کړې چې په پرېکړه لیک کې به سمونې راشي. د همدې سمونو په اړه یو څو وړاندیزونه.

وړاندیزونه

لومړی، دا چې د پرېکړه لیک بڼه یا عنوان دې بدل شي. د پرېکړه لیک عنوان دې د دواړو هېوادونو تر منځ د نه لاسوهنې تړ نامه لاندې یاد شي؛

دویم: په پرېکړه لیک کې دې د استخباراتي معلوماتو د شریکولو په اړه بحث لغوه شي. ځکه افغان حکومت له پاکستان څخه د طالب مشرانو په اړه هېڅ ډول معلومات نه ترلاسه کولای شي او نه هم د معلوماتو شریکول په دې مانا دی چې څه عمل دې پرې وشي. د دې پر ځای دې د سولې په خبرو کې د پاکستان د پاک

نیت، دوه رنګه سیاست لغوه او د ژمنو او تعهداتو په خوندیتوب دې بحث وشي؛

درییم: د ډیورنډ د کرښې په اوږدو کې دې د عملیاتو مخه ونیول شي. دا عملیات یوازې د پښتون وژنې پلمه او ستره دسیسه ده. پښتانه له پېړیو وروسته د یو میلیون په شمېر شاوخوا د وزیرستانونو په جګړه کې بې کوره شوي، وژل شوي او بندیان شوي، دا هر څه د همدې بدمرغۍ ښکار دي. د عملیاتو پر ځای دې د ډیورنډ کرښې په اوږدو کې په نړیوالو مرستندویو ادارو غږ وشي چې د خلکو د ژوند د ښه کولو لپاره به مالي مرستې او بسپنې را ټولېږي او سیمه به د یو پرمختیایي پلان له مخې ابادېږي؛

څلورم: د ترهګرۍ پر خلاف عملیات دې په پېنډۍ، اېبټ اباد، ټېکسلا، لاهور، کراچۍ او د پنجاب په پټو سیمو کې وشي. چېرته چې نړیوالې ترهګرې ډلې ځالې لري، د هغو ځالو په اړه به افغان حکومت مکلف وي چې خپل معلومات شریک کړي؛

پنځم: ترون د ګډو ګوانښونو ګونګ تعریف تر القاعده، داعش او بیلتون پالو پورې محدود کړي. ګډ ګوانښونه باید تعریف شي، بېکاري، بېوزلي، ناپوهي، بې سوادي او القاعده دې تر داعش پورې محدود شي. بېلتون پالي یوازې د پښتنو او بلوڅو ملتپالو د وژنې او د پنجاب د استعمار د پراخوالي په مانا دي؛

شپږم: هر هغه پرېکړه لیک چې له پاکستان سره کېږي، مخکې له لاسلیکېدو دې له ملت سره شریک شي، د ولسي- جرګې د

بهرنیو او امنیتي چارو له کمیسیونونو سره دې شریک شي او له ژورې شننې او ځیرنې وروسته دې لاسلیک شي.

د پورته وړاندیزونو تر څنګ، زموږ ګمې ستونزې له پاکستان څخه نه بلکې له خپل کمزوري کورني سیاست څخه را ټوکېدلې دي. مخکې له دې چې په بهرني سیاست کې ښکېل او ګونګ پاتې شو، باید خپل کورني لومړیتوبونه په ګوته او د هغو سم سمي ته کار وکړو.

یا ربه توفیق!!

سیاسي سقوط د چا لخوا؟[۳۲]

کارلوتا ګال (Carlotta Gall[۳۳]) په نیویارک ټایمز کې د ډاکتر غني له قوله لیکي: «که د افغان حکومت د سولې خبرې له پاکستان او طالبانو سره بریالۍ نه شي، نو د ۲۰۱٦ مېلادي کال تر پایه به افغان حکومت وجود ونلري.» له ډاکتر غني په همدې لیکنه کې پوښتنه شوې چې حالات به څومره خراب شي؟ ډاکتر غني په ځواب کې ویلي چې د حالاتو خرابېدل د سیمې د هېوادونو په مرسته پورې تړلي دي. له بلې خوا په همدې ورځ د ولسمشر- ستر سلاکار، د اصلاحاتو او حکومتولۍ مخکښ مبارز، احمد ضیا مسعود خپلو ټوپکیانو ته ویلي چې وسلو ته لاس کړي، حالات خرابېږي، جګړې ته تیاری ونیسي.

په همدې وخت کې د امریکا د استخباراتو د ادارې مشر- (جیمز کلپر) د امریکا سنا ته ویلي چې افغانستان په ۲۰۱٦ مېلادي کال کې د سیاسي سقوط له ګواښ سره مخ دی. نوموړي ویلي

---

[۳۲] February ۱۰, ۲۰۱٦

[۳۳] کارلوتا ګال انګریزی خبرياله ده چې له تېرو ۱۲ کالو راهیسې د افغانستان او پاکستان اړونده پېښو باندې نیویارک ټایمز ته لیکنې کوي، تېر کال د پاکستان د بهرنیو چارو وزارت د نیویارک ټایمز ادارې ته د کارلوتا ګال د لیکنو په اړه رسمي شکایت وکړ، ځکه کارلوتا ګال پاکستان د ترهګرۍ مرکز او اصلي لامل ګڼي او د افغانستان په نارامۍ کې پړ ګڼي. د کارلوتا ګال کتاب (The Wrong Enemy) په همدې موضوع را څرخي چې لوستل یې اړین دي.

چې افغانستان د سیاسي همغږۍ په تشې، د طالبانو له سخت
ګوابښ او د سرچینو له کمښت سره مخ دی. همدارازپه ورته وخت
کې د سنا ورته مجلس ته جنرال کمپبل (په افغانستان کې د ناټو
د ځواکونو پخواني مشر–) هم ویلي وو چې افغان وسله وال
ځواکونه په جګړه کې ځکه پاتې راغلي چې د مدیریت او رهبرۍ
له تشې سره لاس او ګرېوان دي.

پوښتنه دا ده چې دا هر څه ولې د ملي یووالي له دننه کېږي، د
مدیریت کمزوري، د رهبرۍ تشه او که د سیاسي ارادې نشتوالی؟
ولې د ډاکتر غني د لېږد د بریالۍ پروسې پایلې په ناکامۍ سره
تمامېږي؟ ولې د حکومت د لوړ پوړو چارواکو په خوله د سقوط،
سیاسي سقوط، نظامي سقوط او ماتې خبرې خورې دي؟
بهرنیان ولي دا سقوط په زغرده یادوي؟ ولې ډاکتر غني ارګ نه
شي مدیریت کولای؟ ولې د ارګ لوی او واړه په ډلبازیو کې دومره
ډوب دي چې بلقوه سقوط ورته بې مانا ښکاري؟ ولې د ارګ تر
ټولو مخکښ څوکیداران، ټېکه دران، ماشومان د خپل شخصیت
ساتنه د غني د شخصیت په تخریب او انزوا کې ویني؟

دا هغه پوښتنې دي چې که په وخت ځواب نه شي، د ارګ مېشتو
په خبره هېواد به له لوی نه جبرانېدونکي کړکېچ سره مخ شي.

د روان کړکېچ مخینه له تېرو پنځلسو کلونو سره نښتې ګڼل
کېږي، خو د سیاسي وېش، کمزوري مدیریت، په حکومت کې
ډلبازۍ او له ولس لرېوالی د ملي یووالي په حکومت پورې تړلې
ښکارندې دي. د جګړه مارانو شتون، اداري فساد، د مرستو
کمښت او نا امني ورته په میراث پاتې دي. تر ټولو بده دا چې

وېشلی حکومت د غني او عبدالله قبول شوی حکومتي چارچوب دی چې دواړه په کې ښه خوښ او خوشاله ښکاري.

که دا ومنو چې پنځوس فیصده حکومت د عبدالله په لاس ناکام دی، پنځوس فیصده یې د غني او ټیم پر ده، که په ملي یووالي کې د مدیریت ستونزه وڅېړل شي، پیل یې د غني له دفتر څخه کېږي. د ملي یووالي لومړی مېرمن په رسنیو کې داسې ځرګندونې کوي چې ته به وایې زوکړه یې په ریشخور کې شوې، زده کړې یې پکتیکا کې کړې او دنده یې په تاشقرغان کې ترسره کړې ده.

د ارګ مېشتو کشرانو ناسته ولاړه د کابل په چلم خانو، ریستورانتونو کې دومره زیاته ده چې فکر به کوې د استانبول په تقسیم څلور لارې کې اوسېږي، له ارګ سره د ولس اړیکه دومره وېشلې او ترینګلې ده، سړی ورته حیران شي چې دا خلک په افغانستان حکومت کوي او که د بیربل پاچا د قوه قاف واکداري ور په غاړه ده.

د افغانستان سیاسي سقوط په دوه زره شپاړسم کال کې د ډاکټر غني د مدیریت او لرلید پایله ګڼلی شو، ځکه که بهرنیان په هر څه کې ملامت کړو، عبدالله پړ وګڼو، سیمه او حالات ناسم وبولو، خو حکومت او فرمان خو بیا هم د غني چلېږي.

تر اوسه مو کوم فرمان د امریکا د سفیر نه دی لیدلي، ډاکتر عبدالله د سیمې دیپلماسی ته اوږه نه ده ورکړې، او نه هم ولس تر اوسه غني پوښتلی چې ولې دومره بې مسولیته کابینه او ارګ چارو سره ګذاره کوي، مظلوم ولس لا هم د معجزو انتظار کوي

چې کېدی شي د ارګ تعلیم یافته، مفکرین او پوهان یې د پاڅو په اړولو را اړولو رامنځته کړي.
بل لور د دې حکومت ګڼ وزیران او لوړ پوړي چارواکي یې ورځ په سفارتونو کې کورنۍ او ځانته د ویزو د اخیستلو لپاره زیار باسي، ترځو پښې سپکې او ځان وژغوري.
زموږ لویه ستونزه د حکومت د بې کفایتۍ، بې پروایۍ، پردیپالنې او بلواکۍ څخه را پیل شوې چې تمامېدلو ته یې اوس افغان مظلوم ولس هک حیران دی. د امریکا د سفارت او ګڼو نورو سفارتونو افغان لوړ پوړو چارواکو په شخصي- ناستو کې داسې څرګندونې کړي چې د ارګ هر ځوان او پېغله ورته په شخصي- پاسپورتونو د ویزو د لګولو فرمانونه راوړي، لویه غوښتنه د ارګ د چارواکو ځان ته او کورنۍ ته د ویزو اخیستل ګڼل کېږي، د حکومت په تېرو شپاړسو میاشتو کې هیڅ داسې کومه تګلاره (اقتصادي، سیاسي، ټولنیزه) څوک نه شي په ګوته کولای چې هغه دې د افغان لانجې د حل لپاره کومه مناسبه حللاره په ګوته کړي.
نن له بده مرغه، ارګ د جګړو، ښکنځلو، سپکو سپورو او ډلبازیو د پاللو مرکز جوړ شوی دی، د ولس ډېرو مهمو لومړیتوبونو ته په کمه کتل کېږي، نن د ارګ ګڼې ډلې یو بل ته د کوهي کیندلو، سپکولو په لټه کې دي، ولس او نظام تري پاتې دی، د نظام د سقوط تر ټولو ستر لامل، د ارګ دوه سري جوړښت دی، نن د شخصي- ګټو او ډلګټو ښکار شوی ښکاري. د سیاسي سقوط

فلسفه د ارګ مېشتو په بدخوی، بې کفایتی، ډلبازیو او له ولس او وطن سره په دښمنی کې نغښتې ده.

په هر صورت، حقه وینا ترخه، حقیقت را سپړل او د ستونزو په ګوته کول د حل نیمه برخه تشکیلوي، اوس چې اوبه له ورخه تېرې دي، د ملي پووالي مشران د دې پر ځای چې له پاکستان سره وخت ضایع کړي، نړیوالو ته دې د سوال لمن وغوړوي، له افغان ولسه دې مرسته وغواړي، د واک انتقال ته دې لاره اواره کړي، هغه که مخکې له وخته تاکنې وي، که لویه جرګه وي، که د سولې بنسټیزې او اساسي حللارې په ګوته کول وي.

یا ربه توفیق!

بې لومړیتوبه ولسمشر[۳٤]

د لیډرشیپ (رهبرۍ) د زېږون یوه مهمه بېلګه د پېښو وجود دی،[۳۵] کله چې په هېوادونو کې ستر ناورینونه راځي، د ولس او نوښت په مټ ځینې بیداره وجدانونه د سترو رهبرانو په شکل را څرګندېږي. د سویلي افریقا د اپارتاید پېښه د نېلسن منډېلا د را پیدا کېدو سبب وګرځېده، په هندوستان کې د انګرېز شوم استعمار د ګاندي د زېږون سبب شو.

ولې زمونږ په ګران هېواد کې چې له تېرو څلورو لسیزو کوم ستر ناورین د افغان وژنې تر هدف لاندې روان دی، لا هم د کوم بیداره وجدان د را پیدا کېدو سبب نه شو. د ولسمشرۍ د ټاکنیزې مبارزې په اوږدو کې ډاکتر اشرف غني ته د افغان ولس را ټولېدو او بیا د ولس باور په همدې هیله و چې ګوندې زمونږ ورک ارزښت به ترلاسه شي. دا بې سرپوښه ملت به په پای کې د وخت د توپان او جبر په وړاندې شین اسمان ولري، خو داسې ښکاري چې دا هیلې نورې مخ په تتېدو دي.

اشرف غني احمدزي د خپلې ټاکنیزې مبارزې په ویناوو کې ګڼو داسې ستونزو ته اشاره کوله چې خلکو به ویل، دا سړی خو زمونږ

---

[۳٤] December ۱٦th, ۲۰۱٤

[۳۵] Great Event Leadership

له زړونو خبر دی، دا سرې د دې وطن په حال او درد خبر دی.
همدا خبرتیا د دې لامل شوه چې ولس د تمې خلاف د اشرف غني تر شا په داسې مېړانه ودرېده چې په دویم پړاو کې یې په لوی توپیر سره بریالی کړ، خو دی لکه چې په دې خبر نه و، ځکه یې افغان ملت ته شا کړه او په یوه سیاسي معامله کې ولوېد، د ملت ټولې غوښتنې او هیلې یې له خاورو سره خاورې کړې.
له ډاکټر عبدالله سره په معامله کې یې بیا ولس ته ډاډ ورکړ چې د ملي یووالي تر نامه لاندې جوړښت به د افغان ولس لومړیتوبونه (سوله، ټیکاو او پرمختګ) ته لاره اواره کړي، په همدې هیله یې له ولس سره ژمنه وکړه چې په لومړنیو سلو ورځو کې به افغان ولس ته د خپل پنځه کلن حکومت د پیل ازموینه ورکوي.
په خپله لومړنۍ وینا کې یې د ابوبکر صدیق رض خطبه تکرار کړه، ولس یې وننګاوه چې که په ناسمه لار لاړ نو ولس به یې لارې ته راولي. په ستره محکمه او څارنوالي یې غږ وکړ چې د فساد دوسیې دې ژر تر ژره وڅېړي او د فساد د جرړو د باسلو لپاره دې لاس په کار شي.
په امنیتي سکتور یې غږ وکړ چې د هېواد امنیت تر هرڅه له مخه لومړی دی او باید چې ژر تر ژره ورغول شي. ولس ورته په چکچکو شو، ولس له خندا ویره خوله نیولي وه، افغانۍ د ډالرو او کلدارو په وړاندې زړوره شوه، افغانان پخپله کړنه (په رایه) په ویاړ شول، ځوانانو تمه پیداکړه چې ګوندې نور نو لوېدیځ (اروپا او استرالیا) ته د تېښتې اړتیا نشته، خو څوک خبر وو چې د وینا او عمل

ترمنځ به دومره لوی واټن را پیداکېږي؟ څوک خبر وو چې ولسمشر لومړیتوبونه نلري - وینا یې تشه وینا ده.

ولسمشر- مخ په سعودي د عمري د اداء لپاره لاړ، چین ته یې منډه کړه او په اسلام اباد کې یې د افغانستان او پاکستان ترمنځ د کرکټ پنځلس اوره ننداره وکړه، بس ولسمشر- بوخت شو، ولسمشر- په هېواد مشر- بدل شو، ولس ترې پاتې شو او تش یې د هېواد په څلورو خواوو سترګې را ډکې شوې.

په تېرو دوه اتیا ورځو کې په هېواد او کابل جان کې داسې د ناامنۍ پېښې وشوې چې پخوا یې ساری نه لیدل کېده، د حکومت ټول ماشین په ټپه ودرېده - وزیران یې سرپرستان کړل، والیان یې بې واکه کړل او لوی رئیسان یې له خندا شنه کړل.

په دوه میاشتو کې وزیرانو د خپلو دوسیو، خپلو تدارکاتو او تقرریو داسې ریکارډ اعمال ترسره کړل چې تر ابده یې بس دي، د شپېتو ورځو په پوره کېدو سره یې پرته له مجازاتو او مکافاتو وزیران په کور کېنول او مرستیال وزیران یې سرپرستان کړل، ولس یې پخپلو کړو داسې پښېمانه کړ چې افغانی د خپل لس کلن یون په اوږدو کې ډالرو او کلدارو ته دومره سرټیټه شوې نه وه لکه په تېرو لسو ورځو کې (یوه افغانۍ اته پنځوس او شپېتو پیسو ته پورته شوه.)

ډاکتر اشرف غني له یو لښکر پېغلو او ځوانانو سره مخ په لندن وخوځېد، له لندن مخکې یې په باکو او بروکسل کې له ډاکتر عبدالله سره په نړیوال دریځ کې د هېواد په وېش او موازي حکومت عملي لاس پورې کړ، د ناټو په غونډه کې د هېواد په

استازولی دوه مشران په دوو جلا دریځونو ودرېدل، په لندن کې د مدني ټولنو په استازیتوب په لسګونه پېغلې او ځوانان د پناه غوښتونکي شول او پرته له کومې تګلارې او پروګرم دواړه هېواد مشران کابل ته راستانه شول.

د کابینې په اړه د پوښتنو له ځوابولو عاجز پاتې شول، خپلمنځي اختلاف يې د افغان هویت د محوه کولو په ډرامه کې راونغاړه، شکر چې افغان ولس اوس بیداره شوی، هېواد مشر- يې د توشېح شوي قانون په سر وننګاوه او هغه يې دې ته اړ کړ چې قانون باید د تفسیر لپاره سترې محکمې ته ولېږل شي، خو لا هم دا خبره د هېواد مشر په مېز لادرکه ښکاري.

د دریو میاشتو کړنې داسې ښيي چې ولسمشر- هېڅ کوم لومړیتوب نلري، کوم څه ته چې ډاکتر اشرف غني د ویناوو په اوږدو کې اشاره کوي هغه ورته د ولس غوښتنې ښکاري کومې چې په عملي ډګر کې له پامه غورځول شوې ښکاري، که د ارګ چارې په همدې منوال روانې وي، ښکاري چې هېواد مخ په ستر کړکېچ روان وي:

د لیوني ارمان پوره شو
په لاره ځي په کاڼو ولي زیارتونه
یا ربه توفیق

په ارګ کې له عامه ذهنيت سره لوبه

عامــه ذهنيــت (Public Opinion)[۳۶] د هېوادونــو د ســياسي لیــډلورې پــه ټــاکلو کــې ډېــر ځــواکمن کــردار لوبــوي. د ولســواکو حکومتونــو لیــډلورې د عامــه ذهنيــت پــه مــټ ټاکــل کېــږي. عامــه ذهنيــت دی چــې ناکــاره، پــه فســاد ککــړ حکومتونــه لــه وختــه د مخــه د واک لــه ګــدۍ را کــوزوي او پــر ځــای يــې مخکــې لــه وختــه ټــاکنو تــه زمينــه برابــروي. عامــه ذهنيــت دی چــې د خپلــو وژنــو او فســاد پوښــتنه کــوي، ولسي- مبــارزه کــوي، مفســد چــارواکي محکمــې تــه راکــاږي او د هېــواد پــه پرمختــګ او ســوکالۍ کــې د يــو بيــداره ملــت پــه توګــه دنــده ترسره کوي.

د عامــه ذهنيــت پــه وړانــدې نړيــوالې او کــورنۍ رســنۍ او همدارنګــه د حکومتونــو ځــانګړې ادارې پــه کلکــه مبــارزه کــوي څــو خپلــه کــاري اجنــدا، فســاد، جګــړه او نــا امنــي پټــه کــړي. ولــس بوخــت وســاتي او

[۳۶] د نړۍ ټول دولتونه له رسنيو څخه د عامه ذهنيت د جوړيدو، د ځان په ګټه د تماميدو د پاره استعمالوي، له همدې امله د بيان د ازادۍ تر عنوان لاندې د مبارزې چوړليز د نا سمو خبرونو، د ملي ګټو پر ځای د سياسي لنډ مهالو، شخصي او ګوندي ګټو د پاللو په خلاف د ولس د غږ د اوچتولو اړتيا ليدلې کېږي. په کومو هيوادونو کې چې سياسي او ټولنيز پيغامونه د حکومت تر اغېز لاندې خپرېږي هلته د ولسواکۍ دعوه دروغ ده. په وروسيتو کې غني او عبدالله د عامه ذهنيت د مغشوشولو، بوختولو او د ځآن په ګټه د تمامولو له ټولو لارو چارو کار اخيستی، له همدې امله يې په ګران وطن کې د ژور سياسي بحران د رامنځته کيدو ته لار هواره کړې ده چې لا هم د ولس له سترګو پټ دی، دا دسيسه چې څومره دوامداره کېږي، هومره به د ګران وطن راتلونکی تياره کېږي.

پرې نږدي چې په هېواد کې ثبات او سیاسي ټيکاو ته لاره اواره شي.

د ملي يووالي د حکومت په رامنځته کېدا سره له عامه ذهنيت سره د لوبې لپاره خواله رسنيو د پروپاګند ډلې، د رسنيو سانسور، د ګڼو سياسي بحثونو د مبصرينو تورلېست ته اچول، د سياسي بحثونو په بيه اخيستل او په لويه کې د حکومت په مالي مرسته د اخبارونو، سوداګريزو اعلانونو او د غونډو د جوړېدو کار ته لستوڼي را بډ وهل شول.

د غني ډله چې د عبدالله د ډلې په څېر (د جمعيت اسلامي سياسي ډله) سياسي جوړښت نه لري، کوښښ کوي د مدني ټولنو په خبټه کې، د نويو ټوکېدلو سياسي ډلو يا ګوندونو په مټ او په پای کې د اخيستل شوو (تصويري او چاپي) رسنيو په واسطه غوارې عامه ذهنيت د ځان په ګټه استعمال کړي.

عامه ذهنيت د حکومتونو د مشروعيت په اړه مهمې پوښتنې را ولاړوي، کله چې حکومتونه د عامه خدمتونو د وړاندې کولو وړتيا له لاسه ورکوي، د ماکس ويبر او ليپسيت له نظره يې مشروعيت تر پوښتنې لاندې راځي، نو ځکه داسې کمزوري حکومتونه د عامه ذهنيت د مغشوشولو، د هغوی د بوخت ساتلو او د هغوی له ذهنيت څخه د ځان په ګټه د استفادې هڅه کوي.

د ملي يووالي حکومت خپل دوه کلن ناکام مزل د همداسې چلبازيو او مکاريو سره پوره کړ. له حزب اسلامي سره يې د سولې تړون په لوی لاس د خپل کاري دورې (د ملي يووالي د حکومت د

دوه کلنۍ دورې د بشپړتیا) پای ته وساته، خو یې د مشروعیت په
وړاندې غبرګونه ډېر او تت شي.
د کندز له سقوط، د هلمند له جګړې، د فراه له ګډوډیو، د
ترینکوټ له کاواکۍ سره هم همداسې سلوک اختیار شو، کله
چې حکومت په یادو سیمو کې د طالب په وړاندې ماتې وخوړه، د
جګړې په لیکه کې کمزوري شو، نو د سیاسي مشورې، د هېواد
له کړکېچنو حالاتو څخه د وتلو او په لویه کې د سولې او جګړې د
بحث تر نامه لاندې یې سیاسي مخورو ته په ارګ کې مېلمستیا
جوړه کړه.
قاضي امین وقاد له رسنیو سره مرکه کې وویل، د ډاکټر غني له
خوا را بلل شوې ناسته وه چې ځانګړې اجندا یې نه لرله او په
عمومي توګه د روانو حالاتو په اړه بحث وشو، د دغو غونډو د دوام
غوښتنه یې په ځانګړې اجندا پورې مشروطه کړه او همدارنګه یې
د پایلو په اړه ټینګار کاوه چې باید ورته ناستې د ځانګړې موخې،
یا ستونزې د اوارې لپاره را وبلل شي.
په دې مېلمستیا کې ګڼې مهمې خبرې تر سترګو کېږي، لومړی
خل دی چې ډاکټر غني له ډاکټر عبدالله څخه یوازې د غونډې د
مشرتابه په څوکۍ کېني، خو بیا هم ډاکټر عبدالله او پخوانی
ولسمشر حامد کرزی یو د بل په وړاندې (مخامخ) په چوکیو
کېني.
بحث تقریبا له شپېتو څخه د زیاتو کسانو ترمنځ کېږي، خو د
بحث موضوع داسې وي چې هر کس وخت لري خپل نظر د روانو
حالاتو په اړه وړاندې کړي، دا چې افغانستان، له بېوزلۍ،

بېکارۍ، بېسوادي، نشه يي توکو د کرکيلې، قاچاق، د بهرنيانو شتون، د بې پيلوټه الوتکو بمبار، له امريکا سره د ستراتيژيک تړون په سر لانجه، د طالبانو د جګړې د تودېدو، د داعش له پراخېدو او ګڼو نورو مسلو سره مخامخ دی.

په دې دومره ګڼو ستونزو کې د بحث لپاره يوه هم نه تاکل کېږي، بلکې يو عمومي بحث لکه څنګه چې په هر افغان کور کې هره شپه کېږي، داسې يو ازاد بحث ته زمينه برابرېږي.

د بحث په پای کې عکسونه اخستل کېږي، د مشرانو د راتګ ويډيو رسنيو ته ورکول کېږي، اصلا له دې بحث څخه موخه د روانو ستونزو لپاره حللار نه، بلکې د مشورې او د نظر غوښتلو کومه اجنډا نه وه، بلکې د ملي يووالي د حکومت د مشروعيت د جوتولو کوښښ و، چې بريالی شو.

غني او عبدالله د سياسي چال په واسطه نړۍ او (په افغانستان کې مېشتو سفارتونو) ته وښودله چې د ملي يووالي حکومت مشروعيت لري، په وړاندې يې سياسي مخالفتونه نشته، کرزي، سياف، احدي او همدارنګه ټولو هغوی کسانو چې دړکې کولې او ويل يې، د ملي يووالي حکومت د خپل دوه کلن سفر له پای ته رسېدو وروسته قانوني او سياسي مشروعيت نه لري او بايد لويه جرګه (دوديزه) يا مخکې له وخته ټاکنې دې راوغوښتل شي، د هغوی سترګو ته يې شګې ور وشيندلې او بس.

د هلمند جګړه، د کندز سقوط، د فراه د سقوط شونتيا، د ارزګان کلابندي، د طالب د جګړې مورال او د داعش د پراخېدو طرحه په برياليتوب سره په مخ روانه ده، له تېرو دوه ورځو راهيسې هېڅ

کومه داسې معجزه نه ده شوې چې د ارگ د مشورتي غونډې پایله دې په گوته شي.

پرته له دې چې د رسنیو له لارې ډنډوره له عامه ذهنیت سره لوبې وکړي چې گواکي د ملي یووالي د سهامي شرکت د گډونوالو (د غني د ټیم او عبدالله د ډلې) تر منځ پراخ توافق نظر او همغږي موجوده ده او دوی هر وخت کولای شي په گڼو موضوعاتو نور سیاسون په ځان رامات کړي چې د دوی د ناکام حکومت له دوام سره به ورته غونډې پیاوړې مرسته وکړي؟

په افغان حکومت د بې باورۍ منطق[۳۷]

په سر کې باید ووایم، افغانان دې تمه نه لري چې دا هېواد به ورته د امریکا په خیرات، د نړیوال بانک یا د نړیوالې همیانۍ د صندوق په قرضو او د اسلامي هېوادونو په خیراتونو څوک جوړ کړي.

په نړۍ کې له سویلي کوریا پرت[۳۸] د هېڅ داسې هېواد بېلګه نشته چې هغه دې د خیرات په پیسو جوړ شوی وي او هغه هم ځکه تر یو حده جوړ دی چې د کوریا د وېش او کوریایانو تر منځ د ژور اختلافاتو د راتلو لپاره ترې کار اخیستل کېږي چې د شلمې پېړۍ په منځ کې ۱۹۴۸ مېلادي کال کې د کپیټالېزم او کمونېزم د ټکر په پایله کې جوړ شوی دی.

که افغانان فکر کوي چې نوی استعمار به ګران افغانستان په پښو ودروی نو بیا دې افغانان د شمال او سویل وېش ته ځانونه تیار کړي او د نړیوال نظام ټولو هغو دسیسو ته دې ځانونه تیار کړي چې د افغانانو په وژنه او د افغانستان په بربادۍ کېدای شي

---

[۳۷] September ۲۹, ۲۰۱۳

[۳۸] سویلي کوریا په ۱۹۹۵۰ کې د امریکا د نظامي مداخلې په پایله کې رامنځته شو چې په درې کلنه جګړه کې د امریکا ۳۳۰۰۰ پوځیان ووژلی شول، د امریکا له یولک (۱۰۰۰۰۰) زیات پوځیان ټپیان شول. بلاخره په ۱۹۵۳ کال، د اکتوبر په اوله نېټه سویلي کوریا له شمالي کوریا څخه د جلا خپلواک هېواد په توګه رامنځته شو.(Mark E. Manyin, ۲۰۱۷)

نړیوال دسیسه ګر قوتونه د اسیا په لویه وچه کې خپلې منګولې خښې کړي.

خو ولې نشو کولای چې خپل هېواد پخپله جوړ کړو؟ ولې مو د څه له پاسه یوې لسیزې فرصتونه له لاسه ورکړل؟ او ولې هغه باور چې حکومتونه یې په هېوادونو کې تر لاسه کوي، افغان حکومت نکړل تر لاسه؟

د سیاست له ګڼو تعریفونو څخه یو منل شوی تعریف له فرصتونو معقولې استفادې ته وایي، له بده مرغه زموږ سیاستوال او په ځانګړې توګه د واک په ګدۍ ناست واکمنې ډلې ونشوای کولای چې له شتو او تېرو فرصتونو معقوله ګټه واخلي.

هر هغه فرصت چې د هېواد دننه د پرمختګ، سوکالۍ او ثبات لپاره راغلی، هغه د واکمنې ډلې د غیر ملي مصلحت ښکار شوی، مالي شتمني او مرستې لوټ، تالان شوې او کارونه (مسولیتونه او صلاحیتونه) نا اهله کسانو ته وسپارل شول.

د افغان نا امنۍ ستر لاملونه کېدای شي په دوو برخو ووېشو، لومړی کورني او دویم بهرني لاملونه دي. د کورنیو لاملونو لوی سبب همدا واکمنه دله او د سیاست په ډګر کې تش په نامه سیاستوال دي چې په لوی لاس یې افغان ملت د ګړنګ پر غاړه ودراوه.

په تېره یوه لسیزه کې افغان حکومت د نړیوال ملاتړ په پایله کې ګڼې لاسته راوړنې لرلې او لا هم کېدای شي د واک په سالم لېږد سره دا بهیر دوام پیداکړي خو دا چې ولې افغانان پرې بې باوره دي؟ ځواب یې په لاندې توګه دی:

د افغان حکومت لپاره د پرمختګ او ښکلا د منطق مسخه کېدنه.

فکر وکړئ چې یوه ډېره ښکلې پېغله چې ښایسته افغاني کالي اغوستي، لوړې زده کړې یې کړې، د خپل صورت د هرې برخې د ښکلا خیال یې ساتلی، په یوه اداره کې کار کوي، ښه لوړ معاش اخلي، کورنۍ یې په زده کړو، ښکلا، پوهې، دندې او لوړ معاش نازېږي!!

خوا په دا وروستیو کې د دې پېغلې د ګډېدا او همدارنګه له ګڼو کسانو سره د اخلاقي فساد ویډیوګانې په فیسبوک او یوټیوب خپرې شوې!! اوس به نو د نجلۍ د ښکلا، لوړو زده کړو، پوهې، ښې دندې او لوړ معاش خیال په افغاني ټولنه کې څوک وساتي -د دې کورنۍ که ملګري؟؟

څوک به پیدا شي چې له دې پېغلې سره واده وکړي او پاتې ژوند ورسره تېر کړي!! ایا دا نجلۍ افغان ورور یا کورنۍ به د دې د وژنې هڅه ونکړي؟؟ د افغان حکومت د تېرې یوې لسیزې لاسته راوړنې او سمې کړنې د اداري فساد، نا اهله اداري جوړښت، بدې حکومتولۍ، د ټوپکسالارانو برلاسي او د قانون په سپکولو سره د بې باورۍ تر سیوري لاندې راغلي دي.

کله چې افغانان او ان نړیوال افغان حکومت ته په خیر، خیر ګوري نو پرته له اداري فساده، د نشه یي توکو قاچاق، د ځمکو مافیا او د ټوپکمارو له واکمنتیا پرته نور څه نه تر سترګو کېږي. د ښو کړنو د خپراوي او عامه پوهاوي اړتیا شته، حکومت دنده لري چې دا ترسره کړي، خو بدو کړنو لپاره بیا د خپراوي اړتیا نشته، ځکه هغه د خپلې بدۍ له امله لکه د اور د لمبو په څېر په ټولنه کې خپرېږي.

د افغان حکومت په وجود کې د قاچاق وړونکو، د رغلګرو، مفسدینو شتون لکه د لمر په شان هر چاته روښانه دی، حکومت له تېرې دوې لسیزې راهیسې هیڅوک په اداري فساد، قاچاق، افغان وژنه او د خمکو په غصب محکوم نکړل، په کومه دوسیه کې چې د مجازاتو او مکافاتو سمه اجرانه تر سترګو کېږي، هلته خپلسري او د بولي یا ملت د وګړو تر منځ بې باوري راځي، هلته ملت نشي کولای د حکومت تر شا ودرېږي.

د ثبات او امنیت تر منځ د توپیر ارزښت په همدې کې دی چې امنیت د امنیتي ارګانونو په واسطه راځي، مګر ثبات د ملت او حکومت تر منځ د باور د فضا له مخې راځي. موږ له بده مرغه نه امنیت لرو او نه هم ثبات. زموږ پانګوال ورځ تر بلې په هېواد کې دننه د موجودو ګواښونو له امله خپله پانګه او کورنۍ له هېواده بهر باسي. ځوانان مو د بې باورۍ او بې روزګارۍ له امله په سختو لارو د استرالیا او اروپا په لور تښتي.

د یاد شوي متل له مخې هغه څوک چې د داسې حکومت لپاره د ښکلا انځور وړاندې کوي، لکه پورته یاده شوې بد اخلاقه پېغله چې د هغې د ښو اخلاقو له امله نمانځغونده نیسي او یا بې د بد اخلاقۍ د پاره دلالي کوي!! د ولس سترګو ته د خاورو شیندلو پر ځای باید له افغان حکومت او افغان ملت سره مرسته وشي، څو له اداري او اخلاقي فساد، نا اهلو او بدې حکومتولۍ سره په کلکه مبارزه وشي او د توپکسالارانو سیوری له افغان حکومت او مظلوم ملت پورته کړای شي. همدا به د حللاره ده کنه خدای دې مل شي د وطن او د ملګرو...

افغانستان د امنیتي رژیم په لومه کې[۳۹]

د حکومت په ځانګړنو کې د واک انحصار په سر کې راځي، چېرته چې حکومت موجود وي هلته صحرایي محکمې، زورواکي، درغلي او د قانون سپکاوی نشي تر سترګو کېدل.

کله چې درغلګر، زورواکي او مافیایي ډلې وغواړي چې خپلو کړنو ته د قانون پوښ ور واغوندي، نو بیا دوی تل په یوه خوله د حکومت د واک وېشلو ته زړه ښه کوي، هغه مشهور متل دی چې د کلي د سپو کور، په کور بدي وي، خو ملنګ ته یې یوه وي. د زورواکو، قانون ماتوونکو او درغلګرو بېلګه همداسې در واخلئ، دوی تل د حکومت کمزوري کولو او ماتولو ته یوه خوله په اتفاق وي.

د ګران افغانستان د کورني سیاست تجربې په افریقا کې د اوږد مهال لپاره عملي شوې تجربې دي. هلته هم د واک په سر د زورواکو، غلو، داړه مارو او درغلګرو ګډ برید د دې سبب شوی چې د افریقا وچه یې له تېرې نیمې پېړۍ راهیسې د بې ثباتۍ او مافیایي جګړه په ستر مرکز بدله کړې ده چې د هغه ناوړه سناریو په وروستیو امنیتي مطالعاتو د Regime Security په نامه نومول شوې ده.(BEASLEY, ۲۰۰۹)

---

[۳۹] August ۱۶, ۲۰۱۴

د رژیم ساتنې تیوري هغه سناریو ته ویل کېږي چې جګړه ماران، زورواکي او مافیايي ډلې د مرکزي حکومت په وجود کې ځانونه له قانون پورته، معاف او خوندي ګڼي، هغوی په ډېر مهارت سره د ژبې، قوم، نژاد یا مذهب تر نامه لاندې د خلکو ورې کتلې په ځان را غونډوي او په دې توګه د مرکزي حکومت د واک انحصار تر برید لاندې نیسي.

دوی په دې لاره کې د مرکزي حکومت په چوکاټ کې نظامي ارګانونه، پولیس او د قانون د څار ټولې ادارې تر خپل اغېز لاندې راولي، په دې سناریو کې کانونه، لوړ بیه ډبرې، د کوکنارو کرکیله، قاچاق او مافیا له دوی سره د سیمې او نړۍ په کچه د مرستندویو وسایلو یا اغېزمنو فکتورونو په توګه همکاري کوي.

د یاد شوو وسایلو له لارې دوی په نړیوال سیاست یا هم په سیمه ییز سیاست کې ځان ته سیاسي خوندیتوب پیدا کوي، له بده مرغه، د افریقا د لویې وچې دا بدمرغه سناریو دلته په افغانستان کې له تېرې یوې لسیزې راهیسې عملي کېږي.

د ولسمشر- کرزي د مصلحتي سیاست په پایله کې د امنیتي رژیم سناریو د زورواکو، جګړه مارانو او درغلګرو د ساتنې لپاره تر ټولو اغېزمنه لار ګڼل کېده، خو ولسمشر- کرزي تر خپله وسه له دې ډلو، ټپلو سره د مقابلې لارې چارې په کار واچولې چې کومه ځانګړې او د یادولو وړ پایله یې تر لاسه نه کړه.

له دې امله د تېرې یوې لسیزې په پای کې، افغانان د حکومت په منځ کې د ورو، ورو حکومتونو له شتون څخه په تنګ راغلل. د ۱۳۹۳ کال د ټاکنو له پیل سره سم خلکو په بدلون سترګې

څنډې کړي، له امنیتي رژیم څخه تر ټولو زیات اغېزمن کېدونکي خلک د هېواد بېوزلي او بېوزله طبقه خلک وي.

له دې امله دې دوارو ډلګیو په ټاکنو کې د پراخ کېدون له مخې زاتبه کړه چې دوی د زور، جبر او ظلم په وړاندې په یو حماسه یې انقلاب سره د مقابلې ملا تړلې، دې حالت، د همه ناقانوني دلې ونګولې او په پای کې ټول په یو تغیر سر راغونډ شول، دوی ګواښ وکړ چې موازي حکومت به جوړوي او په دې توګه به د مرکزي حکومت مشروعیت تر پوښتنې لاندې راولي.

تر ډېره داسې بریښي چې دا هر څه پخوانیو تجربو ته په کتو سازمان شوي خوځښتونه وو چې ملت یې ننګاوه او د خپل قوت اظهار ته یې لار پرانیستله، د دې ټول قوت او زور پر وړاندې د بدلون شعار ګاواکه او کمزوری شو، د ملي یووالي تر نامه لاندې د ولسمشر، کرزي ملي مصلحت ته د قانوني چوکاټ پلمه جوړه شوه، دا پلمه په پټو سترګو اشرف غني له عبدالله سره لاسلیک کړه.

پوښتنه دا را ولاړېږي چې که عبدالله موازي حکومت ته زړه ښه کاوه، نو ایا په حکومت کې له شاملېدو وروسته به دوی د حکومتي واک له موازي استعمال څخه لاس په سر شي؟ ایا د عبدالله او د هغه د ډلې کې قانون تېښتي کسان به د امنیتي رژیم سناریو تکرار ته مخه نه کړي؟ پوښتنه دا را ولاړېږي چې د ملت د خوښې په خلاف د جوړ ایتلاف ته زړه ښه کول به د راتلونکي حکومت مشروعیت ټیټ او کمزوری نه کړي؟ پوښتنه دا را ولاړېږي چې د امنیتي ارګانونو په وېش سره د امنیتي رژیم حالت ته د بیاورتیا پلمې نه برابرېږي؟

که د پورته پوښتنو ځوابونه لا هم روښانه نه وي، بیا په بله مانا چې زړه نازړه توب یې په ځواب ویلو کې وجود ولري، دا نو بیا پر دې دلالت کوي چې موږ د ناکام دولت جوړېدو ته نږدې یو، موږ په حکومت کې د موازي حکومتونو جوړښت ته قانوني لار برابره، موږ په تیاره کې خپله د لاس ډیوه هم مړه کړې، موږ له تیارې سره یو ځای د توپان پر وړاندې د کمزورې ډیوې د بلېدو کوښښ کړی.

په اخره کې، ایا دا به ښه وي چې د ولس تر څنګ ودرېږو او که د څو درغلگرو، قاچاق وړونکو او غلو کوانسونو ته سر ښکته کړو، تر ټولو ستر قاضي د انسان خپل وجدان بلل کېږي، دا هم ستاسې او دا هم ستاسې وجدان.

پوتین د غچ په لټه!

Why Nations Go To War کتـاب د شـلمې پېـړۍ تـولې جګړې تر شننې لانـدې نيـولي دي. پايلـه يـې دا شـوې چـې د جګړو اصلي لامـل اقتصـادي ګټـې، ايـډيالوژي يـا مـذاهب نـه دي، بلکـې د رهبرانـو د شخصـيت ډول د دې لامـل کېـږي چـې هېوادونـه پـه وسـله والو جګړو کـې ښـکېل کـړي، لـه دې املـه دا کتـاب سپارښـتنه کـوي چې که پـه نـړۍ کـې جګړې ختمېـدل غـواړئ، نـو د رهبرانـو پـه روزنـه زيار وباسـئ، ښـه رهـبران د ټـولنې پـه مـخ کـې ودروئ، تـر څـو نـړۍ د ارام او سولې سا واخلي.

روسـانو د شـوروي لـه مـاتې وروسـته د ګورباچوف پـه مشرۍ وکـولای شـول، د ځـان پـه راټولېـدا او لـه ګنـو جغرافيـو څخـه د شـاتګ د نګلارې پـه خپلولـو د بيـا ځلـې لپـاره د نـوې روسـيې تعريـف تـه تيـاری ونيسي. د روسـانو دا خـوب هغـه وخـت پـه حقيقـت بـدل شـو چـې پـه ۱۹۹۹مـيلادي کـال يـې د لـومړي وزيـر پـه توګـه ويلادميـر پـوتين د چارو واګـې پـه لاس کـې واخيسـتې او دا دی لـه تېـرو شپاړسـو کلونـو راهيسـې د روسـيې د حکومـت پـه مشرۍ کـې پـه يـو ډول نـه يـو ډول پاتې دی. (Stoessinger, ۲۰۰٤)

د ۲۰۰۱مـيلادي کـال د سـپټمبر ۱۱مـې پېښـې امريکـا تـه پلمـه پـه لاس ورکـړه چـې افغانسـتان تـه لښـکرې راولي، پـوتين لـه درنـګ پرتـه

د جورج بوش د پرېکړې هرکلی وکړ، روسیه پوهېده چې د امریکا نظامي یرغل به د ناټو اتکا په روسیې زیاته کړي.

په دې توګه به روسیه وکولای شي لالهانده لوېدیځ د خپل سیاسي اغېز لاندې راولي. همداسې وشول، د پاکستان دوه مخې سیاست، له ایران سره د لوېدیځ کړکېچ لوېدیځ دې ته اړ کړ چې د روسیې د ګاونډ او اغېز لاندې سیمو له لارې خپل لوجستکي اکمالات وکړي.

روسیې په دې برخه کې د ناټو د نظامي عملیاتو خارنه او په دې برخه کې د هغوی پرمختګونه له نژدې څارل. د روسیې موخه د ازبک، ترکمن او چېچن جنګیالیو ځپل وو. د ناټو د عملیاتو په ترڅ کې دې ډلو ته سخت زیان ورسېد، خو د روسیې دویمهستره اندېښنه د نشه یي توکو د کرکیلې او قاچاق مخه ډب کول وو، تر دې دمه درې میلیونه روسان په نشه یې توکو روږدي دي چې دا چاره د روسیې ملي امنیت ته لوی ګواښ ګڼل کېږي.

روسیې په ناټو او امریکا په وار، وار فشار راووړ چې د نشه یي توکو له کرکیلي او قاچاق سره باید خپله مبارزه غښتلې کړي، خو لکه څنګه چې فکر کېده لوېدیځ په دې چاره کې پاتې راغی. روسیې د ناټو او امریکا له مصروفیت څخه چې په افغانستان او عراق کې یې لاره ښه ګټه واخیسته، د لوېدیځ د سرګردانۍ لپاره یې په جورجیا د ۲۰۰۸ میلادي کال د اګست په اوومه برید وکړ.

پوتین د یو کریزماتیک مشر- په توګه د روسیې بېلابېل سیاسي چارواکي، ګوندونه او ولس دې ته اړ کړي دي چې د پوتین د پرېکړو تر شا ودرېږي، د جورجیا له برید څخه یې نړۍ ته پیغام

وګرځي چې د پخوانۍ شوروي تر اغېز لاندې جغرافيه يې يو ځل بيا د خپل سياسي قلمرو تر اغېز لاندې راوسته.

لوېديځ ورو، ورو په دې پوهېږده چې د پوتين پلانونه د ناټو او امريکا د ښکېلتيا په اړه خطرناک دي، له همدې امله داسې انګېرل کېده چې د اوباما په راتګ سره به د روسيې پر وړاندې د لوېديځ سياستونه پياوړي شي او روسيه به بېرته نيول شي چې د ناټو او امريکا د ستراتېژيکو موخو پر وړاندې خنډونه جوړ کړي.

داسې ښکاري چې اوباما هم د بوش تېروتنه تکرار کړه. اوباما په عربي هېوادونو کې د عربي پسرلي ملاتړ ته اوږه ورکړه. ليبيا، مصر، تونس کې بدلونونو امريکا وهڅوله چې د بشارالاسد په وړاندې مبارزې ته زړه ښه کړي. د سورېې جګړې د لوېديځ د پراخو لاسوهنو پايله دا شوه چې روسيې له ايران سره په ګډه د سورېې د دولت ملاتړ ته را ودانګل. لوېديځ يې تر دې دمه په سوريه کې ښکېل او سرګردانه ساتلی دی. د سورېې د جګړې پر اغېز د ناټو د غړي هېواد (ترکيې) په سياسي تيکاو، ناټو په د ننه کې له ستونزو سره مخ کړه.

داسې ښکاري چې روسيه په خپلو سياستونو کې له هر بل هېواده ډېره غښتلې ښکاري او د دې پياوړتيا ټول امتياز د پوتين په ښه مديريت کې نغښتی دی. روسيه په سوريه او افغانستان کې له ناټو او امريکا څخه د غچ په تکل کې ده. روسيې وکولای شول د افغانستان په ستونزه کې د لوېديځ د پرمختګ تګلاره (فارورډ پاليسۍ) د شانګهاي د تړون له لارې او همدارنګه له ايران

او ان پاکستان سره د خپلو دیپلماتیکو اړیکو په ملاتړ حیرانه کړي.

روسیه په افغانستان کې د سترې امریکا او مخ په خوړ روانې ناټو څخه لوبه وګټي. په وروستیو کې روسیې له طالبانو سره د اړیکو د ټینګولو هڅې وکړې. په دې برخه کې ډېره بریالۍ څکه ښکاري چې روسیې د پاکستان، ایران، چین ملاتړ ترلاسه کړ.

د مسکو د لومړنۍ غونډې (۲۷ ډسمبر ۲۰۱۶) سیاسي پېښه د افغان حکومت پر مخ درنه څپېړه وه چې په سیمه کې یې څنګ ته کړ، په لومړۍ غونډه کې روس او چین اعلان وکړ چې سوله د افغان کړکېچ یوازینی حل دی. سره له دې چې په امریکا کې د ټرمپ په راتګ سره د افغان جګړې د ګټلو، په جګړه کې د امریکایي پوځیانو د زیاتوالي ډنډورې په زیاتېدو داسې انګېرنې را ولاړېږي چې امریکا به افغان جګړه وغزوي، خو په سیمه کې د روسیې په ملاتړ د سولې د غږ پورته کېدل به د امریکا هر ډول نظامي خوځښت له سختې ناکامۍ سره مخ کړي چې دا به د روسیې یا پوتین د غچ د پای په مانا وي.

که افغان سیاسیون، روڼ اندي، مدني فعالان د روس او امریکا له وروستیو سیالیو څخه بې خبره پاتې شي، په قومي، ژبني، سمتي سیاستونو کې بند پاتې شي، لرې نه ده چې افغانستان به په لوی لاس د سړې جګړې د دویم پړاو جنګونو ډګر وګرځي. سوله د افغان ولس لومړیتوب دی، په داسې حال کې چې د سیمې د

استخباراتو ، امریکا او ناټو لومړيتوب بيا جګړه ده. هر څوک چې د سولې غږ پورته کوي، بايد ملاتړ يې وشي، که نه تاريخ به يو ځل بيا په ګران وطن تکرار شي.

يا ربه توفيق!

سمه لار، ملي ويښتيا[۴۰]

ويښ ملتونه د حکومتونو تاکونکي او هغوی ته لوری ورکوونکي ګڼل کېږي، خو کله چې ملتونه ويده شي، بيا نو يوازې دوه اختياره لري. لومړی اختيار چې ويده ملت به د ظالم، جابر او زورواکي پاچا لاس ته ورغورځي. ملت به خپل اختيار او خوښه ظالم پاچا او د هغه کورنۍ او د ملګرو رحم او کرم ته پرېږدي او يا دويم اختيار چې يو بامسوليته حکومت او د هغه مشر (ولسمشر) به ويده ملت له خوبه را بيداروي، ملت ته به لوری ورکوي او د يو ولسواک حکومت جوړولو ته به لاره اواروي.

نوی استعمار د ملتونو د اېل کولو او د هغوی د غلامولو لپاره لومړی اختيار خپلوي، د ملتونو له بېباکۍ او بې مسوليتۍ په استفادې په هغوی د خپلې خوښې زورواکی او ظالم پاچا د مشر په توګه ټاکي. د ملت شته او ملي شتمني د هغوی په مرسته زبېښي او همدارنګه ملت پرته له دې چې له خپلې غلامۍ خبر شي، وار د مخه د استعمار په ولکه کې ګير او بند پاتې کېږي.

د نوي استعمار لارې ګودرې ډېرې پراخې او پرمختللې دي، د پراختيا، پرمختګ او بيارغونې په پلمه د هېوادونو ټولې ټولنيزې، سياسي او اقتصادي زېرمې تر خپل اغېز لاندې راولي او له دې

---

[۴۰] March ۳۱, ۲۰۱۴

لارې غوارې د خپلې خوښې کلتور، فرهنګ، اقتصاد او ټولنيزو جوړښتونو ته لاره پيداکړي چې ديو هېواد بنسټ او اساس پرې ودانېږي او ورانېږي.

افغانستان له تېرې څه له پاسه يوې لسيزې راهيسې د نوي استعمار په پنجو کې لوېږي. د ګاونډيو هېوادونو د کلتوري او فرهنګي يرغل ترڅنګ د لوېديځ تر نېغه په نېغه استعمار لاندې ژوند کوي. د دوولس کلنو مرستو او بسپنو تر څنګ لا هم مونږ د لوېديځ په رحم او کرم ژوند کوو.

د پرمختګ، هوسا ژوند او دې لپاره چې له نړۍ سره ځان سيال کړ، څه له پاسه يوه لسيزه مو د نړۍ مرستې ترلاسه کړې، خو لا هم هره ورځ په دې اندېښنه کې يو چې که د نړۍ مرستې او بسپنې کمې او يا ورکې شي، نو بيا به څه خورو او څه به کوو؟

د ويده ملتونو تر ټولو ستره ځانګړنه هغه په ځان د نه باور لرل دي، کله چې ملتونه په خپلو متو او طاقت بې باوره شي، نو نېغ په نېغه د استعمار لمنې ته لوېږي او د ملت د وېشلو او ورکېدو پړاو لارې پرانيزي. له دې امله ملي ويښتيا يوازې دنده نه بلکې د ملت د ساتلو او ژوندي پاتې کېدو يوازينۍ عملي لار ده. ملي مشران، ولس مشر، حکومتي چارواکي، مدني ټولنې او ديني عالمان دنده او مسووليت لري چې د ملت د ويښتيا او سوکالۍ لپاره لاسونه يو کړي، څو ملت نه يوازې له فکري او سياسي غلامۍ وژغوري بلکې بيداره يې کړي څو خپل تاريخي مسووليت وپېژني او حکومت ته لورى ورکړي.

د ملي ویښتیا تر ټولو اسانه او سمه لار هغه ملت ته په دولتي واک او اختیار کې برخه ورکول دي چې په دا وروستیو کې په ګران هیواد کې د تاکنیزو مبارزو په اوږدو کې دا حرکت تر سترګو کېږي چې په زرګونه خلک د افغانستان په تاریخ کې په لومړي ځل د ولسمشرۍ د نوماندانو په مبارزو کې ونډه اخلي او خپل زور او توان د حکومتي چوکۍ دعوه لرونکو ته ور په ګوته کوي.

که ملت ویښ وي کولای شي د استعمار دسیسې شنډې کړي او واک له ځانه سره وساتي او د واک د عملي کولو لپاره د ملت خادمانو ته اقتدار وسپاري، څو ملت تل د حکومت په سر کې پاتې شي، همدا د ملي ویښتیا سمه لار ده.

سعودي د ترکستان په لار

سعودي عربستان ورځ تر بلې د خپلو ناسمو سیاستونو له امله په سیمه او نړۍ کې د انزوا او کاواکۍ لور ته روان دی، د خپلو بهرنیو سیاستونو د بیارغونې او تعریف په لټه کې دی.

سعودي چې ویې نه شوای کولای د لیبیا، سوریې، عراق او مصر په بدلونونو کې رغنده کردار ولوبوي، د خپلو ناسمو اټکلونو له مخې په سیمه کې ورځ تر بلې یوازې کېږي. په وروستیو کې ایران د سوریې، یمن، عراق او ان د مصر له کاواکۍ د ځان په ګټه لازمه استفاده کوي. له دې امله سعودی هڅه پیل کړې چې د ایران د سیمه ییز سیاست د مهارولو ([41] Terror and Power Balance) د ترهګرۍ او قدرت د توازن له تیوري څخه په ګټې اخیستنې په افغانستان کې نوي ایتلاف ته لاره اواره کړي.

سعودي د افغان جهاد او سړې جګړې په اوږدو کې د امریکا او پاکستان د ناسمو سیاستونو کلک ملګری هېواد و چې د پیترو ډالرو په مټ یې خپل ګڼ سیمه ییز سیاستونه د افغان مجاهدینو په مټ ترسره کړل، د خلیج په لومړۍ جګړه کې یې د مجاهدینو له ځواک څخه د عراق په ضد استفاده وکړه.

---

[41] د هغو هېوادونو تر منځ دځواک توازون او ډار ته وایې چې اتومي یا هستوي وسلې لري، دوی یو له بل څخه د احتمالي برید وېره لري، تل یو بل ته په کمین کې وي.

د اذربایجـان او همدارنگـه د بالکـان د سـیمې د بـدلونونو پـه لـړ کـې
یـې د مجاهـدینو گـڼ جوړښـتونه د ځـان پـه گټـه تمـام کـړل.
همدارنگه یـې د اسامه پـه لټـه کـې د مجاهـدینو لـه گڼـو مشرانو څخـه
د ځـان پـه گټـه اسـتفاده وکـړه، د طالـب د واکمنـۍ پـه دوره کـې یـې
له طالب ځواک څخه د ایران په ضد استفاده وکړه.

د ایـران د پـان شـیعه ییـزم پـه ضـد یـې د پـان وهـابیزم نظریـه پیـاوړې
کړه، خو پـه وروسـتیو کـې د سـیمې او نـړۍ پـه بـدلونونو کـې ځنـگ تـه
پـاتې شـو، لـه دې پـه وېـره کـې چـې د عربـو پسرـلي سـعودي تـه لار
پیـدا نـه کـړي او پـه دې توگـه د سـعود د کـورنۍ پاچـاهي لـه واک
څخـه کـوزه نـه کـړي، لـه دې املـه د سـیمې تحـولات او خپـل
لومړیتوبونه ترې په سیمه کې د ایران په لمن کې وغورځېدل.

ایـران پـه افغانسـتان کـې د شـمالي ټلـوالې نـژدې ملاتـړی هېـواد دی،
سره لـه دې چـې شـمالي ټلوالـه سـني مذهبـه مشرـان او کشرـان لـري،
خـو د طالـب د واکمنـۍ پـه ضـد او سـعودي عربسـتان لـه اغېـز څخـه د
تېښتې لپاره ایران دا اور سکروټه په ورغوي کې پټه نیولې ده.

سـعودي چـې د امریکـا پـه راتـگ افغانسـتان تـه د طالـب لـه ملاتـړ او
همکـارۍ لاس واخیسـت. طالبـان هـم مجبـوره شـول چـې د سـعودي
لومړیتوبونـو تـه شـا کـړي، د خپلـو جگـړه ییـزو او سـیاسي هلـو ځلـو
لپـاره نـوي محورونـه او ملاتـړي پـه سـیمه کـې پیـداکړي، پـه دې
وتوانېـد چـې لـه ایـران سره خپلـه اوږده تربگنـي هېـره کـړي او د نویـو
ستراتیژیکو هدفونو لپاره گډ کار وکړي.

ایـران تـه پـه سـیمه کـې تـر ټولـو سـتر گـواښ د داعـش خوځښـت دی،
ایـران وکـولای شـول چـې د عـراق، یمـن، سـوریې او مصرـ د بـدلونونو

په ملاتړ په داعش کړی راتنګه کړي. داعش پرې نه ږدي چې ایران ته په ستر سر خوږي بدل شي.

له دې امله ایران اوس په دې اندېښنه کې دی چې داعش کېدای شي افغانستان کې ځای پیداکړي، د داعش وروستي حرکتونه د ایران لپاره د سور څراغ په مانا دي. له دې امله ایران په دې لټه کې دی چې د داعش د مخنیوي لپاره نه یوازې له طالب سره ګډه همکاري پیل کړي بلکې د هزاره او تاجک افغان مشرتابه په ډول کې بدلون راولي.

د روښنايي حرکت تر شا د ایران لاس له همدې امله مهم دی چې ایران نور په محقق او خلیلي له پانګونې په تنګ شوی، ځکه هغوی په سیمه کې د افغان حکومت (چې د امریکا ستراتیژیک ملاتړی دی) ملاتړ کوي او ایران غواړي چې ولسي- ځواک جوړ کړی چې وکولای شي د داعش د پرمختګ او د افغانستان - امریکا د ستراتیژیک ملاتړ پر خلاف وي.

د ایران د همدې نوو پرمختګونو له امله سعودي دا ښه وګڼله چې د جمعیت اسلامي (د شمال د ټلوالې) مخکښانو - عبدالله، عطامحمدنور او ګڼو نورو وړو او لویو استازو ته بلنه ورکړي. په سعودي کې د عبدالله او عطا تود هرکلی یوازې د سعودي د نوې سیاسي لوبې بېلګه ګڼلی شو.

کنه سعودي له افغان حکومت سره وار د مخه ګڼو غونډو کې د همکارۍ او ګډو اهدافو د پاللو ژمنې کړې دي، ډاکټر غني سعودي ته په تېرو دوو کلونو کې درې سفرونه کړي چې کومه ځانګړې لاسته راوړنه یې نه لرله.

له هغه وخته را کم شوی چې د سعودي اغېز په افغان سوله کې طالبانو خپل سیاسي دفتر په دوحه - قطر کې پرانیست، قطر له سعودي سره د عربو د مشرتابه پر سر نوې سیالۍته رادانګلي چې تر ډېره بریده قطر د دې مشرتابه د سم سمي لپاره سنجیده ګامونه پورته کړي، له طالب چارواکو سره یې ښې او دوستانه اړیکې د دې لامل شوې چې طالبان له سعودي څخه زیاته په قطر اتکاء وکړي او په دې توګه په سوله او د طالبانو د لیکو په اوږدو کې د سعودي د اغېز رنګ تت او کمرنګه شي.

سعودي له افغان سولې سره نه بلکې له یوې نوې نیابتي جګړې او بې ثباتۍ سره مرسته کولای شي، له افغان خاورې څخه د ایران په خلاف د استفادې وړتیا ترلاسه کولای شي. که شمالي ټلواله د سعودي لازمه مرسته ترلاسه کړي کېدای شي د نوي ایتلاف له مخې پاکستان - سعودي او شمال ټلواله په افغانستان او سیمه کې د نوو جنګونو، ګډوډیو او بې ثباتیو سبب وګرځي. سعودي دا ځل لار غلطه کړي، سفر یې د ترکستان په لور پیل کړی.

ولسي- جرګه او افغان روڼ اندي باید د ملي یووالي د سهامي شرکت د مشرانو ټولو هغو هلو ځلو ته پام وکړي چې کولای شي د افغانستان ثبات د سیمې د نوو بدلونونو او لوبو ښکار کړي او د دې مخه باید ډب کړای شي.

سیاسي نقد[۴۲]

زمونږ هر څه له پلان او مقدمې پرته سرته رسېږي. هوښیاران وایي چې د ستر توپ اچولو لپاره انسان باید څو گامه شاته لاړ شي، خو دا پرېکړه بیا زمونږ له ورځني ژوند سره اړخ نه لگوي، ځکه مونږ هر څه د سلیقې او خپلو شخصي گټو په محور ترسره کوو.

تل کارونه ناوخته را ښخه کېږي، د ناوخته کېدو لپاره کافي زیات عذرونه لرو، د موټرو گڼه گوڼه، د ښځو غونډې غزېدا، ناوخته او بې وخته مېلمانه او داسې گڼې نورې پلمې چې ستاسې ټولو ښې ډېرې زده دي، خو دا مو تل هېر وي چې عذر بدتر له گناه دی.

بله دا چې مونږ خپله هره بدبختي د تېرو دریو لسیزو په ناخوالو، جگړو او بدمرغیو ورغورځوو. یو وخت مې په یو بهرني دفتر کې کار کاوه. یوه ورځ مې له یو تن بهرني سره بحث ته ادامه ورکړه. بهرني د بحث شرط دا کېښود چې تېرې درې لسیزې به نه یادوم.

کله چې بحث پیل شو، ما د بهرني د خبرو په وړاندې د ویلو هېڅ نه لرل او ورته مات شوم. زمونږ د بدمرغیو، بدبختیو مقدمه له تېرو دریو لسیزو پیلېږي. دا په دې مانا چې مونږ له تېرو دریو لسیزو هېڅ سم کار نه دی کړی، نه مو پیل کړی، نه مو د سم کار د کولو تکل کړی، بس د شکایت ستر اړمونه یو.

---

[۴۲] June ۷, ۲۰۱۴

په هر صورت، په تېره یوه لسیزه کې چې افغانانو خومره قرباني ورکړې، بدمرغۍ يې لیدلې او له ستونزو سره مخ شوي. یوه ستره ګټه يې دا تر لاسه کړې چې د بیان ازادي یې په نصیب شوې، د رسنیو فعالیت، د مدني ټولنو راتګ او په پای کې د سیاسي ګوندونو جوړښت افغانان دې ته متوجه کړل چې دوی کولای شي له سنتي او پخوانیو جوړښتونو را ووځي او په ځواکمنه توګه د نوي پېر له نوي چلند سره په خپله ټولنه کې مثبت او رغنده کردار ولوبوي.

که د تېرې یوې لسیزې نقد په بې پرې توګه وشي، داسې ښکاري چې دا ټولنیز ارزښتونه هم مونږ تر ډېره لاندې کړي دي، ګوندونه مو د ګوندونو شکل نه لري، مدني ټولنې مو د انجوګانو برخه وګرځېدې. رسنۍ د پردي کلتور، فرهنګ او سیاسي لوبو هېنداره وګرځېدې او په پای کې، افغان ځوانانو ونشوای کولای لکه ځنګه چې تړې تمه کېده، د خپل ژوند دا مهمه لسیزه مدیریت کړي.

په دې لسیزه کې مونږ د افغان ځوانانو، په تېره بیا د پښتنو ځوانانو ګڼې ناکامۍ هڅې وینو چې یوه بېلګه یې هم د ودان ګوند وېشلی او بې رهبره جوړښت دی. ویل کېږي چې دا سم دم، رسمي سیاسي حزب دی، که دا خبره رښتیا وي، نو کېدای شي د یوویشتمې پېړۍ د افغان ځوان د استعداد، سیاسي فعالیتونو او فکري ورتیاوو په وړاندې یوه لویه سوالیه وي؟؟ د ودان ګوند تېرو دریو میاشتو سیاسي فعالیتونو ته ځغلنده نظر په لاندې توګه وړاندې کوم:

ځوان سیاسي ګوند دی، ښه تکړه ځوانان په کې راغونډ شوي (له بده مرغه ټول پښتانه دي) پنځه کاله وروسته ورته په ګران افغانستان کې د سیاسي فعالیت زمینه په لاس ورغله، د ګوند غړي په دوه لارې کې هک پک ودرېدل -شخصي- ګټې وپالو که ملي ګټو ته اړم شو.

ګوند مجبوره شو د ټاکنو د لومړي پړاو له پیل سره سم یوه غیر سیاسي اعلامیه خپره کړي، اعلامیې ټاکنې د سیاسي بهیر مهمه کړۍ وبللې او خپلو غړو ته یې اجازه ورکړه چې هر چا پسې ځي خپل کار، خپل کردار، د ګوند اغېز او فکري جوړښت دړې وړې شو.

ګوند په سیاسي لوبه کې بې ګټې او بې اغېزه پاتې شو، ګوند په سیاست کې ماتې وخوړه، هغه د چا خبره عقل یې وروستی شو، هغه چاره پرې وشوه، پرون د ودان ګوند له تحول او تداوم څخه ملاتړ وکړ، غړو یې د ګوندي سیاست د عملي کېدو خوښي ونمانځله. خپل زور ورته تر خپله ځانه ستر ښکاره شو (چې دا نو بیا پر خپل ځان د نه باور لویه نښه ګڼل کېږي) اوس چې ټاکنو ته د ګوتو په شمېر ورځې پاتې دي، لازمه ده چې ګوند د پنځو کلونو سیاست په پنځو ورځو کې وکړي!!

د سیاست ګڼ تعریفونه کېږي، خو تر ټولو مهم تعریف یې دا دی چې له فرصتونو معقولي استفادې ته سیاست وايي، په دې مانا چې سیاست له عقلانیت سره نښتی دی، کله چې مونږ سیاست

کوو باید هر څه په تول برابر ترسره کړو، کنه، فرصتونه به را پورې وخاندي.[43]

زمونږ نوی سیاسي بهیر او ګوندي سیاست همداسې دی، له ژړو ګرګو څه ګیله - اسمان په کاڼو ویشتل دي. د سیاست تر ټولو ارزښتناکه تیوري دا وایي - چې سیاست وکړئ، کنه سیاست در باندې کېږي، خو چې مو د شخصي- ګټو او ملي ګټو توپیر نه وي کړی، نکریزې به مو تل له اختر وروسته په دېواله پرتې وي او سیاست به د لنډغرو انډوخر وي.

د ودان افغانستان په هیله

43 Political Opportunity Theory د لا زیات پوهاوی دپاره دا تیوري ولولئ -

ټلواله د قومي سياست په لومه کې

هېوادونه په ملي هويت خپله واکمني، ځمکنۍ بشپړتيا او په لويه کې نړيوال حيثيت ساتي. چېرته چې ملي ارزښتونه، قومي شي، ملي بهيرونه د سياسيونو تر شخصي- ګټو پورې خوندي شي، حکومتونه په قوم، ژبه، سمت پورې محدود پاتې شي، هلته د جغرافيو وېش، د ملتونو ماتېدل او د ولسونو تباهۍ ته لار اوارېږي.

د ګران افغانستان دښمنانو له تېرو څلورو لسيزو راهيسې کوښښ کړی چې افغانان په داسې يوه جګړه کې راښکېل کړي چې د جګړې توکي يواځې افغانان وي، جګړه تر افغان خاورې پورې محدوده وي، جګړه په افغانانو تپل شوې وي خو د جګړې موخې هم د دوی وي او ګټې يې هم تر دوی پورې تړلې وي.

افغانان چې له پېړيو، پېړيو راهيسې د ګډ ژوند، ګډې مبارزې، ګډو جګړو او ګډو جشنونو وياړلی تاريخ لري. تل د دې شومو دسيسو په وړاندې په کلکه درېدلي دي، تل يې د قومي وېش او ژبنيو تربګنيو په وړاندې مقاومت کړی دی، خو کله چې په دولتونو کې مرکزيت له منځه لاړ شي، د قدرت جزيرې په کې رامنځته شي، د قدرت جزيرې په کې د قدرت مرکزيت (حکومت)

ونګوي. هلته بیا ولسي- قرباني کمزورې کېږي، هلته بیا وېش او ملي نفاق حتمي کېږي.

د ګران وطن دښمنان په دې تیورۍ له افغانانو ښه پوهېږي، له همدې کبله یې د پخواني شوروي یرغل له ماتې سره سم د شمالي ټلوالې ترنامه لاندې جوړښت ته لاره اواره کړه. په لوی لاس یې د افغانستان جغرافیوي وېش ته چې په خپله اډانه کې یې قومي استبداد ته لاره اواره کړه، رامنځته کړ.

د شمال ټلوالې تر ټولو لومړی کار، د شوروي له وتلو وروسته د شوروي د غچ اخیستلو، د ولس د ځورولو، وژلو، قومي کولو، ژبني او سمتي وېش ته د لارې اوارولو مسولیت و. د شمالي ټلوالې په اډانه کې د افغان جهاد ټول ارزښتونه سپک شول، هلته جهاد قومي شو، د کابل چور، د کابل ښار د وېش او په کابل کې د افشارو، چنداولو د جګړو او دارالامان د مانۍ د تباهۍ پېښو ته جګړه ماران په دندو وګومارل شول.

که د علت او معلول تیوري مطالعه شي (Rational Theory) نو د دې تیورۍ له مخې د هرې بدمرغۍ د له منځه وړلو لپاره د بدمرغیو د علت له منځه وړل لازمي دي، نو د شمالي ټلوالې د ځان غوښتنې، سیمه ییزې استخباراتي جګړې او د قومي تعصباتو پایله وه چې طالب راپیداشو.(Milgrom, ۲۰۰٤)

طالب د ټوپکمارو، چورواکو، زورواکو، پاټکسالارانو په خلاف ولسي- غبرګون و چې د څو اونیو په پایله کې یې د شمال ټلوالې ګڼ جګړه مار تر کولابه ورسول.

د همدې بدبختیو پایله دا شوه چې افغانستان له نوي یمې لسیزې راهیسې ورځ تر بلې په قومي، ژبني او سمتي وېش کې بند پاتې دی. ورځ تر بلې افغان ځوانان په قومي بحثونو کې را ښکېلېږي، ګڼ ملي بهیرونه، ملي ارزښتونه او ملي پلانونه د قومي ټیکه دارانو تر برید لاندې راځي او په لوی لاس قومي تعصباتو ته لمن وهل کېږي.

د ټلوالې د ګڼو سپین سترګو مشرانو په ملاتړ په وروستیو کې د افغان هویت په خلاف د غبر پورته کول وو، ان په ځینو بحثونو کې یې د افغانستان په نوم بحثونو ته لار اواره کړه. په ملي ترمنیالوژۍ باندې یې ملنډو وهلو ته زړه ښه کړ، په ځینو مواردو کې یې بدلون ته چنې ووهلي، ملي اردو، ملي پولیس او ملي امنیت یې قومي کړل. ګڼ لنډغر، نالوستي کسان، ماشیني جنرالان یې د دې بنسټونو د سپکولو لپاره په ډېرو مهمو تشکیلاتو کې په دندو وګومارل.

له دې امله، که افغان ځوانان په ځیرکۍ سره دې بحثونو ته پام ونه کړي، له قومي، ژبني او سیمه ییزو بحثونو ملي بحثونو ته مخه نه کړي، دا به د ټلوالې ګڼو مزدورو، جاسوسو او پردیپالو کسانو ته زمینه برابره کړي چې دوی لا نور ځواکمن او غوښن شي او د خپلو بادارانو د مرحمت وړ وګرځي.

د کابل وروستۍ پېښې، د تېرې یوې لسیزې نامعلومې جګړې په لوی لاس د ټلوالې ګڼ کسان قومي کوي، دوی پوهېږي چې د دوی شته، ځواک او کاذب جوړښتونه نور تر برید لاندې دي او نړۍ نورو د دوی مخکې والي ته د پای ټکی ږدي. دوی نور په

نړیوالو، سیمه ییزو تعاملاتو کې ځای نه لري، دوی یو ځل بیا قومي سیاستونو ته مخه کړې، هر څه ته د تاجک، هزاره او نورو تر عنیکو لاندې ګوري.
په تېره یوه لسیزه کې چې هلمند هره ورځ په اور کې سوزېده، کونړونه چور کېدل، پکتیکا رژېده، کندهار ژړل، یوه ورځ هم د تلوالې ټوپکیانو خپله اندېښنه راغبرګه نه کړه. یوه ورځ یې هم نړۍ په دې تورنه نه کړه چې په هملند کې ولې بېګناه افغانان وژل کېږي، خو نن چې په کابل کې برید کېږي، په بدخشان کې جګړه کېږي، په بلخ کې برید کېږي، دا ټوپکیان د دې پر ځای چې له ملت سره غمرازي وکړي، ملت ته ډاډ ورکړي، د جګړې خلاف غږ پورته کړي، دوی د شمال د ساتلو، د خپلو سیاسي تشکیلاتو د پرسولو او په لویه کې د شخصي- ګټو پاللو ته کار ویل دی.
ځوانان، روڼ اندي او رسنۍ باید د دې بلواکو اصلي څېرې را برسېره کړي، دوی ونګوي او د دوی له شومو پلانونو پرده پورته کړي، د ملي یووالي، د جګړې خلاف او د سولې، ټیکاو د حتمي کېدو لپاره په ګډه مبارزه وکړي، همدا مو د خلاصون لار ده.
یا رب توفیق!

د ټلوالې په خېټه درد دی

د جمعیت اسلامي اساس په قومي سیاستونو ولاړ دی. د دې ګوند پخوانی مشر- سره له دې چې دیني عالم و، د تعصب، قومي سیاست او توکمي چلند په بدو پایلو ښه پوهېده، خو د خپلو ټیټ رتبه جګړه ماراو تر فشار لاندې، دې ته اړ شو چې د کمونیستي رژیم په ورانده د قومي سیاست په خپلو د کابل په سقوط او قومي جګړې په پیل لاس پورې کړي.

د نویمې لسیزې تر ټولو خونړیو جګړو مخکښ جګړه ماران د جمعیت له ډلې ځخه وو. دوی د کابل ښار په ځانګړې توګه له هزاره توکمو سره په جګړه کې اوسني افشار، خوشال خان، دهمزنګ، ځلورمه او دربیمه کارته، لوټه، لوټه کړل. د دارلامان ړنګه ماڼۍ د همدوی د خپلمنځیو جګړو له شرمه ډک ژوندی تاریخ دی.

د ټلوالې په ګېډه کې هغه وخت درد پیدا شو چې طالبانو یې په ورانډې په کابل ۱۹۹۵ کې جګړه وکړه، سره له دې چې د ایران، روس او ګڼو نورو سیمه ییزو قوتونو لخوا تمویلېدل ویې نشوای کړی چې ځانونه په کابل کې تم کړي.

د کابل له پرېښودو وروسته تر کولابه وځغلول شول. د نویمې لسیزې د ګېډې درد یې د بي دوه پنځوس الوتکو د بمبار په

ګولیو ورک شو. د امریکا او ناټو راتګ د جمعیت ګوند په ګېډه کې نوې هوا وچلوله. دوی یو ځل بیا د خپلو قومي تعصباتو له مخې په زرګونه پښتانه د باګرام، ګوانتانامو او خپلو پټو بندیخانو خوراک کړل. دوی د امریکا دې غوښتنې ته چې د افغانستان نوی مشر- باید پښتون وي، له ځواب ویلو ډډه کوله، خو کله چې پوه شول چې چاره نه لري، په حامد کرزي یې لاس کېښود.

د جیمز ډبیزن کتاب (له طالبانو وروسته دولت جوړونه)[٤٤] د حامد کرزي په انتخاب د ټلوالې او د ایران له هوکړې وروسته د ګومارنې مهر وهي. ټلوالې د همدې کتاب پر بنسټ فکر کاوه چې حامد کرزی یو بې ارادې پښتون دی چې قومي ملاتړ یې کمزوری، په جګړه کې مهارت نه لري، له مزاجه ډارن او غلی دی، نو دوی به وکولای شي په اسانۍ سره خپلې ټولې دسیسې- په افغان خاوره عملي کړي.(Dobbins, ۲۰۰۸)

د حامد کرزي په اړه د ټلوالې وړاندوېینه سمه وخته، دوی د کرزي په دوره کې وکولای شول چې ولسوالۍ په ولایت بدله کړي، بېسواده مارشال کړي، خرکار میلیونر کړي او خپل تر ټولو احمق کسان د ګران افغانستان د سفارتونو بې پوښتنې واکداران

---

[٤٤] د جیمز ډبین کتاب دی چې ما (ځلاند) پښتو ته را ژباړلی دی، دا کتاب خورا مهم دی، ځکه چې کتاب د امریکا د دیپلماتیکو فعالیتونو کرونولوژي وړاندې کوي، په دې مانا چې امریکا د یولسم سپتامبر له پېښې وروسته همزمانه د افغانستان له ګاونډیو او کور دننه له د طالبانو له مخالفینو سره د نظامي او ملکي مرستو دیپلماتیکه هڅه پیل کړه، چې ددې هڅو مخکښ مسول کس جیمز ډبیزن وو. په کتاب کې د بون د پروسې د پیل او ترسره کیدو کره معلومات وړاندې شوي دي چې څنګه د سیمې هېوادونو په ځانګړې توګه ایران د شما لي ټلوالې مرستې ته را ودانګل او امریکا له ایران سره څنګه د افغانسان د یرغل نقشه عملي کړه.(Dobbins, ۲۰۰۸) After The Taliban: Nation Building

خو دا چې هر څه خپل اصل ته را ګرځي، نو دوی هم سره کړي، له دې چې اوږدې ږیرې یې را لنډې کړو، پکول یې په پیک داره خولۍ بدل کړ، سپین کالي یې په لوکسو دریشیو وپسولل، خو خپل خوی، عادت او ځان یې بدل نشواي کړی، د دوی د لنډغرۍ خوی همداسې لنډغر پاتې شو.

په شپاړسو کلونو کې یې، د افغان ولس زړه او دماغ خپل نه کړ، ان پخپلو منځو کې په ډالرو، مالي، اداري او اخلاقي فساد، چوروټکي، استخباراتي لوبو کې یو دبل پر وړاندې ودرېدل. دوی د تاجکستان هغه کوڅې چې یو وخت د دوی پټنځایونه وو، د خپل هوس ښکار کړې.

دوی د لوبډیځ له هرې مرستې، لاسنیوی د ځان په ګټه استفاده وکړه، وطن ترې پاتې شو. ګیري شیرون (First In[45]) په خپل کتاب کې د پنجشیر د اوسني والي عارف سروري (سروري د کرزي په دوره کې د ملي امنیت لومړنی رئیس وګومارل شو) په اړه لیکي چې زموږ هلیکوپتر تېلو ته اړتیا لرله، موږ ۲۰۰۰۰ ډالره سروري ته ورکړل چې له تاجکستان څخه موږ ته تیل ویېږي، خو هغه له ډالرو سره ورک شو.(Scheron, ۲۰۰٦)

---

[45] First In: An insider's Account of How The CIA Spearhead the War on Terror in Afghanistan دا کتاب هم پښتو ژباړل شوی دی، چې په پښتو کې نوم سي ای اې په پنجشیر کې ورکړل شوی دی. دا کتاب د نیویارک د سپتامبر یولسم دوزره لومړې کال وروسته د امریکا د نظامي یرغل کیسه کوي چې څنګه یې په پنجشیر او شمال کې د ټلوالې له قومندانانو سره پټه معامله وکړه، هغوی ته یې ډالر ورکړل، وسلې یې ورکړې او د نظامي یرغل کیسه یې عملي کړه. ددې کتاب لوستل ځوانانو ته حتمي دي.

ګيري شيرون وايي چې په ۲۰۰۶ کې افغانستان ته په چکر راغلم، خبر شوم چې سروري د ملي امنيت رئيس شوی، سخت خپه شوم، وايي موږ يوه ستره پېچلې جګړه د دې لپاره وکړه چې په يو ولس، غل چورواکي حاکم کړو.

د ګيري شيرون کتاب پښتو ته ژباړل شوی (سی ای اې په پنجشير کې)، دا کتاب د لس ميليونه نغدي ډالرو د وېش راز هم را سپړي چې فهيم، بسم الله خان، عطامحمد نور، عبدالله ته يې نغدي ورکړې دي. په دې کتاب کې د ټلوالې په اړه دا هم ليکل شوي چې دوی له امريکا سره د تړون خلاف چې کابل ښار ته به نه ننوزي، ننوتل، په دې توګه يې په کابل ښار کې چور، فساد ته لاره اواره کړه.(Scheron, ۲۰۰۶)

د ټلوالې په اړه يو بل بحث د Militery Technical Agreement (MTA) د بدمرغه تړون لاسليک کول دي، دا تړون د يونس قانوني چې د کورنيو چارو وزير و او عبدالله چې د بهرنيو چارو وزير و لاسليک کړ. د دې تړون په اساس دې تش په نوم مجاهدينو امريکا، ناټو او بهرنيو پوځيانو ته رسمي اجازه ورکړه چې دوی کولای شي د افغانانو کورونو ته ننوځي، تلاشي وکړي، افغانان پرته له محاکمې، خارنوالۍ بنديان کړي، پټې بنديخانې ولري، افغانان ګوانتانامو کې بنديان کړي، په دې توګه يې په رسمي توګه د ځان د غلامۍ تړون لاسليک کړ، يو ستر هېواد، يو وياړلی ملت يې په تاريخي شرم کې را ښکېل کړ.

د ټلوالې په ګېډه کې درد لومړی ځل نه دی، تل چې د ملي پروسو بحث راغلی، د دې ډلې په ګېډه کې د نامعلوم باد له شته

والي کړیکه وتې ده. د ټاکنو په لومړي پړاو کې د قانوني په ګېډه کې درد پیدا شو، د ۲۰۰۹ په ټاکنو کې د ډاکتر عبدالله ګیډې باد ونیو چې د امریکا تر سفارته خبر ورسېده، د رابرټ ګیټس کتاب (Duty[٤٦]) یې کیسه ښه په زور او زېر لیکلې چې څنګه عبدالله له ایکنبېري وغوښتل څو کرزی اړ کړي چې له عبدالله سره ګډ حکومت جوړ کړي، خو کرزي دا ځل د تېرو سهوو په څېر د ګناه له تکرار څخه لاس په سر شو.

کرزي مقاومت وکړ، پنځه کاله د عبدالله په ګېډه کې باد بند پاتې شو، ټلواله په سخت عذاب اخته شوه، خو دا چې حامد کرزي له ملي مصلحت کار اخیست. تل یې د ټلوالي ناز په سر وړی او په دې توګه یې دوی خوشاله وساتل. (Gates, ۲۰۱٤)

د ولسمشرۍ درېیم ځل ټاکنو کې یو ځل بیا د چور، زور او پردیپالنې کرښې را کاږلي. په دې توګه یې بې ارادې، ځانخوښې، ورځچارې ډاکتر غني اړ کړ چې د ملي یووالي تر نامه لاندې د ملي نفاق حکومت جوړ کړي. د دې حکومت په راتلو د ټلوالې ګڼ ورک کسان له خپل غارونو را ووتل او د هېواد په سیاسي لوبو کې یې چور ته کار ووایه.

دا ځل د ټلوالې د ګېډې د درد ستر لامل د ګلبدین حکمتیار راتګ و. حزب اسلامي چې له کلونو راهیسې له حکومت سره د معاملې تمه لرله، کوښښ یې کاوه چې له اوارو غرونو د ښار ماڼیو ته لار پیدا کړي، د ګران وطن په سیاسي هلو، ځلو کې د خپلو سیالیو جهادي ګوندونو غوندې برخه واخلي، پرته له دې چې د

---

[٤٦] (Gates, ۲۰۱٤)

ملي یووالي حکومت ورته شین څراغ ورکړي، په لغمان کې یې ظهور وکړ.

د حکمتیار ظهور د جمعیت د غروب دلیل وګرځېده. عطامحمد نور وکوړچیده، صلاح الدین رباني شور جوړ کړ، امرالله صالح په ناصالحو کارونو لاس پورې کړ، او په دې توګه د ټلوالې د ګېډې درد په چیغو بدل شو.

د جمعیت اسلامي وروستی دریځ د همدې سولې، د حزب اسلامي د ځواکمن ظهور او په لویه کې د ملي یووالي د حکومت کمزوري جوړښت، د غني د نا اتکله سیاسي هلو ځلو، وچ طبعیت دې ته اړ ویستل چې دوی نور تصمیم ونیسي- چې یا به کولاب ته ځي او یا به هر څه چې د افغان ولس غوښتنه وي هغه به مني.

جمعیت اسلامي په دې پوهېږي چې نور نړۍ له ګران وطن څخه د جنګ ټغر را ټولوي، سوله به کېږي، غله چوروالکي او پردیپال به د ولس په محکمه کې ځواب وایي او په دې توګه به حق، حقدار ته رسېږي. له همدې ازموینې څخه په وېره کې، د ټلوالې ګڼ کسان د ګېډې په شدید درد اخته ګرځي.

که افغان ولس بیداره نه شي، که ځوانان یو بل ته لاس ور نکړي، د ملي یووالي د حکومت بدیل ته لار اواره نه کړي، لري نه ده چې تاریخ دا ځل یوازې په ټلوالې نه بلکې په ټول افغان ولس تکرار شي.

یا ربه توفیق

ټرمپ، نړۍ او افغانستان

د ټرمپ بریا ټوله نړۍ حیرانه کړه، د یوویشتمې پېړۍ د پیل سیاستونه لکه چې د شلمې پېړۍ د پیل په څېر په ملتپالو باورونو ولاړ دي. د نرېندرا مودي بریالیتوب په هندوستان، د ویلادي میر پوتین محبوبیت په روسیه کې او د ډېوېډ کیمرون ماته په انګلېستان کې ټول د ملتپالو سیاستونو د را ټوکېدو پیل بلل کېږي.

د ټرمپ بریالیتوب ګڼ دلایل لرل چې تر ټولو مهم یې د امریکا د ملتپالنې (نشنلېستي[47]) شعارونو له مخې ګڼل کېږي. د امریکا ګڼې ستونزې لکه کور د ننه د لږکیو څواکمنېدل د سپین پوستو امریکایانو په پرتله، د کورني اقتصادي څوړ، له امریکا بهر د امریکا د ناکامو پوځي ماموریتونو زیاتوالی او همدارنګه د اوباما د ناکامو سیاستونو پایله ګڼلی شو.

ټرمپ په اخلاقي لحاظ د امریکا د غالب اخلاقي نظر (د برېنډوالي د ملاتړ، د همجنسبازانو د ملاتړ، له ښځو څخه د لولکو او د هوس لپاره د استفادې د کلتور د عاملو) استازیتوب کوي، د ټرمپ نظریات د ښځو په هکله نړۍ او ګڼ امریکایان حیران کړل

[47] نشنلیزم (Nationalism) د ګوګل ژباړن له مخې : خپلو هېوادنیو ګټو ته د افراط تر حده ژمن پاتې کېدلو ته وایي.

کله یې چې په یوه وینا کې د ښځو په اړه خپل نظریات وړاندې کړي وو، داسې بریښېده چې نور نو ټرمپ په امریکایي ټولنه کې ځای نلري.
د امریکا د نیم نفوس (ښځو رایه) ترې واخیستل شوه او په دې توګه به ټرمپ ټاکنې وبایلي، خو اوس د ټرمپ بریالیتوب په دې مانا دی چې د امریکا نیم نفوس (ښځو) هم د ټرمپ د شهوت او بربنډوالي ملاتړ کړی دی.

په نړیوال سیاست د ټرمپ اغېز!

د ټرمپ په راتـګ سره پـه نړیوالـو سیاسـتونو کـې ګڼـو بـدلونونو تـه لار اوارېـدی شي، دا ځکـه چـې ټرمـپ د جمهـوري غوښـتونکو د نومانـد په توګـه سـپینه مـانۍ تـر خپلـې ولکـې لانـدې راوسـته، خـو د دې تـر څنـګ جمهـوري غوښـتونکو د سـنا او کـانګرېس دواړو خونـو اکثریـت چـوکۍ هـم ګټلـې دي چـې پـه دې توګـه بـه د ټرمـپ حکومـت د تګـلارو د بـدلون او د نـوو تګـلارو د جوړېـدو غښـتلی او ځـواکمن ملاتړ له ځان سره ولري.

د کـانګرېس او سـنا کـردار د امریکـا پـه کورنیـو او بهرنیـو سیاسـتونو کـې ډېـر روښـان دی چـې د دې دواړو خونـو ملاتـړ بـه د ټرمـپ د بـدلون راوسـتلو لـه تګـلارې سره غښـتلې مرسـته وکړي. لـه ولادي مـیر پـوتین سره د ټرمـپ نـږدې اړیکـې کـولای شي، د امریکـا او اروپـا پـه اړیکـو اغېـز ولـري، د سـوریې جګـړې پـه پـای تـه رسـولو کـې مرسـته وکـړي او د داعـش پـه خـلاف د امریکـا او روسـیې د ګـډو هلـو ځلـو پـه نږدېوالي کې همکاري وکړي.

ټرمـپ وار د مخـه پـه خپلـو ټـاکنیزو مبـارزو کـې ویـلي وو چـې دی بـه لـه روسـیې سره د داعـش پـه ځپلـو کـې لاس پـه کـار شي. دا نږدېوالی به د اروپـا او امریکـا پـه اړیکـو هـم نېـغ پـه نېغـه اغېـز ولـري. د ټرمـپ د دې نظـر لـه مخـې بایـد د نـاټو غـړي هېوادونـه د نـاټو د

جوړښت، تینګښت او غړیتوب لپاره فیس (مالیه) ورکړي وار د مخه یې اروپا په اندېښنه کې اچولې چې د ټرمپ راتګ به د اروپا او د ناټو د غړو هېوادونو یا تر ډېره بریده د اروپا تر منځ اړیکې خړې پړې کړي.

ټرمپ ایران ته هم ګواښ کړی چې هېڅکله به اجازه ورنه کړي چې د اتومي وسلو خاونده شي. همدارنګه له ایران سره د اوباما د اداري د اړیکو د نژدیوالي خلاف دی، کېدای شي د ټرمپ په راتګ سره په ایران بندیزونه سخت شي، د ایران او امریکا تر منځ اړیکې ترینګلې او د متخاصمي (جګړییزې دیپلماسۍ[48]) دیپلماسۍ ډول خپل کړي.

ټرمپ د خپلې ملتپالې تګلارې له امله له نړېندرا مودي سره ورته سیاستوال پرتله کېږي. له هندوستان سره د ټرمپ اړیکې کېدای شي له هر بل وخت نژدې او دوستانه پاتې شي، دا به د چین او امریکا او همدارنګه د امریکا او پاکستان په اړیکو نېغ په نېغه اغېز ولري. د دې اړیکو له لارې کېدای شي د هندوستان د اقتصادي پرمختګ، په سیمه کې د سیاسي تګلارو د پیاوړتیا او برلاسۍ لورې ته لار اوار کړي.

ټرمپ او پاکستان!

د ټرمپ راتګ له هر بل هېواد پاکستان ته ډېر خطرناک ثابتېدای شي، د افغانانو لپاره دا ښه زېری دی چې ټرمپ غواړي پاکستان

---

[48] په بهرني سیاست کې چې کله سیاسیون د ریالیزم تیوري ته ژمن پاتې شي نو دوی بیا په نړیوال ډګر کې د زور او ځواک له لارې خپلې ملي ګټې خوندي کوي، د ټرمپ بهرنۍ تګلاره د همدې تیوري پر چوکاټ را څرخي.

رښتیني سیاست تـه اړ کـړي. وار د مخـه ټرمـپ ویـلي چـې دی بـه پـر پاکستان نظامي مرستې بندې کړي.

لـه پاکسـتان څخـه بـه لـه دې کبلـه اټـومي وسـلې واخـلي چـې د ساتلو وړتیـا یـې نـه لـري. همدارنګـه یـې پاکسـتان د ترهګـرۍ پـه ملاتـړ تـورن کـړی چـې پاکسـتان بایـد لـه خپـل دوه رنګـه منافقانـه سیاسـت څخـه را وګرځـي کنـه د ترهګـرۍ د ملاتـړو هېوادونـو پـه نوملړ کې به یې شامل کړي او بندیزونه به پرې ولګوي.

پـه پاکسـتان کـې یـې د ترهګـرو پـر خـلاف د بریـدونو ګـواښ هـم کـړی چـې کـه لـه پورتـه یـاد شـوو ګواښـونو څخـه یـو هـم د پاکسـتان پـه وړانـدې عمـلي کېـږي دا بـه د پاکسـتان پـه کـورني او سـیمه ییـز سیاست بد اغېز وښندي.

پاکسـتان بـه سر لـه اوسـه د خپلـو تګـلارو پـه اړه د بیـاکتنې کمېټـې کېنـولي وي، څـو د امریکـا غوښـتنو تـه مثبـت ځوابونـه پیـداکړي. پـر پاکسـتان د ټرمـپ فشـار کـولای شي، افغـان لـوری سـولې او سـلا تـه اړ کـړي. د ټرمـپ د وینـا لـه مخـې افغانسـتان کـې دولـت جوړونـه د امریکا دنده او لومړیتوب نه دی.

لـه دې املـه کـه ټرمـپ د افغانسـتان د پرېښـودو پرېکـړه کـوي کېـدای شي د سـولې د بریـالیو هلـو ځلـو هڅـو تـه اوږه ورکـړي چـې دا بـه تـر ډېـره د افغـان سیاسـیونو، پـه ځـانګړې توګـه پـه جګـړه کـې د ښـکېلو خـواو تـرمنځ د مثبتـو اړیکـو او د سـولې د ولسي- هلـو ځلـو پـه پایلـه کې امکان منونکې وي.

ټرمـپ لـه سـوداګرۍ څخـه سیاسـت تـه اوښـتی دی، ځکـه خـو تمـه کېږي چـې تـر ډېـره بـه یـې سیاسـتونه پـه ګټـې او تـاوان ولاړ وي، د

عقدو پالل، د تاوان د قېمار سیاست او له ګډوډیو څخه د ځان په ګټه د استفادې د هلو ځلو تمه ترې نه کېږي.

د ټرمپ په راتګ سره ویل کېږي چې د جمهوري غوښتونکو په ګوند کې هم د تګلارې لوی بدلون ته اشاره کېږي. جمهوري غوښتونکی ګوند تر ډېره په کورني سیاست کې ناکام او کمزوری پېژندل کېږي، خو اوس داسې ویل کېږي چې کېدای شي د ټرمپ راتګ د دې ګوند تاریخي کلتو وربدل کړي.

له بهرني سیاست څخه کېدای شي جمهوري غوښتونکي سیاستوال په لومړي ځل په کور د ننه د اقتصادي پیاوړتیا، د ټولنیزو بدلونونو، د مالیاتو او د بیمې د سېستمونو د پیاوړتیا خواته خپل کاري تمرکز زیات کړي چې دا تګلاره به د نړۍ له ارامۍ، سوکالۍ او پرمختګ سره هم لویه مرسته وکړي.

ټرمپ او افغانستان!

د ټرمپ د سیاسي تګلارو د بدلونونو لومړنی بڅرکی کېدای شي د ۲۰۱۷ کال له منځ څخه را برسېره شي، څو د یوې هر اړخیزې څېړنې او کاري ډلې په راتګ سره د دې بدلونونو د سم سمي لپاره لاس په کار شي، خو که د ملي یووالي په حکومت کې د غني او عبدالله تر منځ د اختلاف یا کړکېچ کومې لویې بېلګې را وړاندې شي.

د دوی اختلاف دې ته اړتیا پیدا کړې چې امریکا دې په کې منځګړیتوب وکړي، کېدای شي د ټرمپ د ادارې له سخت او غوسه ناک غبرګون سره مخ شي. د حکومت د بدلون، د مخکې له وخته ټاکنو د ترسره کولو، د لویې جرګې د رابللو او د سولې په

پایله کې د لنډمهالي حکومت د جوړولو غوښتنو ته مثبت ځواب ووایي.

هغه کسان چې غواړي په افغانستان کې د ملي یووالي د حکومت د ړنګولو بریالۍ هڅه وکړي باید د واشنګټن په لورې ژر تر ژره مخه کړي، د لابي پیل یې لا اوس لازمي دی. ټرمپ په خپلو سیاسي تګلارو کې د بدلونونو په اړه مثبت او جدي ښکاري چې له دې فرصت څخه ګټه اخیستنه به لازمي پایلې ولري.

د رهبرۍ په لور[49]

لیډرشپ یا رهبري په تیوریکه توګه په درې ډوله کېږي. لومړی د کومې لویې حادثې (Great Event Leadership) په ترځ کې ملت ځان ته مشرتابه ټاکي.

دویم د ملت د ساتنې لپاره د ملت خواخوږی کس ځان کې ځانګړنې یا ښکارندې روزي (Leadership Transformational) چې له مخې یې د ملت د یووالي او پرمختګ لپاره د مشرتابه تشه پرې ډکېږي او په دریمه تیوري کې ځینې کسان د مشرتابه د دندې لپاره خدای ورکړې ځانګړنې لري (Charismatic Leadership) چې د هغو له روزلو څخه په پای کې د یو اړین ملت د پیاوړتیا او سوکالۍ لپاره کار اخیستل کېږي.[50] (ځلاند، ۲۰۱۴)

اوس پوښتنه دا ده چې ایا افغان ملت (کم او زیات دېرش میلیونه کسان) هېڅ داسې کومه تاریخي پېښه په خپل معاصر تاریخ کې نه لرله چې له مخې یې ځان ته د باور وړ کس د مشر په توګه ګومارلی وای او یا دا چې په افغانانو کې داسې هېڅوک نشته

---

[49] ۰۵ Feb ۲۰۱٤

[50] Bass ۱۹۸۵ باس د رهبرۍ په برخه کې پورته ذکر شوي درې تیوریاني معرفي کړي چې په نړیواله کچه یې شهرت پیدا کړ، تر ډېره د همدې تیوریو له مخې د لیډرشپ بحثونه مطالعه کېږي. د همدې تیوري په محور زما چاپ کتاب لیډرشپ لوستلی شي.

چې له افغان روان ناورین څخه د وتلو لپاره په رښتینې توګه هلې ځلې وکړي او د مشر دنده ولري.

کېدای شي د ډېرو ملګرو ځواب منفي وي. موږ د سیمې او نړۍ په کچه تر ټولو له سترو ناورینونو څخه تېر شوي یو. په تېرو دریو لسیزو کې ګاونډیانو او د وخت ستر ځبر ځواکونو په بیا بیا پر موږ یرغل وکړ، سوپر طاقت (پخوانی شوروي) یې مات کړای شو.

ګاونډیان پخپلو طرحو او پلانونو کې په ګونډو شول. بل لور ته، ملت مو لا اوس هم له سختو کړاوونو، وچکالۍ، قحطۍ، ناروغیو، بې وزلۍ، نا امنۍ او بې کورۍ څخه ځوریږي. دا ټول حالات د لیډرشپ (رهبرۍ) د ټوکېدا او روزنې لپاره ډېر ارزښتناک ګڼل کېږي خو تر اوسه پورې موږ کې د باور وړ کوم کس پیدا نشو چې دا ملت له ورپېښو ستونزو څخه په بریالیتوب وباسي.

یرغلونه، جګړې، طبیعي افتونه (وچکالۍ، قحطي، زلزلې، توپانونه، سېلابونه او ساري ناروغۍ)، د ملي ارزښتونو په وړاندې ګواښ لکه اسلام چې د افغانانو ملي ارزښت دی. ملي یووالی او داسې ډېر نور عوامل دي چې ملت د یو کس تر مشرتوب لاندې را یو ځای کوي او په دې توګه ملت د نوموړې جګړې، یرغل، طبیعي افت او نورو کړکېچونو څخه ځان پرې باسي.

موږ افغانانو ولې ونشوای کولای چې یو ملي مشر- ولرو؟ ایران د خپل ملي ارزښت د شیعه یېزم پر وړاندې د شاه د منفي افراطي دریځ په خپله دې ته مجبور کړل چې د ایت الله خامنه یې تر چتر لاندې سره راغونډ شي. هندوستان د انګلیستان د استعمار او د خپل هېواد د ملي ارزښتونو - ملي ژبې او اقتصاد ساتنې

لپاره د یو ډېر خوار ځواکي او کمزوري کس لوی ګاندي تر سیوري لاندې یو ځای شول او خپل ملت یې د نړۍ د سترو سیالانو په ډله کې ودراوه.

پاکستان د انګرېز خوښي محمدعلی جناح تر نامه لاندې چې د اسلام د مذهب تر شعار لاندې یې لس ګونه میلیونه پنجابیان یو ځای کړل او له نه موجوده هېواد څخه یې یو نوی هېواد په یوه ملي روحیه سمبال جوړ کړ، نو ولې مونږ افغانان ونشو کولای چې د یو مشر په توګه خپل تاریخي ټاټوبی یوګونی او سیال وساتو؟

لاملونه به یې ډېر وي، خو تر ټولو ستر لامل یې په ملت او د ګاونډیانو په لاس وهنو پورې تړلی دی. زمونږ تش په نامه مشرانو په لوی لاس پاکستان او ایران او نورو ګاونډیو هېوادونو ته زمینه برابره کړه چې د ملت دا لویه اړتیا پخپلو استخباراتي لابراتوارونو کې د ځان په ګټه جوړه او تمامه کړي. ملت پرې بې باوره کړي او د همدې بې باورۍ او د مشرتابه د وېشنې له مخې یې نه یوازې زمونږ تر منځ مشران ووېشل بلکې ملت یې هم په قومونو، سمتونو، ژبو او مذهبونو ووېشه.

د مشرتوب لپاره تر ټولو ستره ځانګړنه ربښتینولي ګڼل کېږي چې دا بیا خپله د ملت باور په مشر- را ټوکوي. داسې ښکاري چې په تېرو څو لسیزو کې مونږ نه داسې کوم مشر- پیدا کړ چې باور پرې وکړو او نه داسې مشر- پیدا شو چې ربښتینی وي. د پیغمبر علیه السلام او د هغه د صحابه کرامو په ژوند او اخلاقو کې د لیډرشپ یا مشرتابه تر ټولو سترې او مهمې ځانګړنې ډېرې جوتې وي.

هغه علیه السلام مخکې له دې چې په پیغمبرۍ مبعوث شي په خلکو کې د امین او رښتیني په توګه پېژندل کېده، همدا ځانګړنه وه چې د هغه په خبرو او کړنو د هر چا باور راته او له هغه څخه یې ملاتړ کاوه او بیا وروسته یې د همدې باور له مخې په هغه ایمان راووړ او د هغه په وړاندې یې د هر ډول قربانۍ او امر منلو ته حاضر وو.

دا یو منل شوی حقیقت دی کوم ملت چې مشر نه لري، هغه ملت وېشل کېږي، له ماتې او ستونزو سره مخ کېږي.

زمونږ د تېرو درېیو لسیزو ماتې یو ستر لامل د مشر نه موجودیت دی. افغانانو چې هر بدلون ته لبیک او خوښي ښکاره کړې ده، لامل یې همدا دی چې کېدای شي دا بدلون د افغانانو همدا ارمان ور پوره کړي او له تېرو جنایتکارانو څخه ورته خلاصون ورکړي.

خو له بده مرغه چې نه نوي مشر خپل مسولیتونه پېژندلي او نه هم ملت دې اړتیا ته د خپلې ارزښتناکې او مهمې اړتیا په سترګه کتلي ځو یې خپل مشر د ملي ګټو او واکمنۍ د ساتلو لپاره اړ کړی وي.

نن افغانان هر څه لري، د ولسمشر کرزي په قول شپږ زره میلیونه ډالره ملي نغده پانګه، د امریکا د کانونو پېژندنې د ادارې او څېړنې له مخې د شاوخوا درېو تریلیونو ډالرو په بیه طبیعي زېرمې، د سیاستوالو په اند تېرې، ورې او مجبور ملت او همدارنګه د نړیوالو ملاتړ، خو یو شی چې نلري او هغه باید افغانان خپله را پیدا کړي هغه د مشر موجودیت دی.

تـر هغـې چـې دا اړتیـا مـونږ افغانـان پخپلـه حـل نـه کـړو، هېڅـوک او هـېڅ شـی نـه شي کـولای زمـونږ شـته سـتونزې اوارې کـړي او مـونږ لـه روان نـاورین څخـه بریـالی وبـاسي. کـه اوسـنی حاکمـه ډلـه غـواړي خپـل تـاریخي مسـولیت اداء کـړي نـو بایـد افغـان ملـت د مشرـتابه تشـه د یـو رښـتینې افغـان پـه واسـطه ډکـه کـړي او د دې کـار لپـاره رښتینولي شرط ګڼل کېږي څو د خلکو باور په ځان پیدا کړي.

مـونږ لا هـم د دې کـار د تـرسره کولـو لپـاره وخـت لـرو ، کـه خـدای مـه کـړه دا ځـل مـو د مشرـ د ټـاکلو او پیـداکولو اړتیـا تـه پـه کمـه سـترګه وکتـل او د دې سـتونزې د اوارې لپـاره مـو جـدي کـار ونکـړ، کېـدای شي پـه یـو دایمـي وېشـلي ملت بانـدې بـدل شـو چـې را ټولـول بـه یـې بیا ډېر سخت کار وي.

د افغانستان پر سر د امریکا او ایران پټې خبرې[۵۱]

په نړۍ کې هر هېواد د خپلو ملي ګټو د ساتلو لپاره له خپلو سرحدونو څخه د تېرېدو او د نورو د سرحدونو تر ړنګولو مزل وهي.

د همدې تګلارې له مخې امریکا او د ناټو غړي هېوادونه هم له خپلو سرحدونو زرګونه کیلومتره لرې افغانستان ته راغلل چې وکولای شي خپلې ملي ګټې او ملي سالمیت خوندي کړي. هغه جګړه چې القاعدې غوښته د اروپا او امریکا په وچو کې یې ترسره کړي، د امریکا او ناټو د غړو هېوادونو د ستراتیژیستانو د هوښیارانه پلانونو له مخې د افغانستان تر پولو پورې محدوده پاتې شوه.

افغان ملت چې ځانته یې خپلې ملي ګټې نه دي تعریف کړې او نه هم په تېرو دریو لسیزو کې په دې توانېدلی، داسې مشر یا مشران پیدا کړي چې د هېواد ملي ګټې او سالمیت ورته وساتي د امریکا او د هغه د ملګرو هېوادونو لپاره د جګړې او ستراتیژیکې لوبې تر ټولو ښه ډګر ګڼل کېږي.

له همدې تشې څخه په ګټه اخیستنې ایران، پاکستان، روسیې، چین، هندوستان او د منځنۍ اسیا هېوادونه په لوی لاس د افغانستان د سیاسي جوړښت تر ټولو غښتلي لوبغاړي وګڼل شول

---

[۵۱] January ۸th, ۲۰۱۳

او د بُــن پــه لــومړنۍ غونــډه کــې د همــدې هېوادونــو پــه غوښــتنه یــو کاواکه سیاسي جوړښت برابر شو.

سیاسي جوړښت (یا سهامي شرکت بربرېدلو) گټې یوازې او یوازې امریکا او د هغه ملاتړو هېوادونو ته وې چې د سیمې له ډلې یې زیاتې هغه بیا ایران او پاکستان ته ورسېدې. دا چې پاکستان څنگه له دې تگلارې څخه مخ واړاوه او ولې د نوي افغان حکومت په خلاف را پورته شو، بېل بحث دی چې په راتلونکی کې به وشي. (Dobbins, ۲۰۰۸)

د ایران کړنې

د سپټمبر له یوولسمې پېښې وروسته د افغانستان په سیاسي برخلیک کې د ایران ښکېلتیا د امریکا لپاره له لومړیتوبونو گڼل کېده، ځکه امریکا په دې باور ده چې ایران د افغانستان په سیاسي او امنیتي ټیکاو کې لکه د پاکستان په څېر ډېر ستر کردار لوبوي.

د سپټمبر د یوولسمې له پېښې وروسته، امریکا د افغانستان او د سیمې د هېوادونو مطالعه او څېړنه پیل کړه، چې د خپلې راتلونکې لوبې لپاره ملگري او دښمنان په گوته کړي. د همدې څېړنې په پایله کې امریکا دې پایلې ته ورسېده چې ایران د طالبانو د رژیم سخت مخالف دی، نو ځکه د ترهگرۍ پر وړاندې په جگړه کې ایران د امریکا د یو نږدې ملاتړي په توگه استعمالېدای شي.

دواړو د طالبانو او القاعده مخالفت کاوه او د شمالي ټلوالې ملاتړ یې کاوه. له طالبانو سره د ایران اختلافات ډېرې ریښې لري.

طالبان او القاعده سني مذهب ته ګروهمن وو او ایران دوله شیعه ګان د سنیانو سخت مخالف دي. شیعه ګان د مذهبي تړاو له مخې له ایران څخه مرستې تر لاسه کوي.

کم ترکمه د افغانستان ټولو دري ژبو جنګسالارانو له ایران څخه مرستې تر لاسه کولې. د لومړي بُن له غونډې د مخه په نیویارک کې د امریکا د وخت د بهرنیو چارو وزیر کولن پاول او د ایران د بهرنیو چارو وزیر کمال خرازي سره ولیدل.

د نوموړي د لیدلو لپاره د ایران د بهرنیو چارو وزیر ته یوه لیکل شوې بیانیه ورکړل شوه چې په نوموړې وینا پانه کې دغه وزیر پخپله خوښه ځینې کلمات ور اضافه کړي. په دې اړه جیمز ډوبین پخپل کتاب (له طالبانو وروسته - د افغانستان ملت جوړونه) کې لیکي، خرازي د غونډې په پیل کې خپل قلم ور واخیست او د خپلو خبرو په پانه کې یې دا جمله زیاته کړه چې ایران له امریکا سره د ترهګرۍ ضد جګړې پر وړاندې ملاتړی دی او په تېره بیا خپله غمرازي اعلانوي.

هغه دا جملې په خپلو خبرو کې هم یادې کړې. دې حقیقتونو ته په کتو د ایران او امریکا کومه دښمني چې په نړیوال سیاسي ډګر کې پرې شوخند وهل کیږي هسې د نړۍ سترګو ته د خاورو شیندلو په معنا ده (کم تر کمه د افغانستان په موضوع کې) چې افغانان باید پرې تېر نه وزي. (Dobbins, ۲۰۰۸)

امریکا د خپلو ستراتیژیکو ګټو د تر لاسه کولو لپاره له پاکستان او ایران سره هر ډول تړون ته تیاره ده. هغه که د افغانستان د ملي ګټو او ملي سالمیت تر پښو لاندې کولو په معنا هم وي. په اوس

مهال کې د ایران او امریکا ترمنځ د غونډو بېلابېل راپورونه چې په هرات کې ترسره شوي او یا دا چې د امریکا د بهرنیو چارو وزیره ایران ته په پټ سفر تللې وه او هلته یې له ایراني چارواکو سره د افغانستان په اړه خپله اوږد مهاله ستراتیژي شریکه کړې د پام وړ خبرې دي چې باید افغان دولت ورته متوجه و اوسي.
ایران په افغان سوله او د افغانستان په راتلونکي کې د پاکستان په ډېر اغېز لکه د هندوستان په څېر اندېښمنه دی، ځکه ایران فکر کوي چې پاکستان به د سنی مذهبه طالبانو په ملاتړ د افغانستان په راتلونکي سیاسي جوړښت کې شیعه لږکي له نظره وغورځوي.
بل لوري ته ایران د شمالي ټلوالې د ملاتړي هېواد په توګه غواړي لکه د بُن په لومړنۍ غونډه کې چې د همدې ټلوالې غوښنه برخه یې په افغان حکومت کې ثابته کړه یو ځل بیا د همدې ډلې لپاره لابینګ کوي او د دې تر څنګ ایران په ځان کې دا زور ویني چې که د دوی شرایط په افغان راتلونکي کې په نظر کې ونه نیول شي کولای شي د تورن اسماعیل خان، عطام محمد نور، بسم الله محمدي، قسیم فهیم او د ټلوالې د نورو ورته جنګسالارانو په مرسته جګړه او د مقاومت محاذ جوړ کړي. د ایران دا ټول ګوابښونه د امریکا د ستراتیژیکو موخو سره په ټکر کې دي، له دې امله امریکا غواړي له ایران سره په یو جوړ جاړي کې پاتې شي او په دې توګه په افغانستان کې خپلې ملي ګټې لا هم خوندي کړي. (Scheron, ۲۰۰٦)

په تاسف سره چې په کور د ننه افغان حکومت کوم مصلحت خپل کړی، له مخې یې ونشوای کولای په بهرني سیاست کې هم ملي او اوسي او د مصلحت پر ځای ملي ګټو او ملي سالمیت ته لومړیتوب ورکړي، نو ځکه د افغانستان او سیمې په راتلونکي کې نشي- کولای د افغان ملت په ګټه برلاسې او بریالی سیاسي لوبه وکړي، چې ډېره د اندېښنې وړ خبره ده. د افغانستان په برخلیک داسې جوړ جاړی کولای شي د افغانستان ملي هویت له ګواښ سره مخ کړي.

حللاره

لکه څنګه چې افغان حکومت په دې وروستیو کې په طالبانو د بهرنیو غونډو بندیز لګولی، داسې باید له امریکا سره په نظامي تړون کې د ورته غونډو او پټو خبرو اترو بندیز هم ولګوي، که دا کار نشي- کولای دومره خو باید وکړي چې افغان حکومت هم باید د ورته غونډو برخه او ګډونوال و اوسېږي.

له دې پرته افغان حکومت باید له مصلحتي سیاست څخه پخپلې بهرنۍ او سیمه ییزې کړنلارې کې کار وانخلي، بلکې د ملي ګټو او ملي سالمیت پر بنسټ دې داسې بهرنۍ او سیمه ییز سیاست خپل کړي چې وکولای شي په کور دننه او بهر د افغان ملت ګټې خوندي کړي.

افغان حکومت باید د کابینې په اوسني جوړښت له سره غور وکړي -زورواکان او ټوپکیان باید له ۲۰۱۴ مېلادي کال څخه د مخه کمزوري او له دندو ګوښه کړای شي چې د دوی سیاسي حیثیت کمزوری کړای شي او په ورته حالت کې افغان حکومت

باید افغان سیاسي ډلې او لوړ پوړي چارواکي او زور واکان د سیمې د هیوادونو له اغیز او پټو معاملو څخه منعه کړي او هغوی تر جنایي او امنیتي څار لاندې ونیسي.

د افغانستان په بې ثباتۍ کې د امریکا کردار[52]

امریکا د افغانستان په جیو ستراتیژیک موقعیت باندې له تېرو څلورو لسیزو راهیسې زړه بایللی. (Kleveman, ۲۰۰٤)

امریکا چې د افغانانو په مټ او وینو خپل تاریخي دښمن پخوانی شوروي (کمونېزم) ته ماتې ورکړه، نو د سیمې ټولې واګې (ښه او بد) یې د پاکستان په واک کې پرېښودل او خپله د عراق ماتولو او د منځني ختیځ د اېل کولو پر لوري ولاړه.

د پاکستان نظامي حاکم او د وخت دیکتاتور مشر ضیاالحق د امریکا زړه په ځان رامات کړ او له هغوی سره یې د امریکا د ستراتیژیکو موخو د ترلاسه کولو لپاره له زړه هلې ځلې وکړې. د همدې خواخوږۍ او باور په تمه امریکا په ۱۹۹۲میلادي کال له عراق سره په جګړه کې کېووت.

د عراق په جګړه کې هم د پاکستان پوځ او همدارنګه د مجاهدینو تر عنوان لاندې ځینو افغان ډلو امریکا سره ښه له زړه مرسته وکړه، کله چې امریکا د اذربایجان او ارمینیا (د قفقاز د سیمو) د بې ثباته کولو تکل وکړ نو یو ځل بیا یې د مجاهدینو له ډلو (په ځانګړي ډول د حکمتیار تر مشرۍ لاندې د اسلامي حزب له ډلې) څخه مرسته واخیسته او افغانان یې د اذربایجان په ګټه

---

[52] January 6th, ۲۰۱۳

د کرباغ په جګړه له ارمنیا سره ښکېل کړل، خو زرمې لسیزې او په ځانګړې توګه د سپتمبر یوولسمې پېښې د نړۍ او په ځانګړې توګه د امریکا د ستراتیژیکو موخو د ټاکلو په برخه کې یو نوی بدلون راووست.

د دې بدلون له مخې امریکا یو ځل بیا سویلي اسیا او منځنۍ اسیا پر لوړي مخه کړه، لکه د پخوا په څېر یې تر ټولو اسانه هېواد چې امریکا کولای شوای د ځان په ګټه ولوبوي هغه پاکستان و، د پاکستان په مشوره او خوښه یې د طالبانو د امارت د راپرځولو تکل وکړ.

د ورځو په شمېر یې د طالبانو ځواکمن او یوه خوله امارت له پښو وغورځاوه او هر څه یې د ځان په ګټه برابر کړل. په افغانستان کې د امریکا فزیکي وجود د دې سبب وګرځېد چې د پاکستان کردار د افغانستان په کورنیو چارو کې کم رنګه کړي او په دې توګه د افغانستان د کورنیو ستونزو (جګړو او بې ثباتیو په برخه کې) نوي لوبغاړي را وټوکوي.

د افغانستان په بې ثباتۍ کې اوس د دې هېواد په تاریخ کې تر ټولو ډېر کردارونه (هېوادونه) لاس لري، ایران، پاکستان، هندوستان، چین، د منځنۍ اسیا هېوادونه، امریکا، سعودي عرب او همدارنګه په کوردننه ټولې جهادي او غیرجهادي ډلې ټپلې -د افغانستان په بې ثباتۍ کې په خبره او ناخبره توګه رول لوبوي.

امریکا د افغانستان د بې ثباتۍ تر ټولو ستر فرش اوار کړی. امریکا ده چې د پاکستان دوه مخې تګلاره او د طالبانو او نورو جګړه مارو ډلو په ملاتړ یې سترګې پټې کړې. امریکا ده چې د

ایران پر مټ یې پر افغانانو سخت دریځه شیعه ګان او لوټماره شمالي ټلواله مسلطه کړې. امریکا ده چې په افغانستان کې یې یوه نامتوازن سیاسي او نظامي خوځښت ته زمینه برابره کړې. د امریکا په شتون کې د افغان حکومت په منځ کې د ملي ګټو خلاف د چوکیو وېش کېږي.

اداري فساد اوج ته رسېدلی، انسان وژنه او افغان وژنه تر هر بل وخته اسانه شوې ده. امریکا ده چې د میلیونونو ډالرو په پانګونه یې په افغانانو پخواني جګړه ماري ډلې په سیاسي او اقتصادي برخه کې واکمنې کړې دي، د افغانستان د ټاکلي پرمختګ لپاره د ډېرو بنسټیزو پروژو نه عملي کېدل خپله د افغانستان د بې ثباتۍ لپاره د بستر برابرول دي.

امریکا د افغانستان د ټیکاو او پرمختګ لپاره ونشوای کولای چې مارشال پلان برابر کړي چې له مخې یې وکولای شي د افغانانو د ژوند او د افغانستان د ټیکاو لپاره لومړیتوبونه برابر او عملي کړي.

حللاره

امریکا چې د ټاکنو په درشل کې ده، له ټاکنو څخه وروسته د خپلې بهرنۍ تګلارې او همدارنګه د افغانستان د ټیکاو او پرمختګ د تګلارو د بدلون لپاره ښه زمینه په واک کې لري چې باید ګټه ترې واخیستل شي.

د افغانستان بې ثباتي په هېڅ مانا د امریکا او سیمې په ګټه نه ده. افغان حکومت باید سر له ننه د یو پیاوړي ډیپلماتیک کمپاین له مخې د امریکا نوی حکومت دې ته راضي کړي چې له افغان

حکومـــت او افغانـــانو سره د افغانســـتان پـــه ټیکـــاو کـــې کـــوټلي پروگرامونه او پروژې عملي کړي.

افغـــان حکومـــت بایـــد د افغانـــانو ډېـــرې اړینـــې لـــومړنۍ اړتیـــاوې د امریکـــا نـــوې اداري تـــه پـــه گوتـــه کـــړي چـــې وکـــولای شي د امریکـــا مـــالي او نظـــامي مرســـتې د همـــدې اړتیـــاوو پـــه برابرولـــو ولگـــول شي. امریکـــا بایـــد افغـــان حکومـــت د پراخـــو اداري، ســـیاسي، اقتصـــادي او ټـــولنیزو اصـــلاحاتو د راوســـتلو لپـــاره اړ کـــړي. امریکـــا بایـــد پـــه دې وپـــوهېږي چـــې د افغانســـتان نـــا ارامـــي او نـــا امنـــي کېـــدای شي منځنـــۍ اســـیا او د ســـیمې نـــورو هېوادونـــو تـــه پـــه ډېـــرې چټکـــۍ سره خپـــره شي چـــې کنټرول او ارامول به يې بیا د امریکا له وسه هم بهر وي.

د افغانستان په شمال کې ویروونکې جګړه[۵۳]

جګړې تـل لـه ځـان سره بـدمرغي او ویجـاړی لـري. کـوم ملتونـه چـې په اټکل شـوي، منظمـه، هـدف لرونکـې او رهـبري شـوې جګـړه کـې د خپلواکۍ او سـوکالۍ لپـاره جګـړه نـه کـوي، هغـوی تـل د دښـمن پـه لومـه کـې بنـد پـاتې کېـږي. د ملـت ماهیـت لـه منځـه ځـي، ځمکنـۍ بشـپړتیا لـه لاسـه ورکـوي او د هېـواد د اسـاسي جوړښـت فارمولـه لـه ماتې سره مخ کېږي.

افغانـان لـه بـده مرغـه د شـوروي پـه خـلاف د همداسـې یـوې جګـړې ښکار شـول. پخـواني شـوروي تـه یـې ماتـه کـړه، خـو لـه بـده مرغـه، خپلـه افغانـان هـم مـات شـول. د افغانسـتان جغرافیـوي جوړښـت پـه شمال او سویل ووېشل شو.

کـه څـه هـم د افغانسـتان لـه شـمال څخـه پرتـه کـوم لـوري کـوم ښېـل نـوم نـه دی خپـل کـړی، خـو دا هـم د پخـواني شـوروي (اوسـنۍ روسـیې) د دسیسـې برخـه وه او هـم د سـیمې د اسـتخباراتو چـالاکي وه چـې د شـمال ټلـوالې، نظـار شـورا، جنـبش او جمعیـت تـر نامـه لانـدې جوړښـتونه یـې د افغـان هېـواد تـر شـمال پـورې محـدود وساتل، څو تل ترې د ځان په ګټه استفاده وکړي.

---

۵۳ June ۲۳, ۲۰۱۵

د افغانستان ماتېدل تر ډېره بريده ناشونی کار ښکاري، خو د نړۍ تاريخ موږ ته عبرتناک درسونه لري. چېرته چې په ملتونو کې تجانس (ورته والی) ليدل کېده، ډېری ملتونه د پرديو په لمسون او زور بېل شوي لکه کوريا چې په شمالي او سويلي وېشل شوې، سوډان په شمالي او سويلي يا المان چې په ختيځ او لوېديځ وېشل شوی و، خو کوم ملتونه چې د افغانستان په څېر غيرمتجانس دي هغه خو په ډېره اسانی په څو ټوټو وېشل کېږي، لکه پخوانی بوسنيا چې په بوسنيا، هيرزګوينا او سربيا يې ووېشله، يا پاکستان چې په بنګله دېش او پاکستان يې ووېشه.

لـه دې امله د شمال جګړه ډېره د انديښنې وړ خبره ده چې که افغانستان خدای مه کړه همداسې په نامنظمه، نا تعريف شوې او بې هدفه جګړه کې ښکېل پاتې شي، په افغانانو به په زور يا رضا د ګران هېواد د بېلوالي او ماتېدو تجربه وشي. (Stoessinger, ۲۰۰٤)

د شمال حالت له تېرو څو لسيزو را په دې خوا د انديښنې وړ دی. په شمال کې د پخواني شوروي د ماتېدو راهيسې ژبنی، قومي او مذهبي جګړې تېل شوې دي. په نوې يمو لسيزو کې د حزب اسلامي قوت شمال تجزيه او ماتېدا ته پرې نه ښود، ځکه چې په حزب اسلامي کې ګڼ تاجک، ازبک، ترکمن او هزاره افغانان شامل وو، د جمعيت او جنبش د قوت پر وړاندې د حزب اسلامي د قوتونو بيلانس يا توازن دوی په پښتنو زور زياتي ته نه پرېښودل.

خو کله چې طالبانو په شمال کې په ځانګړي توګه په مزار او کندز کې ماته وخوړه، د طالبانو د زور زياتي او جګړو پر وړاندې په شمال کې د پښتنو د ژوند او ځواک په اړه د جنبش (ازبک)، جمعيت (تاجک) او وحدت (هزاره) يو ځانګړی ايتلاف جوړ شو.

په تېرو څوارلسو کلونو کې د شمال پښتانه د خپل تاريخ په سختو شپو ورځو کې ژوند کوي. په لومړي ځل په تخار کې پښتانه له کورونو وشړل شول، د طالب په نامه بنديان شول، ځمکې يې د تاجک او ازبکو زورواکانو له لوري غصب شوې. په جوزجان او سرپل کې د پښتنو ځمکې چې اکثره يې د سړک په غاړه، اوارې او ښې حاصل ورکوونکې ځمکې ګڼل کېږي، د دوستم د ملېشو (ازبکو) له خوا په زور غصب شوې دي.

د پخواني ولسمشر- کرزي له خوا جمعه خان همدرد د همدې ستونزې د اوارې په پار د جوزجان د والي په توګه وګومارل شو، خو د هغه په وړاندې د دوستم سخت غبرګون د وسله والې جګړې په ترسره کولو تمام شو. همدرد په زور له ولايت څخه لرې کړل شو. په مزار کې د عطامحمد نور له خوا د پښتنو په خلاف ورته يو سېستماتيک ظلم، جګړه او زياتي ته لاره اواره شوې ده.

د مزار ښار په منځ کې زياته ځمکه د پښتنو سوداګرو ملکيت وه، اوس ترې په زور اخيستل شوې ده، له ښار څخه پښتانه په څنګ کړل شول، په پښتون مېشتو ولسواليو کې د عطامحمد نور په مټ ناامنۍ ته لاره اواره شوه، پښتانه چې د مزار شريف شاوخوا پنځوس سلنه جوړوي، کله يې هم ولسي- جرګې ته کوم استازي لار پيدا نکړه او نه يې هم کوم مشر- په مزار کې په ښه زړه پاتې

شو. پښتانه مشران په مزار کې په نښه شول، ګڼ یې ووژل شول او نور یې په کابل (پخپل هېواد کې د جلا وطنۍ) ژوند کوي.
په کندز کې د پښتنو پر وړاندې تر ټولو بد او ناوړه چلند کېږي. د قومندان میرعلم تر نامه لاندې تاجک ملېشه له تېرو څوارلسو کلونو راهیسې پښتانه په سیستماتیکه توګه وژني، د کندوز د ښار له منځه د پښتنو هستوګنځایونه غصب شوي، ځمکې یې په زور تري نیول کېږي، مشران یې ور وژني، ځوانان یې بېکاره کړي او په لوی لاس یې د طالب تر نامه لاندې داسې شومه سناریو پیل کړې چې تاجک او ازبک ملېشه په کې غوښن او چور تالان ته تیار ناست دي.
په دې وروستیو کې چې کومه جګړه د افغانستان په شمال کې روانه ده، دا له طالبانو ډېره د ځایي پښتنو د ځان ساتنې او ژوندي پاتې کېدا جګړه ده. په شمال کې تاجک، ازبک او ان هزاره د هر ډول ثقیله او خفیفه وسلو د ساتلو او ګرځولو اجازه لري، خو پښتون بیا په برچه هم د طالب په نامه په بندیخانو کې اچول کېږي او یا هم په نامعلومه توګه وژل کېږي. که یو بې طرفه لوری د شمال د ټولو ولایتونو په بندیخانې تحقیق وکړي، سل په سلو کې پښتانه په کې بندیان دي.
د دې خطرناکې سناریو تر ټولو بد او ویجاړوونکی تصویر دا دی چې د عطامحمد نور او دوستم تر منځ ګډ ایتلاف جوړ شو چې دا ایتلاف د طالب په خلاف نه دی، دا یوازې په شمال کې د پښتون په خلاف دی، هغه پښتون چې په شمال کې د غم، درد او کړاو

شپې ورځې سبا کوي. د دې ایتلاف دنده او مسولیت د پښتون وژل، رټل او شړل دي.

طالب له تېرو څوارلسو کلونو راهیسې د ګران هېواد په لوېدیځ او ختیځ کې جګړه روانه کړې، یوه ورځ هم د عطامحمدنور زړه ته دا ونه درېدل چې خپله نظامي درېشي- واغوندي، پکتیا، هلمند یا کنړ ته لاړ شي او هلته د طالب په خلاف جګړې ته زړه ښه کړي او نه هم دوستم له ازبکو څخه را ښکته فکر وکړ، خو نن چې د دوی له ظلم او وحشت څخه په تنګ راغلی پښتون له جګړې پرته په شمال کې کومه بله لار نلري، دوی د اور د ګرمولو، د ځان د پړسولو او خپلو ستراتیژیکو موخو ته د رسېدلو لپاره د هر پښتون دروازه په لغته وهي.

افغان مشران، سیاسیون، نړیواله ټولنه او روڼ اندی باید د شمال د اوسنیو پېښو بې پلوه جاج واخلي. روان کړکېچ وارزوي او حللار ورته وړاندې کړي، که نه د شمال اور به دا ځل ګران هېواد له یو نه جبرانېدونکي حالت سره مخ کړي. په جګړه کې مو د یو ملت په توګه او هم د قوم او سمت په توګه تاوان دی.

یا ربه توفیق!

جګړه په پښتون - افغان تپل شوې ده[٥٤]

د سپټمبر له یوولسم څخه چې نړۍ د امریکا په مشرۍ افغانستان ته را کوچېدلې، د پښتون - افغان له وژنې پرته یې د ترهګرۍ په ځانګړې توګه د نړیوالې ترهګرۍ په وړاندې کوم کوټلی پرمختګ نه دی کړی. نړۍ د ۲۰۱۷ میلادي کال له ۲۰۰۱ میلادي څخه ډېره نا امنه ده. د ترهګرو ډلو شمېر له هر بل وخت زیات شوی دی. د ترهګرو شمېر په نړۍ کې ډېر شوی، د ترهګرۍ د پېښو پېچلتیا زیاته شوې، همدارنګه د ترهګرۍ د پېښو د جلب او جذب ساحه پراخه شوې ده.

موږ وکتل چې په تېرو څو کلونو کې په امریکا، اروپا او ګڼو نورو سیمو کې د ترهګرۍ پېچلې پېښې شوې دي چې ډېری یې د همدې هېوادونو په د ننه کې، د خپلو اتباعو له لوري د عامو وګړو د وژنو لامل شوې دي. پوښتنه دا ده چې نړۍ - امریکا او ملاتړي یې د دې پېښو د مخنیوي لپاره څه کوي؟ ایا د ترهګرۍ اصلي ځالې، روزنځایونه، د تمویل کړۍ او پټنځایونه په نښه کېږي که نه؟

د دې پوښتنو ځوابول حتمي دي، ځکه دا پوښتنې د پښتون - افغان له ژوند سره تړلې دي. موږ ګورو د امریکا تر ټولو اوږده

---

[٥٤] د ۲۰۱۷ میلادي کال د فبروري ۲۱مه

ځگړه په داسې سیمو کې کېږي چېرته چې هیڅ انسان د امریکا ـ لوېدیځ ګټې، اوسېدونکي او خاوره تر ګواښ لاندې نه ده راوستې.

پښتون افغان په تېر ټول انساني تاریخ کې په چا یرغل نه دی کړی، د هغه د کور د ورانولو او وژلو تکل یې نه دی کړی، خو نن په لوی لاس په پښتون افغان نړیواله جګړه تپل شوې ده.

له هوا او ځمکې پښتون افغان په بېرحمانه توګه په نښه کېږي، وژل کېږي. کډوالۍ ته اړ ویستل کېږي او په لوی لاس دې ته اړ کېږي چې د ځان د دفاع لپاره وسلې ته لاس کړي.

د دې ټولو ناخوالو تر څنګ، حکومتونو، په ځانګړې توګه د کابل حکومت چې په وروستیو کې د ناقانونه جوړښت له مخې د ملي یووالي د حکومت په نامه په کابل وتپل شو، له پښتون ـ افغان سره له تعصب ډک چلند کوي.

د دې ناکردو ښه بېلګه د ۱۳۹۶لمریز کال په بودیجه کې را برسېره کېږي. د افغانستان اساسي قانون حکم کوي چې متوازن انکشاف د حکومت دنده ده، متوازن انکشاف د تناسب له مخې جوړېږي. په دې مانا چې د چا شومره نفوس وي، د کوم ولایت، ولسوالۍ چې شومره نفوس وي، په همغه کچه به حکومت ورته انکشافي بودیجه تخصیصوي، په همغه اندازه به ورته د پرمختګ چارې برابروي، خو موږ ګورو چې د راتلونکي کال بودیجې زابل ته هېڅ ښوونځی په نظر کې نه دی نیولی، ولې تخار ته یې شپاړس ښوونځي ورکړي، سویلي ولایتونو (کندهار، هلمند، اروزګان او

زابل) ته یې په بودیجه کې شاوخوا پنځه ښوونځي په نظر کې نیولي دي.
هیڅ لویه بودیجه د دې سیمې د خلکو د اساسي ستونزو د حل او د ژوند د ستونزو د کمولو لپاره په نظر کې نه ده نیول شوې. همدارنګه پکتیکا ته هیڅ ښوونځی په بودجه کې نه دی نیول شوی، پکتیا، خوست، لوګر ته شاوخوا پنځه ښوونځي په پام کې نیول شوي.
د دې ولایتونو د روغتیایي ستونزو د حل لپاره هیڅ کومه نوې پروژه په لېست کې نه ښکاري. د ننګرهار، لغمان او کونړ له ولایتونو سره ورته چلند ته لار اواره شوې ده، خو د بدخشان، تخار، بامیان، دایکنډي سیمو ته یې له ښوونځیو نیولې تر روغتونونو، سرکونو او ګڼو نورو پروژو پورې پوره په پام کې نیولې دي.
دا په څه مانا؟
د پښتنو سیمو ته د نه پام دلیل دوی د دې سیمو نا امنی په ګوته کوي، خو موږ پوهېږو چې نا امني او پرمختګ یو له بل سره تړلې چارې دي، چېرته چې اقتصادي ټیکاو نه وي، چېرته چې د پرمختګ چارې نه وي، هلته به نا امني وي، هلته به خلک د حکومت او چورواکو په خلاف غبرګون ته لار اواروي، هلته به د حکومت مشروعیت تت او کمرنګه وي.
په سویل، سویل ختیځ او ختیځ کې په لوی لاس همدا زمینه برابره شوې ده. په دې سیمو کې د ښوونځیو نه شتون، یا د خیالي ښوونځیو شتون، له ښوونځیو څخه د پولیسو او اردو د

پوستو کار اخیستنه په همدې مانا دي چې دا خلک جګړې ته وهڅول شي، بمبار شي، کورونه یې تلاشي شي، ځوانان یې پلچرخي او باګرام ته ولېږدول شي او کورنۍ یې کډوالۍ ته اړ شي.

د ملي یووالي د حکومت ګڼې چارې تر پوښتنې لاندې دي، خو د راتلونکي کال د بودیجې د نامتوازن وېش، پایله به دا شي چې راتلونکی کال به جګړه لا زیاته شي، جګړه به لا پښتون ـ افغان وژنې ته لار اواره کړي، پښتون افغان به لا زیات د راتلونکو نسلونو لپاره د قلم پر ځای ټوپک ته اسانه لاس رسی ولري چې دا چاره به سیمه او نړۍ لا زیاته ناامنه کړي.

موږ په ټولو رسنیو، مدني ټولنو، ځوانانو، مشرانو، قومي سپین ږیرو غړو کوو چې د متوازن انکشاف د حق غوښتنې ناره راسره بدرګه کړي، پرې نږدي چې د ملي یووالي د حکومت ترنامه لاندې د افغانستان د قومونو، پرګنو ترمنځ قومي وېش او جګړې ته لاره برابره کړي، د پښتون ـــ افغان انسان لومړني، اساسي حقوق تر پښو لاندې کړي، جګړې ته لمن ووهي او افغان وژنه پراخه کړي.

د افغانستان راتلونکی
او افغان (ملت) جوړونې ته اړتیا[۵۵]

د افغانستان له ناورینه ډک تاریخ داسي یوه پړاو ته رسېدلی دی چې د ملت جوړونې ځیرکی او عملي بهیر ته په کې له هربل وخته ډېره اړتیا ده. که دا کار په سمه توګه ونشي، وېره شته چې د افغانانو د ملي بشپړتیا له پاره ډېرې ستونزې را ولاړې شي. په دې وروستیو کې د امریکایي دیپلومات رابرټ بلک ویل (Robert Blackwell) چې په هند کې د متحده ایالاتو سفیر پاتې شوی د افغانستان د خاورې د وېش په هکله نظر بابېزه ګڼل به بې ځایه وي.

د افغانستان د لانجې په حل کې د ناټو د غړو هېوادونو زړه نا زړه کېدنه، د افغانانو خپلمنځي توپیرونه او ستونزې، په جګړه کې د ښکېلو ډلو تر منځ قومي نا انډولتیا او بهرنی لاس وهنې ټولې داسې مسلې دي کومې چې کېدای شي د افغانانو د غوښتنو په خلاف د افغانانو د ملي هویت او بشپړتیا له پاره ستونزې را ولاړې کړي.

---

۵۵ ۲۱,۱۱,۲۰۱۰-۱۱:۰۸

له دې امله دا ډېره مهمه ده چې د ملي مسایلو په هکله افغانان خپله پرېکړه وکړي، هغه که د کرزي حکومت دي او که د حکومت مخالفې ډلې طالبان یا هم اسلامي حزب دي. افغانستان لا هم د خاورې د بشپړتیا په وړاندې د ډیورند کرښه چې د ملت او حکومت جوړونې له پاره اړینه ګڼل کېږي یوه لویه ستونزه په مخ کې لري، کومه چې د افغانستان د ځکمنۍ پولې د ټاکنې او سیاسي هویت له پاره حیاتي ارزښت لري.

له پاکستان سره د ډیورند د کرښې ستونزه او همدارنګه له ایران سره د اوبو ستونزه لکه د سلما، بخش اباد، کمال خان د بندونو حیاتي پروژې داسې ستونزې دي چې د افغانستان د روانې شخړې د اسبابو له لېسته نه شي ویستل کېدای. افغان مشران که له سیاسي بصیرت کار وا نخلي او د ملي هویت د ثابتولو او څرګندولو له پاره خپلې متې راونه نغاړي کېدای شي د روسانو د وتلو ترخه تجربه چې د افغانانو خپلمنځي وژنه وه، یو ځل بیا تکرار شي.

د اسلامي حزب د مشر- څرګندونې د افغانستان د نږدې راتلونکي په هکله باید جدي وګڼل شي ځکه دا ډله په تېره کورنۍ جګړه کې ښکېله وه، اوس که له دوی سره داسې وېره بیا راپیدا شوې وي، دا په دې مانا ده چې د جګړې په دواړو خواوو کې داسې فکتورونه موجود دي کوم چې د افغانانو د خپلمنځې وژنې او ملي بشپړتیا د ګواښ وړاندوېینه تړې کېدای شي او تېرې ترخې تجربې یو ځل بیا په افغانانو تکرار کېدای شي.

د ملت جوړونې په برخه کې له نړیوالې ټولنې څخه ډېره تمه کېدای شي ځکه چې نړیوال له دې وروسته د افغانستان په لانجو کې بې طرفه نه شي پاتې کېدای، دوی به د خپلو ګټو د خوندي ساتلو له پاره له هرې وسیلې کار واخلي هغه که د افغانستان وېش او که د افغانانو خپلمنځي وژنې وي، نو ځکه په روانه غمیزه کې باید له ښکېلو ډلو څخه داسې طرحې چې نه یوازې د افغانستان د سیاسي ثبات له پاره لاره اواره کړي وړاندې شي. بلکې د نړیوالو ستونزو په ځانګړې توګه د سیمې له هېوادونو سره د افغانستان ستونزه او بیا سیمه ییزو ستونزو ته هم د اواري لارې چارې په ګوته کړي. د دې له پاره چې خبره اوږده نه شي مونږ به یوازې د نوموړیو مسلو په افغاني اړخ خبرې وکړو.

ولې ملت جوړونه ارزښتناکه ده؛ ملت څه ته وایي؟

د ملت جوړونې اصطلاح په ۱۹۵۰ او ۱۹٦۰ لسیزو کې د سیاسي علومو د پوهانو ترمنځ چې تاریخي لیدلوري یې لرل دود وه او مهم مینه وال یې د امریکا د پوهنتون چارواکي لکه کارل دویچ، چارلزتیلي او رینهاردبندیکس وو . د ملت جوړونې نظریه په لومړیو کې د ملي پیوستون او برابرښتونو په سر را څرخېده چې د پرمختللي حکومت د پایښت چې د حکومت له نورو دودیزو ډولونو لکه فیوډالي، شاهي، کلیسایي او امپراتوریو څخه یې توپیر درلود کارېدل.

ملت څه ته ویل کېږي؟ چېرته چې اوسېدونکي د یوې ځانګړې جغرافیې دننه د یو واحد دولت تر اداري لاندې په یوه داسې

سیاسي ټولنه کې ژوند کوي چې په ګټو او زیان کې ګډ وي او شریک ارزښتونه ولري او ویې پالي د یو ملت په نوم یادېږي.

ملت جوړونه (Nation Building) د معماری یوه استعاره ده چې د دې پروسې لاندې ولسونه، دولتونه او خلک سره یو ځای کېږي چې په پایله کې یو ملت تري جوړېږي، کوم چې د نوموړي ملت د سیاسي، ټولنیز او اقتصادي ثبات له پاره پراخه زمینه برابروي.

د ملت جوړونې د پروسې د پیل له پاره افغانستان مېشت ټول ټبرونه باید په دې پروسه کې فعاله ونډه واخلي، هغه که په سیاسي ډګر، ټولنیزو هلو ځلو او که په ا قتصادي ډګر کې وي او باید دا هلې ځلې یو له بل سره همغږې شي. همدارنګه د رواني غمیزې د اواري له پاره ټولې لارې چارې باید په جګړه کې د ښکېلو خواوو له لوري همغږې شي، له اسلامي هېوادونو څخه باید په جدي توګه د افغانانو د مشرانو له لوري غوښتنه وشي چې له افغانانو سره د روانې ستونزې په حل کې جدي مرستې وکړي.

نړیواله ټولنه باید د افغانانو د سیاسي هویت د پیاوړتیا له پاره په ګاونډیو هېوادونو فشار وارد کړي څو د افغانستان په کورنیو چارو کې لاس وهنه بنده کړي. په سیمه کې د سیمې د برلاسي له پاره هند او پاکستان، د هند او چین اقتصادي سیالي د ناټو او روسیې ګڼې ټولې داسې مهمې ستونزې دي چې د افغانانو په وژنې او د ټوپک په زور ازمایل کېږي له دې امله باید د سیمه ییزو ستونزو نړیوال او کورني شنونکي دا مسایل روښانه او بحث ته وړاندې

کړي، څو د افغانستان په ثبات کې د سیمې د هېوادونو ګټې هم وساتل شي چې دا کار به په خپله د افغانانو د سیاسي او اقتصادي پیاوړتیا له پاره زمینه برابره کړي چې د افغانانو د ښې راتلونکې په معنی تمثیل کېدای شي.

د ملت جوړونې بهیر د سولې د پروسې (Peace Building Process)د رامنځته کېدو له پاره لازمي او لومړنی قدم ګڼل کېږي، کوم هېوادونه چې له جګړې وروسته د ملت جوړونې بهیر په بریالیتوب سره ترسره کوي د ثبات او پرمختګ په لوري قدم اخلي. د ملت جوړونې له پاره بنسټیز عناصر د یوې واحدې جغرافیې تر څنګ یو واحد دولت، یوه ملي عقیده او ګډې اقتصادي ګټې برابرول دي.

له بده مرغه په روان سیاسي بحران کې افغانان له دې درې واړو په پراخه کچه بې برخې دي، د افغانستان نیمګړې جغرافیه، کمزوری دولت او نا اندوله اقتصادي پرمختګ د افغانانو د ملت جوړونې له پاره اساسي ستونزې ګڼل کېږي. که څه هم افغانان د اسلام تر سپېڅلي دین لاندې د یو ملت په توګه را غونډېدای شي خو په روانو کړکېچنو سیاسي او جګړه ییزو حالاتو کې دې برخې ته هم لږ پاملرنه شوې ده.

په جګړه کې د ښکېلو خواوو له لوري د ملکي افغانانو وژنې د اسلامي ایډیالوژۍ پر وړاندې په افغانانو کې ګڼې پوښتنې را ولاړې کړې دي، چې باید ځواب شي.

د ملت جوړونې د بهیر په اوږدو کې د ملي ارزښتونو درناوی کولای شي چې افغانان دې ته تم کړي چې د خپل ملي هویت په هکله جدي فکر وکړي، لکه د ملي اتلانو نمانځل، د ملي ورځو درناوی، د ملي سمبولونو درناوی، له افغاني کلتور څخه دفاع او په ورځني ژوند کې یې عملي کول، هغه که په جګړه او که د سولې په راوستلو کې وي، باید دې ارزښتونو ته جدي پام او درناوی وشي.

د ملت جوړونې په لاره کې لاندې ټکي په نظر کې نیول د پام وړ دي:

- د یو پراخ بنسټیز او کاري دولت جوړول؛

- د افغانانو د ژوند د اړتیاوو د پوره کولو له پاره یو فعال اقتصادي چوکاټ جوړول؛

- له ګاونډیو سره ځینې تاریخي ستونزې لکه د پولو او اوبو وېش په هکله رغنده خبرې کول او په نړیوالو نورمونو سره د دې مسایلو اوارول؛

د کلتوري ارزښتونو او ملي هویت په هکله د خلکو پوهاوی څو افغانان خپلې ګډې ځانګړنې وپېژني او هغه په خپل ورځني ژوند کې عملا خپلې کړي.

ډاکټر اشرف غني په خپل کتاب (د عادلانه نظام لار) کې په افغانستان کې د ملي هویت او ملت جوړونې پر مخ کې پرتې ستونزې په دې ډول په نښه کړي دي: ۱) کډوالي، ۲). محرومیت، ۳). ژبنی ستونزې، ۴). قومي سیاست،۵). د قانون نشتوالی، ٦). د سیاسي گوندونو نشتوالی او ۷). بې روزگاره ځوانان.

همدارازیې د ملت جوړولو له پاره لاندې چوکاټ وړاندې کړی چې په نهو ستنو ولاړ وي :۱) اسلام، ۲). اغېزمن دولت، ۳). د پوهنې بنسټیز کول، ۴). اغېزمنې نړیوالې اړیکې، ۵ .(نړیوالې اقتصادي مرستې، ٦). بشري پانگه، ۷). مارکېټ جوړونه، ۸). سیمه ییزه همکاري او ۹). د سیمه ییزې همکارۍ مخکې شرط چې هماغه اغېزمن دولت دی.

افغانان کولای شي په ډېرو اساسي مشترکاتو راټول او خپل ملي هویت پیاوړی او د ملت جوړولو پروسه چټکه کړي . لوی مشترکات په دې ډول دي:

اسلام، گډ تاریخ، ټولنیز عدالت، د فرصتونه توازن برابرول یا وېش، کلتوري وده او پرمختگ، متوازن انکشاف او د اقتصادي زېربناوو پیاوړي کول کولای شي د افغانانو له هغو ځانگړنو څخه وشمېرل شي چې د ملت جوړونې په پروسه کې ورسره ښه مرسته کولای شي.

ملت جوړونه د سولي په راوستلو کې هم لازمي عنصر ګڼل کېږي، سوله نه یوازې د جنګ نشتوالي ته وایي بلکې سوله په حقیقت کې د یوې ټولنې د وګړو تر منځ د توازن او تفاهم داسې یو حالت ته ویل کېږي چې د وګړو ترمنځ متقابل درناوی، د دوی تر منځ د توپیرونو په منلو او یو بل ته په قناعت ورکولو رامنځته کېږي.

د یو او بل پر وړاندې باید زغم ولري، شخړې د ټوپک د مرمۍ په ځای د خبرو اترو له لارې حل کېږي، د وګړو ټول حقونه خوندي وي، غوښتنې یې اورېدل کېږي او ستونزې یې د قانون په رڼا کې بې له تاوتریخوالي او ټولنیزې ګډوډۍ او ناارامۍ څخه اوارېږي.

په دې توګه ټول وګړي د عزت څښتن وي او د هېواد د اتباعو په توګه هر وګړی د کور شریک او رښتیني څښتن ګڼل کېږي. سوله د هرې ټولنې د مادي او معنوي پرمختګ لامل ګرځي او د ملت جوړونې په بهیر کې مرسته کوي.

دغه راز په نړیواله کچه سوله د هېوادونو تر منځ داسې همکارۍ ته ویل کېږي چې په ازادۍ، خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، برابرۍ، بشري حقونو ته په درناوي او د امکاناتو په روڼ او وړ وېش ولاړه وي.

په جګړه کې ښکېلو خواوو کولای شي په لاندې توګه د ملت جوړونې د بهیر په لارو چارو لاس پورې کړي:

١. ټول افغانان پرته له کوم سیاسي، مذهبي، ژبني او قومي توپیر څخه باید د ملت جوړونې په بهیر کې د ننه شي؛
٢. د یوه پیاوړي سیاسي دولت د جوړښت له پاره باید خپل سیاسي نظریاتي واټنونه کم کړي، څو د یو بل پر وړاندې له سیاسي زغم څخه کار واخیستل شي او له سیاسي کړکیچ څخه خپل هېواد ته نجات ورکړي؛
٣. د یوه متوازن اقتصادي پرمختګ پر وړاندې باید په یوه ملي او نړیواله پروسه کې ځان شریک کړي، څو بېکاره ځوانانو ته د کار او تعلیم زمینه برابره شي او د افغانستان ځورېدل ملت په چټکۍ سره په خپلو پښو ودرېږي؛
٤. خپل ملي ارزښتونه، ملي کلتور او ملي اتلان باید ونمانځل شي، ملت باید په خپل پیاوړي تاریخ یو موټی کړي؛
٥. هره ډله باید د افغانستان ابادۍ ته په صادقانه ډول د خدمت تکل وکړي او د پردیو له منګولو خپل خوار ملت ازاد کړي، څو افغانان هم په نړیواله کچه د ژوندانه په هره چاره کې سیالي وکړي؛
٦. ملي ګټې او مصلحتونه باید له خپلو شخصي- او ډله ییزو ګټو پورته وګڼي، څو یوه ملي تفاهم ته لاره اواره شي.

بودا له بامیانو کډه کېږي[۵۶]

د بـودا د بوتـانو د نړېـدو غمیـزه د افغانسـتان پـه معـاصر تـاریخ کـې یـوه نـه هېریـدونکې پېښـه ده، هـر ځـل چـې بامیـانو تـه تللـی یـم، د بـودا د نړېدلو مجسـمو جوړښـت او د ځـای انتخـاب حیـران کـړی یـم. د بـودا د مجسـمو عـاجزي، بـې وسي، انسـان دوسـتي او بلاخـره د انسـان د کرکې یو هیبتناک تصویر راته تر سترګو درېدلی دی.

د بـودا مجسـمې شـاوخوا جـوړې شـوې سـمڅې لا هـم د انسـانانو د اوسـېدو ځـای دی، هلتـه لا هـم د بامیـانو اوسـېدونکي کورونـه لـري او د پخـوا پـر خـلاف، پرتـه د بـودا لـه عبادتـه د خپـل ژونـد شـپې ورځـې سـبا کـوي. تېـره یـوه لسـیزه د افغانسـتان پـه ګـوټ ګـوټ کـې د یاددښـت وړ بدلونونـه راغلـل. ځینـو ولایتونـو د خپلـو اوسـېدونکو پـه مټ پرمختـګ وکـړ، ځینـو د نړیوالـو مرسـتو لـه برکتـه، خـو ځینـې بیـا پخپـل ځـای وروسـته پـاتې شـول او یـوازې اوسـېدونکي یـې پـرمخ لاړل.

بامیـان د وروسـتیو ولایتونـو پـه سر کـې راځـي. د بامیـانو اوسـېدونکو (هـزاره افغـان ورونـو) حیرانـوونکی پرمختـګ وکـړ، څـوک د وزارت،

---

۵۶ November ۲۴, ۲۰۱۳

ولایت او لوی ریاست څوکیو ته ورسېدل، چا بیا لوړې زده کړې په امریکا او اروپا کې وکړې او څوک هم له دې ولایت څخه لویو ولایتونو (کابل، مزار، هرات او غزني) ته کډه شول، خو یوازې د بامیانو یو کس لا هم پخپل ځای پاتې شو، هغه معیوب او مظلوم بودا دی.

د بودا له مجسمې څخه په درې سوه مترۍ کې ښکلي هوټلونه جوړ شوي چې د بامیانو د بوتانو او تاریخي ځایونو د لیدونکو له پاره په کې د ژوند ټولې اسانتیاوې برابرې شوې دي. په دې هوټلونو کې تر ډېره بریده مبلمانه د کال په اوږدو کې بهرنیان وي او کله، کله کوم افغان مېلمه هم پرې ورپېښ شي. د یوې شپې نرخ یې له ۵۵ ډالرو څخه نیولي تر ۲۵۰ ډالرو پورې رسېږي. بامیان نور څه نلري، د کچالو وړې وړې کروندې، د کروندو په څنډو کې د سپیدارو ونې او بیا د بامیانو له مرکز څخه په څه له پاسه یوسل او پنځوس کیلومترۍ کې د اوبو ښکلي بندونه دي.

د بودا بوتانو ته مخامخ په یوه غونډۍ کې لا هم د نړۍ یو تاریخي ښار په خوب ویده دی، د غور غوري ښار، د دې ښار په ټولو لارو او کوڅو کې لا هم داسې ماینونه خښ دي چې کېدای شي لامل یې همدا وي چې د دې ښار د رنګو کورونو تر چتو لاندې پراته شته لا هم له چور تالان څخه ژغورل شوي پاتې وي، خو څوک پوهېږي چې هلته هر څه تالان شوي او بیا یې په لارو کې ماینونه ځای پر ځای شوي وي؟

د باميانو لـه اوسـېدونکو څخـه يـو کـس چـې پـه دې وروسـتيو کـې نـابېره د ارگ د واکـدار بـاور پـر ځـان پيـداکړ، هغـه صـادق مـدبر دی. صـادق مـدبر د هـزاره ورونـو پـه مـنځ کـې بـې تـوپکـه جنگسـالار دی، هغـه ځانتـه خپـل تنظـيم جـوړ کـړی، گـڼ هـزاره رونړ انـدي يـې پـر ځـان را تـول کـړي. د راتلونکـو ټـاکنو لـه پـاره يـې د کـريم خلـيلي او محمـد محقـق خـلاف خپـل نومانـد وړانـدې کـړی چـې بلاخـره د همـدې تـوان او قـدرت لـه مخـې يـې د ولسمشر- کـرزي پـه واسـطه د راغوبشـتل شـوې مشـورتي جرگـې د تـدوير او جوړېـدو د کميسـيون مشرـي پـه غـاړه واخيسـته. صـادق مـدبر پـوهېږي چـې کـه امريکـا لـه افغانسـتان څخـه پښـې سـپکې کـړي نـو لـه ده سره بـه کـريم خلـيلي او محمـد محقـق پـه سـخت زړه حسـاب کتـاب وکـړي. ولسمشر- کـرزی د خپلـې اداري د هـر چـارواکي پـه کمزوريـو ښـه پوهېـده او لـه هـر داسـې کمـزوري چـارواکي څخـه يـې د خپلـې واکمنـۍ پـه اوږدو کـې د ځـان پـه گټـه پـه زړه پـورې اسـتفاده کـړې ده. صـادق مـدبر د خپـل مدبرانـه فکـر پـه مـټ دا دی وشـواي کـولای چـې د پنځوسـو کمېټـو د مشرانو پـه دنـدو کـم ترکمـه شپاړس خپـل اسـتازي (هـزاره پـه ځـانگړې توگه د باميانو اوسېدونکي) د کمېټو د مشرانو په دنده وگوماري.

د هغـه شپاړسـو مشرـانو بلاخـره د امريکـا ـ افغانسـتان د امنيتـي تـړون د تاييد تـر څنـگ پـه باميـانو کـې د امريکـا د اډو غوښـتنه ښـه پـه کلکـه او زغـرده وکـړه چـې دا کـار بـه د مـدبر د راتلونکـو پلانونـو لـه عملـي کېدو سره ډېره مرسته وکړي.

د یونسکو نړیوالې اداري او همدارنګه د افغانستان له تاریخي اثارو څخه د ملاتړ بنسټونو په وروستیو کې ویلي چې د بودا یوه لویه مجسمه لا هم د بامیانو په غرو، رغو کې ویده پرته ده. په بامیانو کې د امریکا او نیوزیلنډ نظامي اډه کېدای شي بودا له خوبه را پاڅوي. د یونیسکو نړیوالې اداري په دا وروستیو کې په وار، وار د امریکایي او افغان چورلکو له الوتنو څخه شکایت کړی، چې د بودا د مجسمو په سر ډېرې ټیټې الوزي. ددې الوتنو په ترڅ کې په دا وروستي لسیزه کې د بودا د مجسمو معیوبو بنسټونو ته لا ډېر زیان رسېدلی دی.

که د امریکا نظامي اډه په بامیانو کې جوړېږي، بودا ته یې درې تاوانه رسېږي. یو دا چې د دوی ټیټ پروازونه به لا ادامه پیدا کوي چې د مجسمو اوسني جوړښتونه به لا ورسره زیانمن شي او دویم دا چې دا جګړه ماره اډه به د بودا د ارشاداتو او لارښوونو خلاف د بامیانو د ولایت په اوږدو کې جګړې ته لاره اواره کړي. دریم دا چې په پای کې به، ویده بودا به هم له خوبه را پاڅوي او په دې توګه به د بودا ټول تاریخي اثار له بامیانو کډه شي.

له پاکستان سره څه کول په کار دي؟؟[۵۷]

لـه پاکسـتان سره زمـوږ ګاونـډيتوب د کـاپلين د کتـاب (د جغرافيـې غـچ) لـه مخـې د نـاروغې جغرافيـې د غـچ پـه مانـا دی (Kaplan, ۲۰۱۲).

د افغانسـتان او پاکسـتان تـر مـنځ د اړیکـو سـوړوالی يـا د اړیکـو نشـتوالی د دواړو هېوادونـو لپـاره يـو ناشـونی او لـه ګوابنـه ډک کـار دی. لـه بـلا چـې دې خلاصـی نـه وي، غـاړه غـړې ورسره ګرځـه. لـه دې املـه ټـولې هغـه هلـې ځلـې چـې د دواړو هېوادونـو د حکومتونـو تـر مـنځ د ديپلماتيکـو اړيکـو د پياوړتيـا او پرمختـګ پـه برخـه کـې کېږي. بايد ملاتړ يې وشي.

پـه نړيوالـو اړیکـو کـې د هېوادونـو تـر مـنځ د معـاملو، ديپلماسـۍ او جـوړ جـاړيو معيـار هېـوادنۍ ګټـې دي. بـل معيـار دا چـې پـه بهـرني سياسـت کـې د بلمثـل عمـل تـرسره کـول د بهـرني سياسـت د خپلواکۍ او غښتلتيا په مانا دي.

پاکسـتان لـه تېـرو شـپږو لسيزو راهيسـې لـه سـختو لـوړو ژورو څخـه تېـر شـوی هېـواد دی. پاکسـتان لـه تېـرې يـوې لسـيزې راهيسـې د ګړنـګ پرغـاړه ولاړ دی، خـو د دې سـختيو پـه اوږدو کـې يـې خپلـې

---

[۵۷] May ۱۲th, ۲۰۱۵

ملي ګټې ښې شاربلي، د سیمې لـه هېوادونـو سره پـه دیپلماتیکـو هلو ځلو کې ډېر فعال او غښتلی دی.

پـه کوردننـه د استخباراتو او پـوځ پـه مـټ د هېـواد د ستونزو د کنټرول په اړه نسبت افغان حکومتونـو تـه ډېـر غښتلی دی، خـو پـه دا وروستیو کـې پاکستان ځینـې ستونزې، ځینـې نـاخوالې پـه کوردننـه او بهـر کـې تـر سترګو کـړې چـې د دې هېـواد پـوځ، استخبارات او حکومت یې په ملا مات کړی دی.

حامد کـرزي لـه زړه لـه پاکستان سره دښمنې وکـړه. د کـرزي پـه څوارلس کلنـه پاچـاهۍ کـې پاکستان تـر سختو کورنیـو نـا امنیـو، اقتصـادي ځـوړ، سیاسي فشـارونو او بلاخـره د سیمې او نـړۍ پـه کچه په سیاسي انزوا کې را ښکېل هېواد بلل کېده.

په تېرو دیارلسو کلونـو کـې (د حامد کـرزي پـه پاچـاهۍ کـې) کـه یـو کـار سـم شـوی وي، هغـه د پاکستان سره ښکاره دښمني وه. د نـوي حکومـت پـه راتـګ سره، پاکستان غـواړي د افغانستان د دښمنـۍ ځـواک کاواکـه کـړي، کومـه نیـابتي جګـړه چـې پاکستان د خپلـو موخو د ترلاسـه کولـو لپـاره پـه ګـران وطـن (افغانستان) کـې پیـل کـړې ده، پاکستان غواړي افغانان د ورته عمل له کولو لاس واخلي.

پاکستان غـواړي مـوږ د بلوچستان د خپلـواکۍ اخلاقـي ملاتـړ ونکـړو، د پاکستاني طالبـانو خـو بایـد نـوم هـم پـه خولـه وانخلو؟؟؟ لـه هندوستان سره د نـږدې اړیکـو څخـه لاس پـه سر شـو؟؟ د ډیورنـد کرغېړنــه کرښــه بایــد هېــره کــړو؟؟

د ګډو عملیـاتو، د استخباراتي معلومـاتو د شریکولـو، د ډیورنـد د کرښې پـه اوږدو کـې د ځـانګړو عملیـاتو د کولـو تـر دسیسو لانـدې

پاکستان غواړي افغان حکومت د ډیورند په سر خبرو اترو ته را تیت کړي، پاکستان غواړي د افغاني سولې تر عنوان لاندې پاکستانی معامله وکړي.

د پاکستان پورته یاده شوې هره غوښتنه د افغانستان د خپلواکۍ، ملي ګټو، ځمکنۍ بشپړتیا او خپلواک بهرني سیاست د نفې په مانا ده.

له دې امله، که پاکستان له ترهګرۍ لاس نه اخلي، دوه مخی سیاست کوي، د ملي یووالي! حکومت ته په کار دي چې د بلمثل سیاست په خپلولو سره پاکستان ته غابښ ماتوونکی ځواب ورکړي. د ملي یووالي! حکومت باید د پاکستان پر وړاندې د تضرع، عاجزۍ او ملامتۍ له سیاست څخه لاس واخلي.

په ښکاره له پاکستان څخه غوښتنه وکړي چې په افغان سوله او جګړه کې لاسوهنه بس کړي. د غني او عبدالله حکومت باید د پاکستان پر وړاندې د حامد کرزي د سیاست د دوام، د تدریجي لېږد او په پای کې د مشروط بدلون په اړه تصمیم ونیسي.

د پخواني حکومت له تهاجمي سیاست څخه لاس په سر کېدل به افغانان د اوږده مهال لپاره له پاکستان سره په نیابتي جګړه او سیاست کې وساتي، د حکومت سیمه ییزه کمزورې تګلاره به لا حالات ترینګلي کړي، افغان سوله به په پاکستانۍ معاملې بدله شي.

په تېرو څوارلس کلونو کې د جګړې ټول قربانیان یوازې افغانان وو. دا جګړه باید پنجابیان نارامه کړي. د پنجاب ناارامي د کابل د سولې او ټیکاو کیلي ده. موږ باید پاکستان په دې پوه کړو چې د

نیابتي جګړې له لارې په افغانستان کې د موخو د ترلاسه کولو تجربه نوره زړه شوې ده. پاکستان باید له افغانستان سره د یو خپلواک هېواد په توګه چلند وکړي، نه دا چې د پاکستان په رحم او کرم به افغانان د تضرع، بلواکۍ او کمځواکۍ ژوند ته زړه ښه کوي. که حکومت د پاکستان پر وړاندې خپل روان کمزوري دریځ بدل نه کړي، ژر دی چې افغانستان په یوې بلې نیابتي جګړې یا معاملې کې ښکېل پاتې شي.

یا ربه توفیق

ډیورند لا ژوندی دی

په ۱۸۹۳ مېلادي کال کې د امیر عبدالرحمان خان د پاچاهۍ په وړاندې د نړیوال ښکېلاکگر (انگرېز) دسیسه داسې طرحه شوه چې تر ننه یې د اسیا د وچې پرمختگ، سوکالي او په ځان بسیاینې شارگونه غوټه کړې دي. عبدالرحمان خان چې د افغانستان د پاچاهۍ خوب یې له سره په رښا او تیاره کې نه ښکته کېده، له انگرېز سره د داسې شومې دسیسې په هوکړه سر وخوځاوه چې تر ننه د افغان ملت په وینو خړوبېږي.

د باچا په کور کې د غازي امان‌الله خان را وړاندې کېدل د انگرېز د طرحو، غچ او پلان په وړاندې یو ستر ډال ثابت شو، د غازي امان‌الله خان د خپلواکۍ د اعلان انداز چې څنگه تاریخونه را اخلي دومره له دبدبې، ملي غرور او ویاړ څخه ډک و چې د انگرېز سفیر پر مخ په سره ورځ گرمه خوله جاري شوه، انگرېز سفیر د خپل هېواد له دسیسه گرو مشرانو سره د امان‌الله خان د پاچاهۍ طرز او لرلید شریک کړ، نو انگرېز په دې لټه کې شو چې د انگرېز د ماتې ناسور کوشیر، پرته له دې ناشونی دی چې دا غازي او د ده پلانونه دې په افغان ولس کې سپک نه کړای شي، د انگرېز په ملاتړ د غازي په وړاندې د گڼو اوباشانو پاڅون د همدې شوم پلان عملي شوې بڼه وه.

له غازي امان‌الله خان څخه را پدېخوا د نادرخان راتګ افغانستان ته او بيا د ظاهرخان پاچاهي، د جمهوريت غوښتونکو حرکتونو را برسېره کېدل، د موسی شفيق په څېر د با تدبيره مشرانو را ښکاره کېدل، د داوودخان په څېر د جنوني افغان واک ته رسېدل هغه څه وو چې د وخت انګرېز يې په دې لټه کې کړ چې څنګه ډيورند ژوندی وساتي، سره له دې چې د هندوستان په خاوره کې د انګرېز په وړاندې د کانګرېس د مخالفتونو را برسېره کېدل، د بګهت سنګ وسله وال پاڅون او د ګاندي د نه تاوتريخوالي غږ، د باچاخان، فخرافغان د رونتيا او اصلاح افغانيه درانه ګامونه هر څه له خطر سره مخ کړي وو، انګرېز د همدې غړونو، خوځښتونو د ناکامولو په لټه کې و چې د محمدعلي جناح په څېره کې يې د وخت ډيورند ته لار پيداکړه.

هند او افغانستان يې په داسې يو ناسور کې ګاوندېان کړل چې تر ننه د ډيورند نوم ژوندی دی. د پخواني شوروي يرغل او د افغان مجاهدينو سربښندنې، د جهادي رهبرانو بې پروايي او په لويه کې د افغان ملي تولنې د سياسي اړخ کمزورتيا د دې سبب شوه چې افغان نشنلېزم ځای پان اسلامېزم ته پرېښود. د پخواني شوروي په وتلو، انګرېز او لوېديځ د اسلامپالو ځيلو ته داسې لومې خورې کړې چې ټول يې په ځان حيران کړل.

داسې بلاوې يې پرې را نازلې کړې چې د بې پيلوټه الوتکو په زور پرې تر ننه مېچن چلوي. هره ورځ د يو جهادي مشر- پر وړاندې په رسنيو کې د زهرو خپراوی، د جهادي مشرانو د ناروغيو

غړونـه، د زړه درېـدا او ګـڼ نـور ناسـورونه د همـدې ډيورنـد د غـچ د پلان هغه کړې دي چې که افغانان يې په ملي روحيه له منځه يو نه سي، د افغانستان د ورکاوي، بربادي او وېش پلان به ډېر ژر عملي شي.

حامد کرزي يوويشت ځله له پاکستان څخه ليدنه وکړه، په اخره کې ورته انګرېز لومړي وزير ډيوېډ کامرون د منځګړي کردار خپل کړ. د دې منځګړتيا تر ټولو ستر دليل د ډيورند د ليکې په رسميت پېژندل وو. د دې تر څنګ يې د پاکستان کردار په سيمه کې ځواکمناوه، حامد کرزی په شا شو، د حامد کرزي د کمزوري کولو، سپکولو د دسيسې بحث (د کرزي کورنۍ او افغان غميزې) په کتاب کې ولولئ.

له کرزي وروسته يې د ملي يووالي تر نامه لاندې داسې نيم ژواندی حکومت په کابل واکمن کړ چې د کابل په ښاروال يې دا ۳۰ مياشتې جنګ دی. د دوی له دې کمزوري حالت څخه د پاکستان ګټه دا شوه چې په تورخم يې دروازه جوړه کړه، په سپين بولدک يې د پاک سرزمين ناره هر سهار رسمي کړه. پاکستان د انګرېز د چل او فرېب ټول نيرنګونه خپل کړي دي، اشرف غني د نظامي ځواکونو قرارګاه ته بوت، هلته يې خپل زور، توان ورته را برسېره کړل او په دې توګه يې په پټه د امنيتي تړون تر نامه لاندې د ډيورند د شومې دسيسې وروستی مېخ د احمدشاهي افغانستان په تابوت وټومبه.

اشرف غني چې د واک تندې او لوږې پسې اخیستی، د ولس لومړیتوبونه ترې پاتې، د سیمې سیاست یې هېر، ایله د کابل په ښاروالی، د تدارکاتو په سمبالښت او د قرار دادونو په پټولو بوخت دی. د عبدالله په وړاندې له هربل پښتون اشرف غني کم راغلی دی. عبدالله رسنیو ته په زغرده وویل چې که غني د ده او د ده د ملګرو غوښتنې ونه مني، د فساد دوسیې به یې رسوا کړي. همدا و چې غني د عبدالله پر وړاندې لا سرټیټی ته مجبور شو.

پاکستان په افغان اوسېدونکو د ډیورند له کرښې د اوښتو را اوښتو له پاره وېزه لازمي کړه، اوس یې د کرښې په اوږدو کې د اغزن تار د غزولو کیسه را برسېره کړه. د څلورو نورو دروازو د جوړولو تابیا یې ونیوله. د سرکانو او ګنو نورو ولسوالیو بمبار ته یې کار ووایه، خو د ملي یووالي حکومت یې په وړاندې غلی پاتې شو. د دریمې سقاوې د بنسټ ډبره یې د لومړني سقاو د بیا خښولو په مراسمو پیل کړه، دا هر څه ځکه په افغان ولس کېږي چې ډیورند لا ژوندی دی.

د حللارې په توګه!

افغان روڼ اندي، ځوانان، سیاسیون، مدني ټولنې، قومي مشران باید د ملي ټولنې او ملي سیاست د ټاکلو تکل ګړندی کړي، د افغانستان د اساسي ستونزو د حل له پاره دې ملي اجماع ته مخه کړي، د ملي حاکمیت بیا را ژوندي کول د ولس دنده او مسولیت دی، په دې توګه مو ړ کولای شو چې د ډیورند کرښې ها غاړې

افغانـــانو تـــه لاس ورکـــړو، د پنجـــاب دسیســـې شـــنډې کـــړو او د احمدشاهي افغانستان د بیا جوړېدو خوب ته تعبیر شو.

یا رب توفیق

کوکنار په ارګ کې!

که د رسنیو ارشیفونو ته سر ورښکاره کړو او یا هم هغه غونډې، مجلسونه چې ډاکتر غني او عبدالله له ګرانو هېوادوالو سره په پټه او ښکاره کړي را په یاد کړو، نو نن باید ګران وطن ګل، ګلذار وای، خو نه داسې ونه شول. نن مو ګران وطن د تاریخ په داسې یو پړاو کې دی چې د کورنیو جګړو، نیابتي جګړو، د هېواد د جغرافیوي وېش، د اشغال د دوام، د افغان وژنې د سیمه ییزې او نړیوالې دسیسې له ژوربدا سره مخامخ دی، نن به موږ په داسې یو حالت کې قرار لرو چې د بدیل د نشتوالي پلمه د ځان او خپل وجدان د ارامولو له پاره کاروو.

تور بازار (Black Market) یوازې د نشه یي توکو له راکړې ورکړې څخه نه رامنځته کېږي، بلکې د وسلو له قاچاق څخه نیولې تر مالي او اداري فساد پورې ټول د تور بازار او تور اقتصاد برخه ګڼلی شو، ډاکتر غني چې ولس یې په اقتصادي بحثونو اېل کړ، نن د نړۍ په کچه د ستر تور بازار او تور اقتصاد مشر ګڼل کېږي.

د ملګرو ملتونو وروستی راپور چې د نشه یي توکو د کرکیلې او قاچاق د زیاتوالي په اړه په کې اندېښنې را ولاړې شوې، ډېر زیات د اندېښنې وړ دی. د کابل ښار په داسې سیمو کې نن په نشه

یې توکو روږدي ځوانان لیدل کېږي چې په تېرو څوارلسو کلونو کې هلته د داسې کسانو لیدل عیب ګڼل کېده، د بېلګې په توګه طلايي ښار (شهرک طلایي) ته په غزېدلې لار، د پل محمودخان سیمه او د ارتن پله شاوخوا سیمه کې تنکي ځوانان چې اکثره یې پښتانه دي، له ایران څخه راغلي هزاره ورونه نه دي، ډله ډله ټوله ورځ پوډر څکوي.

جلال اباد ښار ته تللی وم، ماښام د ښار په لوري قدم وهلو ته ملګرو سره ووتم، د ښاره هره سیمه چې ویالې او یا یې هم لږ څه پټ او ګوښه څنډه بللی شو، د تنکیو ځوانانو غوښې په کې د پوډرو په دودونو کې پټې وې.

د ملګرو ملتونو د راپور له مخې په تېر یو کال کې د نشه یي توکو په تولید کې ۴۳سلنه زیاتوالی راغلی، د کوکنارو کرکیله لس په سلو کې ډېره شوې ده چې دا د دوه سوه زره هکتاره ځمکې د کرکیلې له زیاتوالی سره برابر دی، په دې مانا چې په ۲۰۱۵ مېلادي کال په دوه سوه زره هکتاره نوې ځمکه کوکنار کښت شوي دي چې په تېرو پنځه لسو کلونو کې په دې ځمکو نورې غلې، دانې کرل کېدې.

د ملګرو ملتونو د همدې راپور له مخې په ۲۰۱٦مېلادي کال د کوکنارو په تولید کې ۹۱سلنه کموالی د کوکنارو سره د مبارزې په فعالیتونو کې راغلی دی چې دا پخپله د ملي یووالي د حکومت (ارګ) د ناپامۍ، ناکامۍ او د کوکنارو له کښت او قاچاق سره د بې باکۍ په پلان دلالت کوي. په ۲۰۱٦مېلادي کال کې

افغانستان د دې هېواد په تاريخ کې تر ټولو ډېر نشه يي توکي توليد کړي چې ۴۸۰۰۰ ميتريک ټنه بلل کېږي. داسې ښکاري چې راتلونکی کار کېدی شي ارګ کې هم کوکنار وکرل شي، تر څو د ګران وطن پاتې ټوله ځمکه د کوکنارو په کښت چټله کړی شي. په نشه يي توکو روږدو وار د مخه د ارګ په ګڼو چوکيو خېټې اچولې دي او د ځلوريشت ساعته خمار له مخې د هېواد په روان ناورين خپلې سترګې پټوي او وجدان پرې بيهوش ساتي.

دا چې ولې د نشه يي توکو کرکيله، قاچاق او ان استعمال په کور د ننه زيات شوی دی، ګڼ دلايل لري چې تر ټولو عمده يې له نشه يي توکو سره د مبارزې په اراده کې د کموالي، د نا امنۍ د زياتوالي، د بېرنيانو د مرستو کمښت او بلاخره په تور بازار يا اقتصاد کې د حکومت او د حکومت د مخالفينو تر هر بل وخته زياته دلچسپي ګڼلی شو.

د نشه يي توکو د کرکيلې او قاچاق څخه عام افغانان (کروندګر) کومه داسې ګټه نه تر لاسه کوي چې د هغه د ځان بسياينې دليل دې وګرځي، موږ ګورو چې په هلمند کې بېوزلي له هر بل ولايت ډېره ده، جګړه په کې تر ټولو نورو سيمو سخته او مرګونې ده، بحث دا دی چې د نشه يي توکو له کرکيلي او قاچاق څخه د سيمې هېوادونه، کور د ننه د مافيا کړی، په فساد کې ښکېل چارواکي په ځانګړې توګه امنيتي مسولين، د سيمې هېوادونه او نړيوال سوداګر او د مافيا غړي ګټه اخلي.

د ملي يووالي د حکومت په جوړېدو سره د غني او عبدالله د کړې ژمنې تر شا پاتې شوي او بلاخره بحث دې ته را لنډ شو چې هر څه د يو بل په وړاندې د مخالفتونو، گواښونو او پخپلمنځې اختلاف کې پټ کړي، کله هم چې د هېواد په کچه کومه ملي مهمه مسله رامخته شوې، دوی د ولايتونو د سقوط، د نا امنۍ د زياتوالي، د يوې سترې پېښې د رامنځته کېدو او يا هم د کوم تش په نامه د بهرني سفر د درواغجنو لاسته راوړنو په ډنډوره کولو د عام ولس له ذهنه پرېمنځلي دي. د هېواد ستونزې په داسې چټکۍ سره مخ په ډېرېدو دي چې که سياسي، با نفوذ او هېوادپال مشران ورته پام ونه کړي کېدای شي د راتلونکو کړکېچونو کنټرول او اداره د افغانانو له واک او اختيار څخه ووځي.

د گران هېواد د سياسي وېش دسيسه د غني او عبدالله د گډ حکومت په رامنځته کېدا په بريالیتوب سره په مخ روانه ده، د عبدالرشيد دوستم گواښونه او ښرگندونې د همدې بدبختۍ د ژورېدو يو ستر دليل دی، خو د گران وطن د جغرافيوي وېش، د سوريې او عراق د تجربو تکرار په افغانستان کې د نشه يي توکو د کرکيلي او قاچاق د زياتوالي، د مافيايي کړيو د غښتلتيا او د حکومت له وېشلي او کمزوري حالت سره نښتې گډل کېږي.

افغان مبارز ځوانان، روڼ اندي، سياسي او قومي متنفذين او رسنۍ بايد خپل ملي رسالت او دنده ترسره کړي، د حکومت او مخالفينو په اړه بايد يو ملي دريځ ته لاره اواره شي، د جگړې

ستونزه د افغاني سوله ییزو جوړښتونو یا میکانیزمونو له لارې حل شي او جګړه پرې نښودل شي چې د ملي یووالي د سهامي شرکت د دوام، د مافیایي کړیو د پړسوب او د تور بازار د لا پیاوړتیا سبب وګڼلی شي.

یا رب توفیق !

رایه چاته ورکړو؟[۵۸]

مونږ د نړۍ د ویښو ملتونو په څېر د راتلونکو ټاکنو په اړه د تحریم اختیار نه لرو، ځکه مونږ لا هم په دې باوري نه یو چې بدلون راوستونکی ملت دی، ټاکنې د ملت د اختیار، واک او په قدرت کې د برخې اخیستو په مانا دي.

بل دا چې مونږ لا هم په دې نه یو توانېدلي چې د ملت له منځه یو مشر- یا یوه ډله (گوند) دې ټاکنو ته را وړاندې کړو او تر ټولو مهمه دا چې لا هم د افغان رایه د هغه د اختیار رایه نه ده چې که استعمال یې نه کړي نو کوم بدلون ته به لاره اواره شي او په پایله کې به د دوی اختیار، غوښتنو او فشارونو ته ځوک غاړه کېږدي.

د راتلونکو ټاکنو نوماندان، تر ډېره بریده هغه د زاړه ملا او زړو تراویحو په مانا دي، یوه ډله یې غرب ځپلي تکنوکراتان دي او بله ډله یې د افغان ملت د ورانیو، بدبختیو او دربدریو عاملین او په دربیمه کټگورۍ کې بیا د دواړو گډوله را وړاندې شوي ده.

د پرمختللو او وروسته پاتې هېوادونو یو لوی توپیر په دې کې دی چې د پرمختللو هېوادونو حکومتونه له خلکو وېرېږي او د وروسته پاتې هېوادونو ملتونه بیا له حکومت وېرېږي. د همدې وېرې له امله چې افغان ملت یې د حکومت په وړاندې لري، نه غواړي

---

[۵۸] October ۱۲, ۲۰۱۳

ځانونه د واک په جوړښت او وېش کې ور شامل کړي، بلکې د واک بې تاجه ټېکه درانو ته يې پراخ واک او اختيار ورکړی چې څه يې زړه غواړي هغه دې وکړي.

له همېد کبله، خو یوازینی اختیار چې مونږ يې لرو هغه په ټاکنو کې د ګډون اختيار دی. مونږ لا هم د خپلې رایې د وزن، توان او قدرت د تجربې په لټه کې یو، مونږ لا هم د بد او بدتر تر منځ د انتخاب د توپير په تکل کې یو، مونږ لا هم ولسواکۍ ته جوړ او ټولمنلی ملت نه يو، نو ځکه مونږ بايد په راتلونکو ټاکنو کې په پراخه کچه برخه واخلو او خپله رايه او اختيار تمرين او تجربه کړو.

پوښتنه دا نه ده چې ټاکنو کې برخه واخلو او کنه؟ بلکې پوښتنه دا ده چې چاته رايه ورکړو؟ د دې پوښتنې ځواب نه یوازې سخت دی، بلکې لا هم معلوم نه دی چې تر پایه به کومه ډله، ایتلاف او کسان د ټاکنو د پای تر پړاوه ورسېږي.

چیرته چې بې باوري موجوده وي، هلته تصمیمونه، انتخابونه او اختیارونه ژر ژر بدلېږي، له شته نوماندانو هم دا تمه کېږي چې ډېری به يې د نورو په ګټه تېر شي، ځینې به لا هم نوي ايتلافونو جوړولو ته زړه ښه کړي او ان کېدای شي ځينې په ټاکنو کې له ګډون څخه لاس واخلي او بېرته د غرب ښکلو هوټلونو، پارکونو او سړکونو ته د خپلو کارونو د سرته رسولو لپاره مخه کړي.

نو راځئ په اشخاصو به نه غږېږو چې کوم کس ته رايه ورکړو، بلکې د دې پر ځای به په دې وغږېږو چې په کوم معيار بايد خپله رايه استعمال کړو. ټاکنې د ولسواکۍ یو مهم اصل دی چې په ترڅ کې د خلکو په خوښه د واک سالم لېږد ته لاره اوارېږي.

مونږ لـه بـده مرغـه د سـالم لېږد لپاره د اختيـار لرونكـي نـه يـو، نـو د بدو او بدترو تر منځ باید انتخاب وکړو، هغـه لوړ معیار بایـد ونـه ټاکو چې کوم په رښتيني توگـه د هـر بـل ملت لکـه د افغـان ملـت پـه شـان يې حق دی. مونږ نشو کولای دا سې نوماند یا ایتلاف پیدا کړو چې هغوي دې د قـومي، ژبنيـو او مـذهبي جـوړ جـاړيو پـر ځـای اهليـت تـه ارزښـت ورکـړی وي او خپـل نومانـد او مرسـتيالان دې د اهليت پر بنسټ را وړاندې کړي.

داسې کومـه ډلـه هـم نلـرو چـې هغـه دې د تېـرو بـدبختيو، دربـدريو لامل نـه وي، يا يـې دې پـه کـې برخـه نـه وي اخيسـتي يا يـې دې هـم پر وړانـدې غلي نـه وي پاتې شـوي. داسې کـوم نومانـد هـم نلـرو چې هغه دې په ټول افغان ملت باور کـړی وي چې زمـا رايـه بـه لـه افغـان ملـت څخـه راځـي، بلکـې د دې پـر ځـاي هـر نومانـد جنگسـالار، ټوپکمار، د مذهب ټېکـه دار تـه تـرجيح ورکـړې او يـا خپلـه نومانـد لـه همداسې جوړښتونو څخه را وړاندې شوی دی.

نـو راځـئ مخکـې لـه دې چـې د نومانـدانو دوه میاشـتې پـوره شي او خپـل ټـاكنيز کمپـاين پيـل کـړي مـوږ ورتـه د فشـار جوړښـتونه برابـر کـړو، د مـدني جوړښـتونو، صـنفي اتحـاديو، د ځوانـانو خوځښـتونو پـه برابرولـو سره کـولای شـو خپـل فـردي ځـواک پـه ټـولنيز ځـواک بـدل کـړو او پـه دې توگـه د فشـار د ډلـې پـه توگـه نومانـدان دې تـه مجبـور کړو چې ځينې شرايط مو ومني.

يـو تـر ټولـو مهـم شرط چـې بايـد افغـان ځوانـان يـې پـه خپلواکـو نومانـدانو کېـږدي هغـه د گونـدي سياسـتونو راوړل دي. هـر نومانـد

چې بریالی کېږي باید په راتلونکو پنځو کلونو کې د ګوندي سیاست جوړښت او پرمختګ ته لاره اواره کړي.

دویم دا چې ځوانانو ته باید په راتلونکي حکومت کې پراخ او کلیدي کردار ورکړي. دریم دا چې د ټولنیز عدالت د بنسټونو له مخې باید د مسؤلیتونو او صلاحیتونو وېش ته پام وشي، وېش باید د اهلیت او لیاقت پر بنسټ وي، پرمختګ باید په موازي توګه د هېواد په هر ګوټ کې راشي.

په پای کې، د ناکامېدو په صورت کې باید د یو پیاوړي سیاسي اپوزیسون جوړولو ته لاره اواره کړي او میدان باید د واک موجوده ټېکه درانو ته پرې نږدي. له بده مرغه، موږ له دې پرته نشو کولای په خیالي معیارونو د خپلې رایې لپاره کوم معیاري نوماند پیدا کړو.

د غني او عبدالله ترمنځ نانندرۍ

د ډاکتر غني او عبدالله ترمنځ د ټاکنیزو مبارزو له پیله ستر توپیر تر سترګو کېده. ډاکتر غني چې په تکنوکراسۍ راڅرخي، تر ډېره تکنوکراسۍ ته د لوېدیځ د کلتور، د کار د ډول او د سیاسي لوبغاړو د لوبولو لېوالتیا په کې تر سترګو کېږي.

له بل لوري ډاکتر عبدالله چې په سنتي سیاست باور لري، د معاملې، د پخوانیو ښې او چپو ګوندونو او باورونو د ګډولې او په لویه کې له وخت سره سم د جوړ جاړیو او چنې وهلو په کلتور ولاړ سیاسي باور سره خپل سیاسي ژوند پر مخ بیایي. د غني او عبدالله تر منځ لوی توپیر د سیاسي تیوري په سر له اختلاف څخه سرچینه اخلي، خو د پردې تر شا ګڼې نورې معاملې هم شته چې لاندې به یې وڅېړو.

د ډاکتر غني او عبدالله تر منځ وخت ناوخته د ټاکنیزو مبارزو په اوږدو کې د تور او سپین بحثونه را ولاړېدل، خو کله چې دا دواړه د ملي یووالي د حکومت د سیاسي هوکړې په سر سلا شول، له پیله داسې برېښېده چې د دوی تر منځ به د حکومت د چارو پرمختګ ناشونی او ناکام وي. خو ډاکتر غني او عبدالله به وخت نا وخت په رسنیو کې را څرګندېدل او د خپل ګډ کار ستاینه به یې کوله او د همکارۍ ټینګار به یې واهه، خو کله چې د واک د

وېش کیسه را برسیره شوه، د وزیرانو او والیانو د گومارنې، د مالي او اداري مدیریت د چارو د وېش او په پای کې د سفیرانو د گومارنې کیسه را وړاندې شوه، غني او عبدالله یو بل ته په کمین کې کېناستل، د دوو کلونو په تېرېدو دواړه جنابان په دې ونه توانېدل چې کابینه بشپړه کړي، د افغانستان ټولو ولایتونو ته والیان وگوماري او یا هم د سفیرانو د تقرر ویاړ تر لاسه کړي.

د وېش په سر نانډریو هغه وخت زور واخیست چې عبدالله په غني تور پورې کړ چې گواکي د واک انحصار، له بهرنیانو سره په پټه د قراردادونو د ترسره کېدو او د پراخ فساد شته والی په ارگ کې ورته د زغملو وړ نه دی.

د عبدالله په وړاندې د غني سلاکارانو غني ته توصیه وکړه چې غبرگون دې پخ کړي او عبدالله دې تر نیوکو لاندې نه نیسي-، ځکه د غني گڼ سلاکاران چې په پخواني حکومت کې لوړپوړې چارواکي او د ارگ د سقوط، بدو اخیستو، د غلاوو او مافیایي کړیو سرداران دي، په دې ښه پوهېږي چې غني که د عبدالله په وړاندې تند غبرگون وښيي، عبدالله به د دوی دوسیو ته لاس کړي او رسوایي به جوړه کړي.

غني هم د خپلو سلاکارانو په خوښه کله یو غر، کله بل غر وویشت، خبره د بروکسل تر کانفرانسه پاتې شوه، اوازه داسې گډه شوه چې یوولس وزیران او اته والیان به له دندو گوښه، گڼ لوړ پوړي چارواکي به خارنوالۍ ته ور وپېژندل شي او د عبدالله نیوکو ته به په عمل کې غبرگون وښودل شي.

عبدالله د غني وروستۍ گومارنې بېځایه او ناکاره وګڼلې په ځانګړي توګه یې د غني د اداري اصلاحاتو د کمیسون د مشر یادونه وکړه چې وړوکی هلک دی، په اړوندو چارو هېڅ کاري سابقه نه لري او عبدالله ته د منلو وړ نه دی.

د بروکسل د کانفرانس په تېرېدو د پراخو بدلونونو امکان احساسېده، خو له ارګ څخه د کره سرچینو په وینا چې عبدالله د غني هېڅ ګومارنه نه مني، عبدالله په هره ګومارنه کې د پنځوس سلنې ونډې غوښتونکی دی، په دې توګه ورځ تر بلې د ګومارنو، اصلاحاتو او اړونده جوړ جاړیو پروسه مخ په ځنډېدو ده.

د غني او عبدالله تر منځ اختلاف تر هر بل چا ډېر د غني لومړی مرستیال دوستم ښه را برسېره کړ. دوستم په تېرو دوو کلونو کې څو څو ځلې د ژورو اختلافاتو چیغه پورته کړه، خو په وروستي ځل یې ډېر داسې شیان رسنیو ته وویل چې که دوام وکړي خطرناک دي.

د قومي وېش (غني لوګریان پالي او عبدالله تاجک)، د غني تر ځنګ یوه داسې کړۍ چې هر سپین تور او تور سپینولای شي. د امنیتي سکتور سیاسي کول، د پیسو د غلا، د تورو پیسو شتون او له دې پیسو څخه ناوړه استفاده، او په پای کې د ملي یووالي د حکومت د ناکامې نسخې یاد وشو.

د غني او عبدالله تر منځ اختلاف د افغانستان د معاصر سیاسي تاریخ په دریو مهمو برخو ډېرې ناوړه اغېزې لرلې دي:

لومړی دا چې امنیتي سکتور د ملي یووالي په حکومت کې بیخي سیاسي شو، د کورنیو چارو، دفاع او ملي امنیت جوړښتونه

چې باید بیخي له سیاسته لرې وساتل شي، قومي، ژبني او سمتي بحثونه په کې هېڅ ځای ونه لري.

له تېرو دوو کلونو راهیسې ډېر سیاسي شول چې د هېواد په امنیتي حالت یې ناوړه اغېز وښنده، د ملي اردو او پولیسو تلفات له هر بل وخت لوړ شول. د وسله والو ځواکونو له دندې تېښته، د دندې بدلېدل، د حکومت مخالفینو ته تسلیمدل، معلولیت په کې ان د میاشتې تر ۷۰۰۰ کسانو رسېږي چې د دې تشې د ډکېدلو په وړاندې د وسله والو ځواکونو لیکو ته د جلب او جذب په برخه کې یوازې ۱۷۰۰ ځوانان جذبېږي. د وسله والو ځواکونو د روزنې موده، د اسانتیاوو برابرېدل او د امنیتي ګواښونو د زیاتېدو له امله کېدای شي د ګران وطن په راتلونکي کال کې د ملي ځواکونو له کمښت او تشې سره مخ شي.

د دې تر څنګ د ملي یووالي په حکومت کې د شته اختلافاتو دویم ناوړه اغېز د خدمتونو په کیفیت، د حکومتولۍ په ډول او د سیمه ییزې حکومتولۍ په سم سمي ناوړه اغېز ښندلی دی. له دوو کلونو تېرېدو وروسته لاهم کابینه بشپړه شوې نه ده.

د سیمه ییزې حکومتولۍ د خپلواک ریاست مشر نه دی ګومارل شوی، د ګڼو ولایتونو والیان سرپرست پاتې دي، ان د کابل ښار چې د څه له پاسه پنځه میلیونه افغانانو د اوسېدو ځای دی له ګڼو ستونزو لکه د چاپېریال ککړتیا، د ګڼې ګوڼې له زیاتېدو، د ترافیکو له ګڼې ګوڼې او د جرمونو له ډېروالي سره مخ دی او د سرپرست ښاروال له خوا اداره کېږي. په ولایتونو کې د قضا او

محاکمو حالت له هر بل وخته ناوړه او بدرنګه شوی دی، خلک په حکومت نه بلکې د حکومت په مخالفینو خپلې ستونزې حلوي.

درېيم ناوړه اغېز يې په سيمه ييز او نړيوال ډيپلماتيک ډګر کې محسوس دی، په دې مانا چې په لومړي ځل د طالبانو او ايران تر منځ ډيپلماتيکو اړيکو د پياوړتيا بحثونه رسنيو ته را برسېره شول.

له چين سره د طالبانو اړيکې له هر بل وخته ژورې ښودل کېږي، روسانو د ملي يووالي له حکومت زيات په طالبانو د اتکا تابيا نيولې، په منځنۍ اسيا هېوادونو کې (ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان ، قزاقستان او قرغېزېستان) کې د طالبانو له استازو سره ليده کاته، دا هر څه په دې مانا دي چې په سيمه کې افغان حکومت حاشيې ته ټېل وهل کېږي او د دوی پر ځای ګڼ امنيتي، د ټيکا او ثبات بحثونه د حکومت له مخالفينو سره کېږي.

د پورته ياد شوو دلايلو له مخې ويلای شو که د ملي يووالي د حکومت مشران د خپلمنځي اختلافونو اواری ژر تر ژره ونه کړي، کېدای شي ګران هېواد له ستر سياسي کړکېچ او د مديريت له تشې سره مخ شي، داعش په لومړي ځل په غور کې افغانان په نښه کړي، د داعش پراخېدو، شمال ته د جګړې غزېدل، د ولايتونو او ولسواليو د سقوط وېره کېدای شي راتلونکی کال افغانانو ته په اقتصادي، سياسي، ټولنيزو او ديپلماتيکو ساحو کې ستر ناورينونه را ولاړ کړي.

د حللارې په توګه!

د ډاکټر غني او عبدالله تر منځ هر ډول جوړ جاړی د هېواد له اوسنيو شرايطو او ګټو سره په ټکر کې دی، دوی دواړه د معاملي

او سهامي شرکت د ژورېدا په اړه فکر او غور کولای شي چې دا به په ګران وطن کې ژبنیو، قومي او سمتي توپیرونو ته لمن وهل وي او د ګڼو تعصباتو د ژورېدا سبب به وګرځي.

د ډاکتر غني اصلاحات د عبدالله په تاوان او د عبدالله د اصلاحاتو په پلمه د غني په سود نه بلل کېږي، خو د دې ناغېړیو ټول تاوان مظلوم افغان ولس ورکوي، هره ورځ په لسګونه افغان مېړني ځوانان وژل کېږي، خو په ارګ کې مېشت بېهوشه او مدهوشه مشران او کشران په دې نه دي خبر چې د هر فرد قرباني کم تر کمه پنځه افغانان د ویر پر ټغر او د غربت کندې ته ټېل وهي.

ښه به دا وي چې د ژمي له راتګ د مخه په راتلونکي کال کې د مخکې له وخت ټاکنو د ترسره کېدو مهالوېش اعلان شي، له نړیوالو مرسته وغوښتل شي چې په ګران وطن کې د مشروع حکومت د راتګ لپاره له افغانانو سره د سولې د بهیر د چټک کېدو او بریالیتوب لپاره هلې ځلې ګړندی کړي.

که ټاکنې ناشونې برېښي، ښه ده چې د سولې د بهیر د چټکېدا لپاره لنډمهالی حکومت جوړ شي، په دې توګه به اوربند ته زمینه برابره شي او د جنګ دواړه لوری به د نړیوال ضمانت په شتون کې د نوي حکومت جوړېدو ته زړه ښه کړي، که دا کار هم ناشونی وي، نو ښه ده چې خپل سیاسي سنت ته مخه کړو، د دودیزې لویې جرګې په رابللو روان کړکېچ ته د پای ټکی کېږدو.

د غني او عبدالله تر منځ یو ولسمشر- او بل د اپوزیسون مشر- وټاکو.

د پای خبرې !

د ډاکتر فیض محمد ځلاند قلم او مبارزه

محمد نبي صلاحي[۵۹]

د افغانستان قلم ټولنې، د ګران هېواد د شعري، ادبي او فرهنګي استعدادونو د لا هڅونې په لړ کې، دا ځل، (د ډاکتر فیض محمد ځلاند قلم او مبارزه) تر سرلیک لاندې، د ځوان کول د یوه ژمن لاربښود، هڅاند ژورنالیست، لیکوال او شاعر iلپاره، د دغې ادبي ټولنې د ودانۍ په چمن کې، د ۱۳۹۳ لمریز کال، د لړم میاشتې په ۲۱مه نېټه، د چهارشنبې په ورځ، په یوه نیمه بجه، یوه کامیابه ادبي غونډه جوړه کړې وه.

په نوموړې ادبي غونډه کې، د علومو اکاډمۍ او کابل پوهنتون یو شمېر څېړونکو او استادانو او په کابل سربېره، د ځینو ولایتونو، لکه پکتیا، پکتیکا، هلمند، ننګرهار او نیمروز له ولایتونو څخه هم، یو شمېر شاعرانو، لیکوالو، افغاني کلتور پالو، د مدني ټولنو استازو او د ځلاند د شعر، لیکوالۍ او څېړنو مینه والو او د ځوان کول د لومړۍ کرښې مبارزینو پکې ژوندی ګډون کړی و.

[۵۹] December ۲, ۲۰۱٤

غونډه، د دادمحمد ناوک له خوا، د قرآن کریم د یو څو مبارکو آیتونو په تلاوت سره پیل شوه. په سرکې، محمد نواز حقیقت (سانین) له خوا، د غونډې برخه والو ته تود هرکلی او ښه راغلاست وویل شو. بیا خالد سادات، په روانه پښتنه مبارزه کې، د ځلاند په غورزو پرزو باندې، لنډې، خو ښایسته خبرې وکړې او په خپله لنډه ویناکې یې، د هغه ځینو نوښتونو ته اشاره وکړه.

ورپسې خوشال روهي، د افغانستان قلم ټولنې دغه نوښت وستایه چې په یوه وړ او مستحق مدني فعال، څېړونکي، لارښود او شاعر باندې یې، یوه داسې پرتمینه ادبي غونډه جوړه کړې ده. ښاغلي روهي، په انټرنېټي او فیسبوکي فعالیتونو کې، د ښاغلي ځلاند په پرله پسې او نه ستړي کېدونکي کار او په مدني فعالیتونو کې د ځلاند په کردار باندې، یوه ډېره ښه معنالرونکې رڼا واچوله او په ځینو حالتونو کې یې، د زیاتې چټکی په برخه کې، د یو څه برېک نیولو سپارښتنه هم ورته وکړه.

ورپسې د کابل پوهنتون استاد پوهنوال محمد اسمعیل یون، د ښاغلي ځلاند گوتخنډنه او گوتم، دواړه وستایل او دا دواړه عکس العملونه یې، د افغانستان په کړکېچنو حالاتو کې، د یو شمېر گاونډیو هېوادونو، په ډېرې سپین سترگۍ سره د لاسوهنې او د هېوادنیو خاینینو په وړاندې، د ځلاند د قلم او مبارزې په ډگر کې، بیخي روا او جایز وبلل.

ورسره یې، په الفاظو کې، د نرمښت په برخه کې، یو نوکي(لږ) ټینگار او تاکید هم وکړ. وروسته، محمد اسمعیل اړم، یو څو طنزیه ټیپیزې او یو ډېر اوږد طنزیه شعر ولوست.

له هلمند ولایت څخه ښاغلي مېلمه لیکوال همدرد، د ښاغلي ځلاند په جوړوونکي استعداد، نیک احساس او پخه اراده باندې، په زړه پورې رڼا واچوله او هغه یې، یو خیر رسوونکی انسان او د ګران افغانستان رښتینی بچی وباله.

محبوب الله خان «زما د ماشومتوب ملګری ډاکتر ځلاند» تر عنوان لاندې، د ډاکتر ځلاند په ماشومتوب او د دوی تر منځ د دوستي او اشنایي، د ډېر نازک او باریک تار په برخه کې، خپله وینا واوروله. سعید زابلي، د ځلاند د شعر او شاعرۍ په یو شمېر اړخونو، خوبیو او ښکلاوو باندې خپله مقاله، د درنو اورېدونکو خدمت ته وړاندې کړه. عطاالله خان حیران، په خپله لنډه کې وینا کې، د ډاکتر ځلاند په باب غونډه، د خپل ځان په اړه یوه غونډه وبلله.

له مډیوتیک نه د راغلي مشر- عاطف جان، په خوږو خبرو سره، د ادبي غونډې د درنو ګډون والو د ذهنونو دروازې نورې هم خلاصې شوې. د ښاغلي حمدالله ارباب، هغه شعر چې ځلاند ته

يې لـه ننګرهـار نـه را اسـتولي و، د ښـاغلي تسـکين لـه خـوا ولوسـتل شـو. د حمـدالله اربـاب، پـه وربښـمينو ګوتـو او د انځـورګرۍ د ښـکليو رنګونـو پـه نوښـتګرۍ کښـنـي سره، د ډاکـتر ځلانـد انځـور، د دغـې ادبي غونـډې د ګـډونوالو، د شـاعرانه ذهنونـو پـردې نخـولې او ټولـو پـه يـوه غـږ سره، د هغـه پـه هېوادپـالنې، کلتورپـالنې او پښـتني اسـتعدادپالنې بانـدې، د ده پـه غيـاب کـې افرينونـه ويـل او ډېـر شاباس يې ورکاوه.

آغامحمد قريشي-، لـه هلمنـد څخـه د راوړي پيغـام پـه پلمـه، تـر دريـغ پـورې ځـان را ورسـاوه او د ښـاغلي ځلانـد پـه حقـداره سـتاينو، پېرزوينـو او صـفتونو بانـدې يـې، خولـه تنـاکې شـوه. ډاکـتر کـمال سـادات، پـه وروسـتۍ غونـډه کـې، دغـه غونـډه، يـوه ډېـره بريـالۍ غونډه وبللـه او د افغانسـتان قلـم ټولنـه يـې، پـه دغـه ډول کـارونو سره ښه وستايله.

د غونـډې د برخـه والـو لـه وينـاوو څخـه داسـې څرګندېـده چـې پـه ښاغلي ځلانـد کـې، د ګڼـو بشرـي ځانګړتيـاوو نطفـه شـته او د هغـه پـه ککره کـې، افغانسـتان د يـوه اعلـى کيفيـت لرونکـي انځـور پـه شـان، تـل شـين دى، نـو ځکـه، د غونـډې مشرـانو، د پښـتانه د مېړانـې او پښـتني کلتـور د سـمبول نښـه (پګـړۍ)، د هغـه پـر سر کېښـوده او دغه ککره يـې، د يـو شـمېر منـل شـوو او وړ ککـرو لـه جملـې نـه، يـوه ښه مناسـبه او لـه جوړوونکـو فکرونـو څخـه ډکـه، ځوانـه ککـره وبللـه او د لاسونو په تړکا او د چکچکو په بدرګه يې، د هغه پر سر کېښوده.

هغـه دي چـې ښـاغلي ځلانـد، يـو وار بيـا، خپلـو ملـي ارمـانونو تـه د رسېدلو پـه منظـور، لـه اوسـېنې څخـه جـوړې شـوې څپلـۍ، د خپـل

راتلـونکي کـړلېچن مزلـه لپـاره، د يـوه روڼ او سمســور افغانسـتان پـه هيله، رنگ کړي.

هغـه ده، پـه ډېـر بـاور او زمـري زړه سره، د غونـډې لـه تـالاره و ووت او پـه دې ډول، د دغـې ادبي غونـډې د گـډون والـو د چکچکـو لاسـونه، د پروردگـار عـالم (ج) پـه لـوی دربـار کـې، د دعـا پـه منظـور، يـوه لپـه شـول او د برخـه والـو، «ځـه، پـه مخـه دې ښـه، لـه مخـې دې رڼـا شـه» لفظونـو، د ډاکـتر څلانـد پـر سر، يـو اوسـپنيز چـتر جـوړ کـړ. هغـه دی روان دی، د سبا په امید!

هغه دی، روان دی!

هغه دی، مزل کوي!

هغه دی، بل گام يې واخیست

هغه دی، هغه دی....